

Çerkes Karadağ

ÖTEKİ YÜZ

ÖTEKİ YÜZ

Portre Yazıları

Çerkes Karadağ

ÖTEKİ YAYINEVİ

Öteki
SANAT - FOTOĞRAF

Düzeltili
Semra Yıldırım

Kapak ve Sayfa Düzenleme
Özgür Yurttaş

1. Baskı
Doruk Yayınları, İstanbul, 2004

2. Baskı
Öteki Yayınevi, Kasım 2016

© Öteki Yayınevi
Sertifika No: 34460

Baskı ve Cilt
Ceylan Matbaası
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi B Blok No: 318
Tel: (0212) 613 10 79

Yönetim Yeri
Eğitim Mah. Saygı Sok. Selimoğlu Sitesi 17/A
Kadıköy / İstanbul
Tel: 0216 405 25 22
kitap@otekiyayinevi.com
www.otekiyayinevi.com

ISBN: 978-605-66914-1-6

Çerkes Karadağ

ÖTEKİ YÜZ

Portre Yazıları - Portre Fotoğraflar

ÖTEKİ YAYINEVİ

Çerkes Karadağ, Kars Kağızman'da doğdu. Ağrı Naci Gökçe Lisesi, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü ve Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Grafik Bölümü'nü bitirdi. Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi ve Sinema Dairesi Başkanlığı'nda da görev aldı. Ulusal ve uluslararası fotoğraf yarışmaları ve bienallere katıldı, fotoğrafları ödüller aldı. 2000 yılında Çek Cumhuriyeti Devlet Şeref Madalyası, 2004 yılı sanat sezonunda da "İFSAK yılın fotoğrafçısı" ünvanı ile ödüllendirildi. Gazete ve dergilerde fotoğraf sanatı ve çağdaş fotoğraf konusunda makale ve denemeler yazdı. Prag, Budapeşte, Mersin/Mut, Gaziantep, Ankara, Bursa ve Lefkoşa kentlerini fotoğrafladı. Kitapları ve fotoğrafları birçok Türk şair, yazar, ressam ve seramikçinin eserlerine konu oldu. Hacettepe, Süleyman Demirel, Yeditepe, Yakın Doğu, Doğu Üniversitesi ve Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde sanat ve reklam fotoğrafı dersleri verdi. Halen İstanbul'daki atölyesinde çalışmalarını sürdürmekte ve Işık Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü'nde dersler vermektedir.

Basılmış Kitapları:

Fotoğraf Albümleri:

NÜANS, Dost Kitabevi Yayınları, Türkçe-İngilizce, Ankara, 1989 • **TANIDIGIM YÜZLER / FACES I KNOW**, Siyah Beyaz Portreler / Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Türkçe-İngilizce, Ankara 1995 • **BALEYLİM**, Bale Üzerine Fotografik Bir Etüd / Doruk Yayınları, Türkçe-İngilizce, Ankara, 1997 • **BÜYÜLÜ PRAG / MAGIC PRAGUE**, İş Bankası Yayınları, Türkçe-İngilizce, Ankara, 2000 • **TEN ÖYKÜLERİ / SKIN STORIES**, Mac Art Gallery, Türkçe-İngilizce, İstanbul, 2006 • **NATURLIFE**, Portakal Çiçeği Yayınları, İstanbul, 2013

Kuramsal Kitaplar:

SÖZDE FOTOGRAF Aforizmalar / İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000. • **GÖRME KÜLTÜRÜ 1. kitap**, Görüntüler Evreni / Doruk Yayınları, İstanbul, 2004 • **GÖRME KÜLTÜRÜ 2. kitap** Görüntü Büyücüsü / Doruk Yayınları, İstanbul, 2004 • **GÖRME KÜLTÜRÜ 3. kitap** Fotoğrafın Derin Anlamı / Doruk Yayınları, İstanbul, 2004 • **FOTOGRAFÇIYLA DİYALOGLAR** / Doruk Yayınları, İstanbul, 2004 • **YARATICI GÖRÜNTÜ DİZİSİ I / Fotoğraf Nedir?**, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2016 • **YARATICI GÖRÜNTÜ DİZİSİ II / Kamera Bakışı**, / Öteki Yayınevi, İstanbul, 2016 • **YARATICI GÖRÜNTÜ DİZİSİ III / Fotoğrafın Yüzyılı**, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2016.

Edebiyat:

ÖTEKİ YÜZ Portre yazıları / Portre fotoğrafları / Doruk Yayınları, İstanbul, 2004.

Kataloglar:

BALEYLİM / 9 Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 2008. • **BEYOĞLU: Bir telaş... Pür Telaş / Artgalerim Yayınları**, İstanbul, 2010

Çerkes Karadağ

ÖTEKİ YÜZ

Portre Yazıları - Portre Fotoğraflar

ÖTEKİ YAYINEVİ

İçindekiler

Okuyucu için bir dipnot /	11
Ateş çiçekleri I /	13
Ateş çiçekleri II /	17
Ateş çiçekleri III /	21
Ateş çiçekleri IV /	25
Ateş çiçekleri V /	29
“Ellerin dert görmesin” /	35
Alamancı şair /	41
“Ekmekçi kadın” /	47
Yeni türkülerin şairi /	51
Çağdaş bir masalcı /	57
Egenin türkücüsü /	63
Bir eleştirmen /	69
Özgün baskı ustası /	75
Fotoğrafın ozanı /	81
Direncin “karbeyazı” /	87
Turaç’ın babası...Resim de yapıyor /	93
Görüntü serüvencisi /	99
Fotoğrafik imgenin şairi /	105
Bingöl dağlarından çağdaş resme /	111

Yazının eşkiyası /	117
Tiyatronun 'Jale Abi'si /	123
Resmin bilim adamı /	129
Son göçmen /	135
Tersyüz bir adam /	141
Beyazların ressamı /	145
Kaşık sanatçısı /	149
"Güneş türkülerinin şairi /	153
Fotoğrafın yaramaz abisi /	157
Toroslardan bir soluk /	161
Fizik biliminin devi /	165
Sanatçı bürokrat /	169
Felsefeci, yazar, öğretmen, aktör /	173
"Felaket geliyor der!" /	177
Bilim ve sanat düzleminde /	181
"Bizim köyün ağası!" /	185
Çamurun gizinde /	189
Fotojurnalizmin ilk ismi /	193
Siyasal yaşamdan bir portre /	197
Bilimin namuslu ismi /	201
Kalbi dinamit kuyusuydu! /	207
Kavganın sessiz şairi /	213

3 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta yakılarak
katledilen sevgili dostlarım, Asaf Koçak, Uğur
Kaynar, Metin Altıok, Behçet Aysan, Nesimi
Çimen ve Erdal Ayrancı'nın aziz hatıralarına...

*Yüzü tam olarak tanımlayan şey,
onun tanımlanamaz oluşudur.*
Emmanuel Levinas

Okuyucu için dipnot

Ötekinin varlığı, ötekinin kimliğidir.

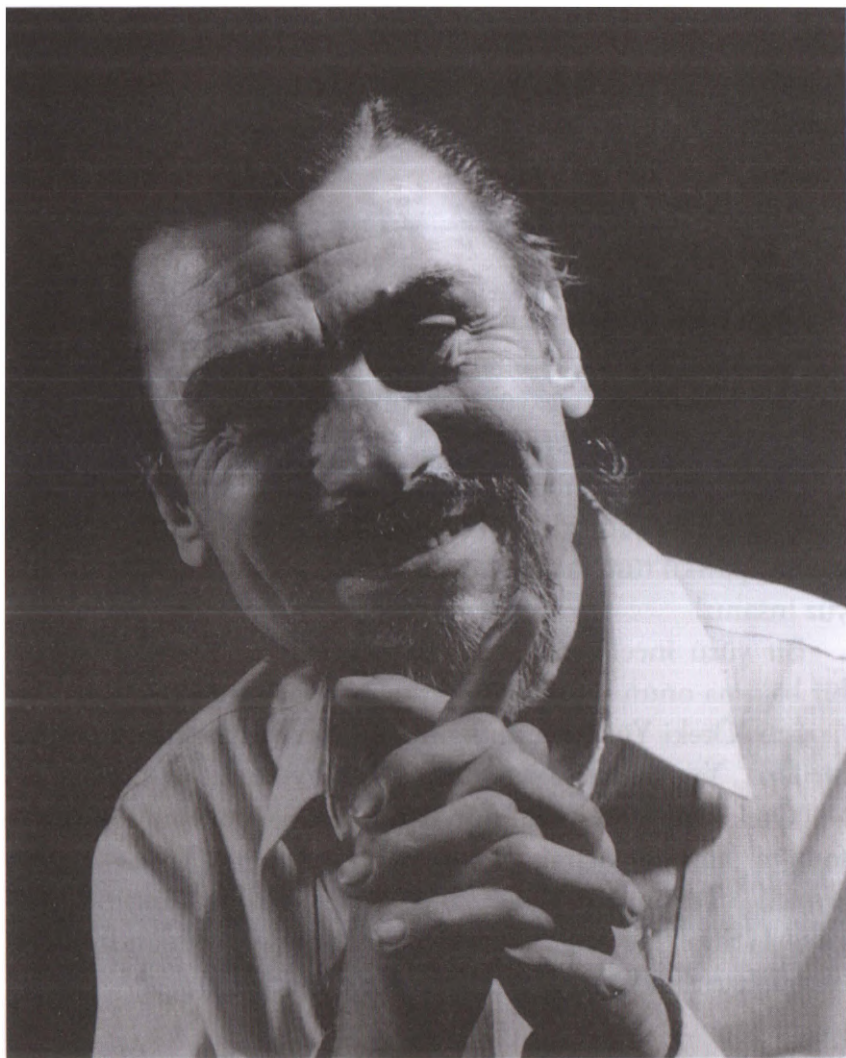
Yaşadığımız ve algıladığımız gerçek, bizi ve bizden farklı olanları aynı koşullarda yüz yüze getirmesine karşın, aynı gerçekliklerle karşılaştırmamaktadır.

Öteki, ötekine yabancılaşmaktadır. Bu yüzden gittikçe yabancılaşan dünyamızda başka yüzlerde aslında kendi yüzümüzü ararız. Çünkü tüm farklılığımıza karşın, sonuçta hepimiz yüzde yüz insanız!

Bir yüzü incelemek, o yüzün engebelerinde kaybolmaktır, bir bakıma onun simgelediği iktidara ortak olmaktır.

İşte 'Öteki Yüz'ler, tanıdığım ve yazmayı denediğim bizden birileri... Yani bilim ve sanat dünyasının yüzleri...

'Öteki Yüz'leri oluşturan portre yazıları, aynı ismi taşıyan ve fotoğraf albümü olarak yayımlanan 'Tanıdığım Yüzler' başlığı altında 3 Temmuz 1995 ile 25 Mart 1996 tarihleri arasında Ankara'da Siyah Beyaz gazetesinde dizi halinde yayımlandı. Kitap olarak hazırlandığında, yeniden gözden geçirildi.

Metin Altıok

ateş çiçekleri I

Onu yakından hiç tanımamış olanlar için yazıyorum. Metin Altıok, bu kitabın yazarı gibi zayıf fakat ondan daha kısa boylu biriydi. Gür olan düz ve siyah saçlarını her zaman geriye doğru tarardı. Oldukça neşeliydi. Kendisini genellikle top sakallı, arada bir de traşlı görürdüm. Sakallı olmadığı bazı zamanlarda ise -sakallı biri olarak- bu kez sakallı bir Metin Altıok görüntüsünün kazandıracağı (!) yararları anlatırdım kendisine. Bu ukalalığıma şen kahkahalarla verdiği ince ve alaylı yanıtlar, eşi Nebahat Altıok ile kendisine takılmamız gözlerimin önünden bugün bile hiç gitmiyor.

Şair Uğur Kaynar, sahibi olduğu El yazıları Yayınevi'nden çıkacak tüm kitapların arka kapaklarını bana emanet etmişti o sıralar. Dayatılan emrivaki (!) bir protokole uygun olarak, basılacak her yeni kitabın arka sayfasına konulmak üzere, sanatçısının siyah-beyaz bir portresini ben çekiyordum. İşin parasına gelince...Ne gezer! Her şey Hilal-i Ahmer yararına oluyordu. Ayrıca Uğur'un da bu işe ayıracak parası yoktu ki!

Günün birinde Metin Altıok, yayımlanacak yeni el yazısı kitabının fotoğraf çekimi için Uğur Kaynar'la çıkıp bana geldiler. Ankara Tunus Caddesi'ndeki küçücük atölyemde o zaman tanıştık kendisiyle ilk kez. Altıok, o tarihlerde felsefe öğretmenliğinden henüz yeni emekli olmuş, Ankara'ya yerleşme hazırlığı içindeydi.

Kitabına basılacak fotoğrafını önemsiyordu besbelli. O nedenle kamera karşısına biraz da hazırlıklı geldiği izlenimini edindim. Stüdyoya saçları briyantınli, beyaz kolalı gömlek giymiş ve kravatlı olarak gelmişti. Hazırlıklarımı görünce tedirgin oldu. Çekim sırasında gerginliğini hafifletmek için biraz olsun neşelendirmeye çalıştım. Ama nafile! Kamera karşısında sanki sünnet çocuğu gibi donuk duruyordu. Halbuki, çekim öncesinde yaptığımız sohbette çok neşeli görünüyordu. Bense, onu coşkulu bu haliyle vurgulamak istiyordum. Sonunda dayanamayıp:

“Metin Abi, çıkar at şu kravatı Allah aşkına!” dedim.

İsteğime hemencecik uyuverdi, çıkardı boynundan. Keramet kravattaymış meğer!... Rahatlayınca ıslıl ıslıl yüzü o zaman ortaya çıktı.

Bir seri portresini çektim o gün. Çok sevinmişti ortaya koyduğum çabaya.

Çekimin bitiminde, Uğur’u da yanına alarak bu kez bir hatıra fotoğrafı çekmemi rica etti benden.

3 Temmuz 1993 tarihinde Sivas’ta pek çok yakın arkadaşımın zamansız ve talihsiz ölümleri, bana fotoğrafladığım bütün sanat adamlarıyla birer hatıra fotoğrafı çekme alışkanlığı kazandırdı. Terzi kendi söküğünü dikemez misali, o gün neden hep birlikte bir hatıra fotoğrafı çekemediğim için çok hayıflanıyorum.

Metin Altıok, hem fotoğraflarını, hem de yayımlanan el yazısı kitabını çok beğenmişti. Beni sevindirmek istemiş olacak ki bir gün koltuğunun altında iki desenle atölyeme çıkageldi. Özenle, ustalıkla benim için çizdiği iki çalışma... Yaptığım bu fotoğraflardan ötürü minnettarlığını göstermek istiyordu besbelli. Çalışmaların birinde ayçiçeği içine yerleştirilmiş bir göz, diğerinde ise bir güvercin deseni çizmişti. Çok sevinmişim bu jestine, biraz da hoşgörüsüne sığınarak:

“Abidin Dino’nun çizgileri sizin çizgilerinize ne çok da benziyor abi!” dedim. Espri yaptığımı anlamıştı.

“Sahiden andırıyor!” dedi alaylı. Sonra Abidin Dino ile ilgili anılarını uzun uzun anlattı. Meğer, Dino ile akrabalık bağları olduğu gibi, desen çalışmalarında da onun desteğini görmüş ve kendisinden de oldukça yararlanmış. Sohbetimizin arasında:

“Metin Abi, bu desenlerden birinin altına bir dizeni yazar mısın?” dedim.

“Tabii!” dedi beni kırmayarak, sonra ‘göz’lü olan desenin altına şu dizeleri yazdı:

“Biz yine aşkla bağlayalım sözü

Samanyolu bir aşkla;

Körükçü bas kola canlandır közü”

Şiirin devamını da yazmasını rica ettim. Yazmak istemedi nedense. Eli varmadı gerisini getirmeye. Bir hüznün çöktü yüzüne. Dikkatimi çekti bu isteksizliği. Sivas’ta, yangının hemen ardından gelen ölüm haberlerini duyar duymaz henüz daha çerçevelemeye bile fırsat bulamadığım desenlerini bir kez daha incelemek ihtiyacı hissettim. Yazdıklarıyla bir yazgıyı noktalar gibiydi sanki.

3 Temmuz 1993 gecesini, Metin Altıok’u okuyarak geçirdim. Şiirlerinden yeniden, yeniden tat aldım. Dostluğundan ise daha fazla...

2 Temmuz 1995

Uğur Kaynar

ateş çiçekleri II

Kızılırmak Sineması'nın sahibi İrfan Demirkol, bir gün beni arayarak, bacanağı Uğur Kaynar'ın yayımlanacak ilk kitabı 'Çiçekler Halaya Durdu' için yardımcı olmamı rica etti. O sıralar henüz tanımıyorum Uğur'u.

Kitabına, yaşamdan tespit edilmiş fotoğraflar koymak istiyordum. Sessiz, sakın görüntüsünden ötürü o gün nedense pek ısınmamıştım kendisine. Nitekim, bir yolunu bulup, işi ortağıma yıkarak bu işten kendimi kurtardım. Başlarda soğuk başlayan bu tanışıklığımız, zaman zaman karşılaşmalarımızda yaptığımız sohbetlerle bir süre sonra yakın bir dostluğa dönüştü. Suskun, fazla konuşmayan, edebiyat ortamına ve dergilere mesafeli duran Uğur'un, sosyal olmayan bu tavırlarına karşın zengin bir iç dünyası vardı. Bu özelliğini kolayca ortaya çıkarmak istemiyor, yansıttığı görüntünün aksine oldukça neşeli biri olduğunu, ancak yeri geldiğinde öğreniyordunuz.

Açıkcası, kasvetli bir görüntü sergiliyordu kendisini tanımayanlara. Bu yüzden de 'Gamlı baykuş' diye takılırdım hep. Hiç kızmazdı bana. Görüşmelerimiz zamanla o denli sıklaştı ki kol-tuğumuzda eski deri çantalarımızla ben, Uğur ve Asaf Koçak -hepimiz de sakallıydık- sanki ayrılmaz birer parça olmuştuk. Beni, Uğur diye çağırانların yanısıra Uğur'u da Asaf diye belleyenlere alışmıştık zamanla. Bu yakın görüşmelerimiz sırasında bir gün, portrelerini çekmek isteğimi kendisine söylediğimde çok sevin-

di. Sevincini öteki arkadaşlarıyla paylaşmış olacak ki, yanıma öykücü Ahmet Yıldız'ı da alıp çıkıp bana geldiler. Çekim sırasında Ahmet bir köşede bizi izlerken, ben de onu sigara dumanları arasına karışmış haldeki bir dizi görüntülerini çektim.

Ankara Olgunlar Sokağı'nda, sahafları dolaşıyorduk birlikte. Kitap yığınları arasından Yahya Kemal Beyatlı'nın ölüm tarihinden başlayarak onuncu ölüm yıldönümüne kadar değişik gazete küpürlerinin yapıştırıldığı ve kimin yaptığını bilemediğim derme çatma hazırlanmış bir antoloji buldum. Onu ilgilendireceğini düşünerek: "Bu antolojiyi al Uğur!" dedim. Satın almaya yanaşmadı. Sonra da ben satın aldım dört yüz liraya. Birlikte yürürken bir taraftan da sayfaları karıştırıyorum. Bir de ne göreyim! Nâzım Hikmet'in el yazısı bir şiiri: İsmi de 'Hasret'. Hem de altında imzası var. Hani o "Havada bulut yok/ Söğütler yağmurlu/ Tuna'ya rastladım/ Akıyor/ çamurlu/ çamurlu" diye başlayan şiiri... Uğur pişman olmuştu antolojiyi almadığına. Daha fazla üzülmemesi için şiirin bir fotokopisinin sözünü verdim kendisine. Nâzım'ın el yazısı bu şiiri, bize sonraki sohbetlerimizde sahibi olduğu 'El yazıları' şiir kitaplarının doğmasına fikir olarak öncülük etti.

Sağlığında değerli el yazısı şiir kitapları yayımladı. Edebiyat tarihi için önemli bir el yazıları şiir arşivi gerçekleştirmek istiyordu. Bunların yanısıra hem bir şair hem de titiz bir şiir işçisiydi. Bir gün dizelerinde sözcüklerin anlamını bozmadan onları bir başka anlamla yükümlendirmek yeteneğinin olduğunu söylemiştim kendisine. Söylediklerimi haklı çıkarır gibi, ertesi gün 'Kardelen restoran'ın garsonu Zeki aracılığıyla, peçeteye yazılmış aşağıdaki şiiri gönderdi. Peçeteyi açıp okuduğumda, buğulu gözlerle beni uzaktan izlediğini fark ettim. Sivas etkinliklerine

gitmeden önce, kendisinde bile hiçbir örneği olmayan bu dize-
lerin bir kopyasını, yeni kitabına koymak için benden istemişti.

Çerkes Karadağ'a

ÖRNEKSEME

Öylesine bir başına ki
Kalaba olmanın yitikliğinde yalnızlık
Hiç mi hiç kadar
örneğin;
Sakal saçaklarım denli senli benli
-demede hikmet odur ki derler-
içkisemek akışkanlığında
sukolik olmak kadar insan
cıklarım
İNSAN
sız-LAMAK
ister insanı

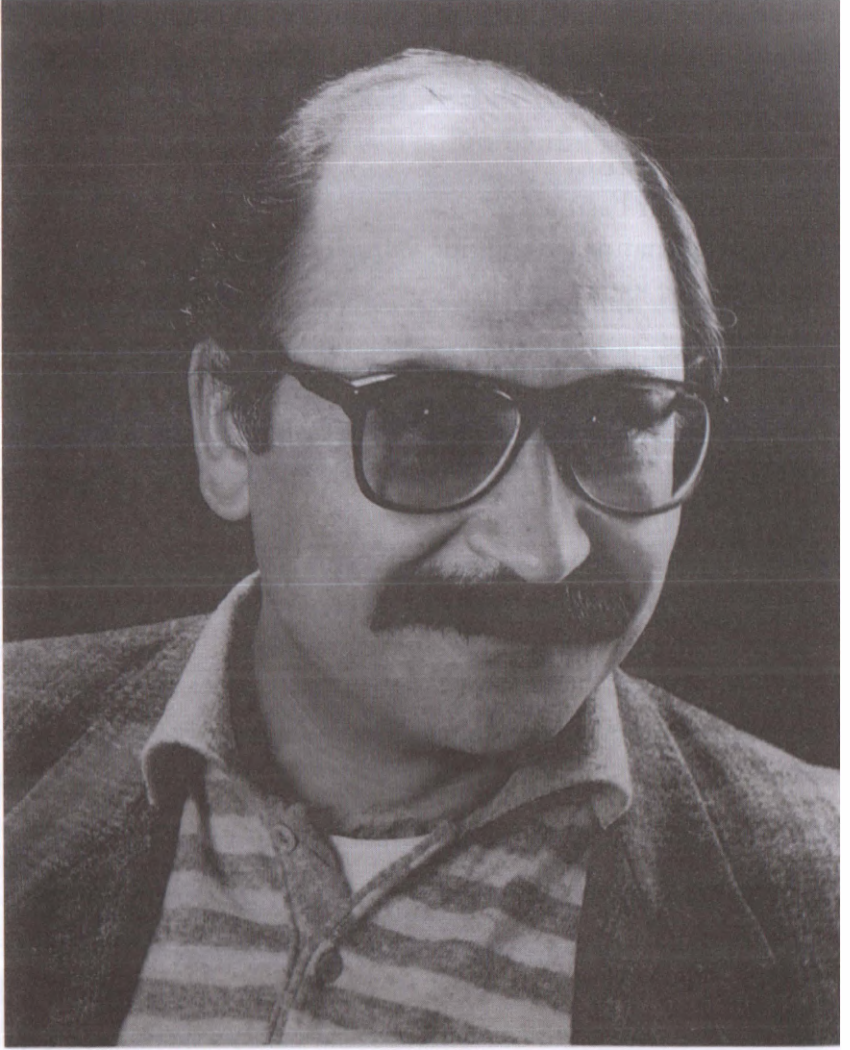
Uğur Kaynar

Yanılmıyorsam 1992 yılıydı, aylardan Haziran. Bir öğleden
sonra hep buluştuğumuz Kardelen'e geldiğimde beni bekliyor-
du bir başına. Yeni bitirdiği 'Asma Yapağı' adlı şiirini okudu
bana. Şiirin anlamını kavramaya, ne kastettiğini anlamaya çalış-
tım. Meraklandığımı anlamıştı. "Yukarıya bak!" dedi.

Baktım. Tepemizde bir asma dalının yalnız bir tek yaprağına
binalar arasından sızan bir ışık hüzmesi vuruyordu. Bütün yap-
raklar gölgede kalmasına karşın yalnızca o yaprak güneşi görü-
yordu. Bu görüntü, gören bir göz, düşünen bir beyin için neler
anlatmıyordu ki!

O asma halen yaşıyor!

3 Temmuz 1995

Behçet Aysan

ateş çiçekleri III

Kızılay'dan Bakanlıklara doğru yürüyorum. Galiba 1984 yılının yaz başları. Dalgınım, arkamdan gelen gür bir sesle irkiliyorum.

“Çerkes!” Dönüp bakıyorum. Kısa saçlı, gözlüklü, bıyiksız, tıknaz, sesi etkileyici tonda biri.

“Afedersiniz çıkaramadım!” diyorum. Anımsamadığımı fark ediyor.

“Hatice'nin eniştesi!” diyor.

Baldızı Hatice o tarihlerde Deneme Sahnesi'nde tiyatro çalışıyor. 12 Eylül sonrası Ankara'da açılışına izin verilen ilk dernek galiba AFSAD. Yönetim Kurulu üyeleri ve bir grup üye elbirliği ile derneği toparlamaya çalışıyoruz. Ankara'da, sonraları 'Tavukçu lokantası' diye bilinen yerde, dernek mekânımızı Deneme Sahnesi ile birlikte paylaşıyoruz. Behçet Aysan ile eşi Adviye'ye ise oradan aşınayım. Hatice de tiyatro çalışıyor, yakın arkadaşım. Böylece anımsıyorum kendisini.

“Tiyatro nasıl gidiyor?” diyorum.

“Yok canım şiir yazıyorum!” ikinci potumu kırıyor, mahcup oluyorum. Tiyatro ile o kadar çok ilgili görünüyor ki, Behçet'in şair olduğunu orada ilk kez öğreniyorum. Deneme Sahnesi ile olan ilişkisinin ne olduğunu sormuyorum artık. Ancak, o günden sonra dost oluyoruz. Hayli ilerliyor arkadaşlığımız. “Hatice'nin eniştesi” sözü ise aramızda hep bir espri olarak kalıyor.

Nitekim, sıkça görüştüğümüz mekânlarda bu yüzden zaman zaman kendisine takılıyorum.

Portresini çoktandır çekmek istiyordum. Ancak, bir tarih kararlaştırmamıştık aramızda. Yumurta kapıya dayanmış olacak ki, bir gün atölyeme geldi Uğur Kaynar'la. Uğur, onun da 'El yazısı' kitabını baskıya hazırlamış, bu nedenle kapak için acele ediyorlardı. Çekimlerimiz sırasında hep hüzünlü görüntüler verdi. Ne yaptıysam bir türlü neşelendiremedim kendisini. İfadelerinde sanki iki ayrı kişilik ortaya koyar gibiydi. Çekim bittikten sonra da bu defa hüznü tamamıyla kayboldu, keyiflenmeye başladı. Artık neşesine diyecek yoktu. Kameranın insanlar üzerinde ne denli büyük bir baskı yarattığına bir kez daha tanık olmuştum. Kameranın duygusuzluğu mu korkutmuştu, yoksa gizli bir ölüm belgesi miydi fotoğraf? Soğuk ve kaskatı duruş bir direnme miydi kameraya, kim bilir?

Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü nedeniyle Yunanistan'a gitmişti o tarihlerde. Çok etkilenmişti orada gördüğü dostluktan ve yakınlıktan. Atölyemde şiirlerini, el yazılarıyla hazırlanan yeni kitabım ve Yunanistan da edindiği izlenimleri konuştuk. Yunanlarla benzer olan ortak yanlarımızdan söz etti epeyce. Suyun her iki yakasındaki halkların bir gün gerçek barışı göreceğini söylüyor, buna da inanıyordu. Yanılmıyorsam ozan Ritsos'tan çok etkilenmişti. Kendisiyle ödül töreninin Atina'daki bölümünde tanışmış, etkisi altında kalmıştı koca ozanın. Ritsos'ta şiirlerini okumuş kendisine. Bu anılar, yaşamında önemli bir yer bulmuştu besbelli.

Behçet Aysan sadece şair değildi. Aynı zamanda bir ruh hekimi... ve gürleyen bir volkan!... Sakin görüntüsünün altında şiir aracılığıyla savaşıyordu sanki.

El yazıları kitabını daha sonra el yazısıyla, “Sana şiirlerle, senin kadar usta olmasa bile bir ‘memleket fotoğrafı’ sunuyorum” diye yazıp imzaladı.

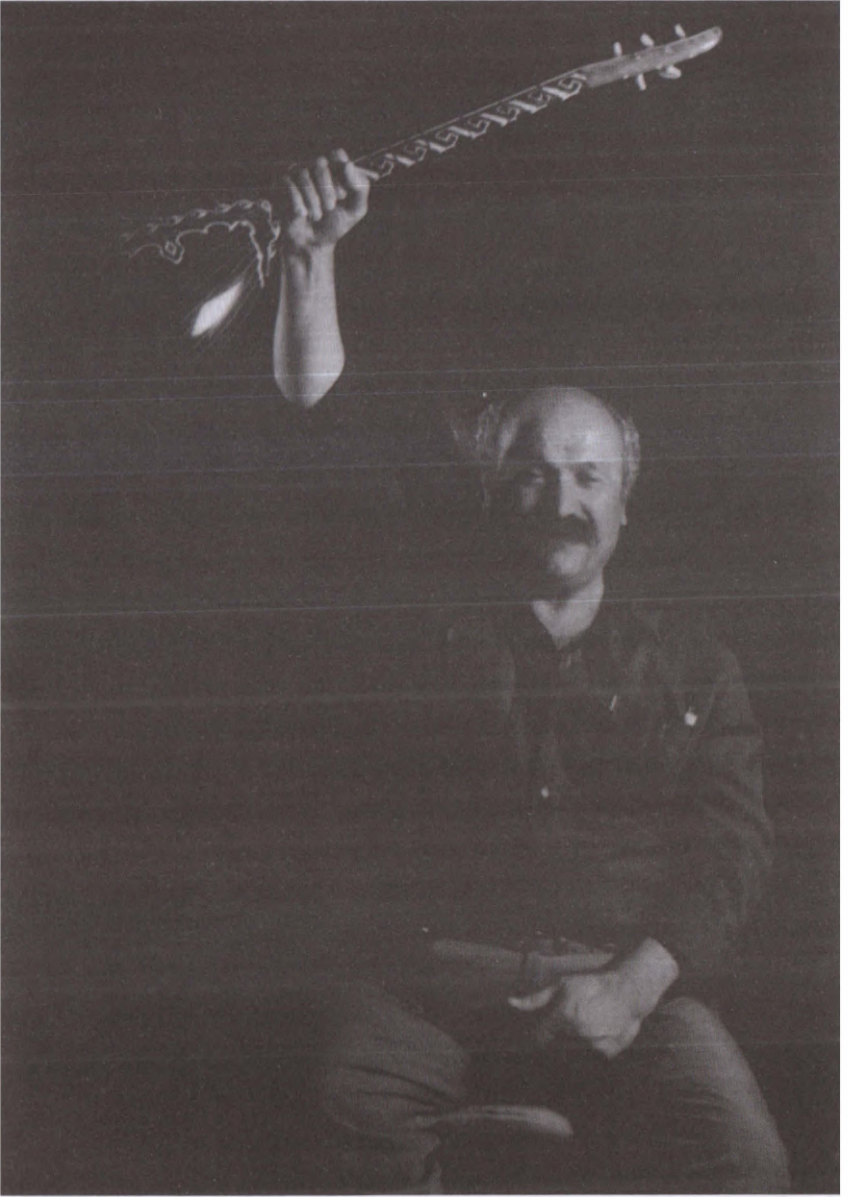
“Esağfurullah Behçet!”

Birinci anma yılında dostları, çektiğim bu portrelerden bir tanesini, görev yaptığı hastanedeki odasına astılar. Büyük boy basılmış olan fotoğrafta hüznünü yeniden gördüm Behçet’in. Öyle biri miydi diye düşündüm bir an? Hayır! Sanmıyorum. Gür kahkahaları yüzünüze çarpmamıştır besbelli. Belki de kamerama duyduğu yabancılıktan kaynaklanıyordu bu hüznü.

Uzun bir aradan sonra yine Bakanlıklar semtinde, ilk karşılaştığımız yerde, yeniden rastlaşıyoruz. Bu defa yanında kızı Eren var. Birlikte dolaşıyorlar baba-kız. Ayak üstü sohbet ediyoruz bir süre, daha sonra ayrılıyoruz. Kavaklıdere’ye doğru yürüyor Eren’le. Kuğulu Park’a gidiyorlar besbelli. Arkalarından bakıyorum. Eren hareketli, hararetle bir şeyler anlatıyor babasına. Baba-kızın görüntüsü hoşuma gidiyor.

“Sahi, Eren’in büyüdüğünü, genç bir kız olduğunu görüyor mu?”

4 Temmuz 1995

Nesimi Çimen

ateş çiçekleri IV

1983 yılı aylardan Nisan, Silifke Festivali'ne davetliyim. Komite, turizm sezonu açılmadığından olacak, bizi Susanoğlu'ndaki boş plaj kabinlerinde konuk ediyor. Festival'e davetli olan halk ozanları ve birçok yabancı ülkenin halk dansları toplulukları tıkabasa doldurmuşlar kabinleri. Hep birlikte kalıyoruz bomboş plajda. Ozanlarla günümün büyük bölümünü birlikte geçiriyor, fırsat buldukça da portre fotoğraflarını çekiyorum. O keyifle Ankara'ya döndükten sonra, ozanlarla ilgili bir fotoğraf belgeseli yapma düşüncesi netleşiyor kafamda. Bu kez projeye ilişkin başka bir kaygıya kapılıyorum. Anadolu'nun orasına burasına dağılmış onca ozanı nasıl bulacağım? Ya da evlerine kadar gitmem gerekirse masraflarımı nasıl karşılayacağım?

Ozanlar, henüz dernekleşememişler... Adreslerini bulmak ise bir hayli güç. Anlayacağınız, dipsiz bir kuyu bu iş!

O tarihlerde Kültür Bakanlığı'nda çalışıyorum. Müdürüm, TRT'nin 'yüz bir'lerinden Ahmet Mortaş... Eski bir radyo programcısı olarak Mortaş 'ın belki yardımı olur diye projemi kendisine açıyorum. Şansa bak! Tam da hazinenin ortasına düşmüşüm! Meğer Mortaş, TRT'de görevli olduğu dönemde ozanlarla ilgili programlar yapıyormuş zaten. Derken, o görüşmemizle her şey olup bitiveriyor. Halk ozanlarıyla ilgili belgesel bir çalışmayı birlikte yapmaya karar veriyoruz. Yaptığımız işbölümüne göre, Mortaş röportaj yapacak, ben ise fotoğraf çekeceğim. Kısa bir

süre içinde çalışmaya başlıyoruz. Bu arada kimlerle çalışmıyoruz ki! Mahzuni Şerif, Şekip Şahadoğlu, Yaşar Reyhani, Kul Rabia, Mevlüt İhsani ve daha kimler!...

Bir öğle sonrası Ahmet Mortaş, yanında iri yapılı, orta boyda biriyle atölyeme çıkıp geliyor. ‘Nesimi Çimen’ diye tanııştırıyor yanımdakini. Beraberinde getirdiği üç telli curası, elinde minnacık kalıyor. Belleğim, bir an gerilere doğru götürüyor beni. 12 Eylül öncesi gecelerinden anımsıyorum ozan Nesimi’yi. Dönemin siyah-beyaz konser afişlerindeki soluk portreleri aklıma geliyor. Sert, aksi biri diye bellemişim fotoğraflardaki yüzünü... Öyle bir görüntüsü kalmış bilinçaltımda, ne bileyim?

“Merhaba dost!” diyor, sıkıca sarılıyor bana.

İri cüssesi, sıcak davranışları, ışıldayan yüzü ve içten sarılığı önyargılarımı hemen değiştiriveriyor. Kendisini böyle sıcakkanlı ve neşeli görünce, “Buyrun bakalım fotoğrafın kerame-tine!” diyorum kendi kendime. Görüntülerin yansıttıklarına aldanmamak gerek! Görüntüler insanı vezir de yapar, rezil de! Mortaş’la, birlikte gerçekleştirmeyi planladığımız projemizi anlatıyoruz ozana. Ardından koyu bir sohbet başlıyor ve sonra da fotoğraf faslı...

Çekimin bitiminde, çaylarımızı yudumlamaya hazırlanırken:

“Dost” diyor, “senden bir isteğim var, çeker misin?”

“Tabii ozan, hay hay!” Sonra stüdyoya geçiyor, sandalyeye yenden oturuyor. Uç telli curasını havaya kaldırarak:

“Seyit Nesimi’nin derisini yüzdüler ama Nesimi’ninkini yü-zemezler, beni işte böyle resmet!”

İçim cız ediyor. “Büyük konuşmamak gerek!” diye geçiriyorum içimden ve onu bu haliyle fotoğraflıyorum. (Çok sevdiği bu fotoğrafı yayınlayarak onu sevgiyle anıyorum.)

Ankara'da son kez konser veriyor... Görüşmeler yapmak üzere gelmiş, bana da uğruyor. Hastalanmış yollarda. Akşam, Sakarya Caddesi'nden yiyecek bir şeyler alıp eve gidiyoruz. Sobayı yakıyorum, aceleden yemek yapıp yiyoruz. Biraz ısınınca keyifleniyor. Gece boyunca birlikte çalıp, söylüyoruz. Bir ara:

"Dost!" diyor, "Ali Ekber (Çiçek) dostu arayabilir miyim? Sesini duymak istiyorum."

"Saat gecenin ikisi, çoktan uyumuştur!" dedim.

"Olsun, sesimi duyunca sevinir!"

Telefon açıldıktan sonra Ali Ekber Çiçek'e, "Bak dost, sana birini dinleteceğim!" diyerek bana veriyor. Ali Ekber Çiçek ile tanışmıyorum tabi. Telefonda, Ali Ekber Çiçek'in sesini taklit ederek 'Haydar Haydar'ını okuyorum. Ali Ekber Çiçek şaşıyor gecenin bir yarısında olan bitene.

Gülüşüyoruz, apartman çınlıyor.

Ali Ekber Çiçek'e, vereceği konserine yeterli desteği bulamamaktan yakınıyor. Görüşmesi bittikten sonra, sohbetimiz sabaha dek sürüyor. Avrupa'da görüp yaşadıklarını, 12 Eylül öncesini ve sonrasını karşılaştırıyor. Beğenmediği pek çok olayı, kişiyi ve ilişkileri ard arda sıralıyor. Türkiye'deki değişimi anlatırken efkârlanıyor, ara ara üç telli curasına sarılıyor, kederli deyişler okuyor. Uyumak için yatağına girerken hazmedemediği bazı olayları, kişileri kastederek,

"Puşt bunlar dost!" diyor.

6 Temmuz 1995

Asaf Koçak

ateş çiçekleri V

Onu bir iki sayfanın çerçevesi içinde anlatmak için yazmaya koyulduğumda, doğrusu bu denli çok zorlanacağımı hiç bekle-miyordum. Uzun yıllar aralıksız süren arkadaşlığımızı, birlikte-liğimizi ve dostluğumuzu kısa bir yazı çerçevesine sığdırma kay-gısı, gözümde büyüdükçe büyüdü. Yaşanmış önemli önemsiz bir dizi anıyı anımsamak için belleğimi zorladıkça, yazmanın ne denli güç olduğunu da anlamış oldum böylelikle. Doğrusu, bir mektup bile yazamayan ben, aslında bir kitap konusu olacak denli renkli bir kişiliğe sahip Asaf'ı nasıl ve hangi boyutuyla anlatacaktım? Sonunda bundan vazgeçiyor, anı kırıntılarına sı-ğınmayı daha uygun buluyorum.

1979 yılında Ankara'da Dost Kitabevi'nde açtığı karikatür sergisi ve ardından kazandığı Yunus Nadi Ödülü, Asaf'ı karika-türle hesaplaşacağı yeni bir döneme sokmuştu. Bu ödül, Asaf'ın sefaletinin başlangıcı oldu. Benim içinse kazandığım bir dostlu-ğun... Arzu etmeden sürdürdüğü öğretmenliğin de sonu... Kari-katür çizme arzusu yüzünden doğal olarak uzun yıllar işsiz kaldı. İşsiz kaldıkça da yılmadan çizdi durdu.

Bazı mekânlar ve yöreler, kendisiyle bütünleşmiş kişilerle de-ğerini bulur veya değer kazanır. O'da, Ankara Konur Sokak'ta kendini buldu ve orada kimlik kazandı. Ancak, Konur Sokak'a da değer kazandırdı. Ankaralı bir çizer olarak, sokağını hiç terk etmedi. Tıpkı dostlarını terk etmediği gibi...

Yeşil gözlü, uzun saçlı ve sakallıydı Asaf. Siyah fötr şapkası ile sokağında farklı bir kimlikti. Naif ve çocuksu... Biraz da deli dolu...Sağlam, duyarlı ve güçlü karikatür anlayışı, bu tavrına doğrusu pek de yabancı kalmıyordu. Bu nedenle, son yıllarda 'Devekuşu' motifini sıkça işleyerek sanki bu anlamı daha da pekiştirmek istiyordu.

Ankara'da yayımlanan 'Kara kare' karikatür dergisinin bürosuna uğramıştım günün birinde. Büro bir hayli kalabalıktı. Dergiyle birlikte verilecek bir eki tartışıyorlardı orada bulunanlar, ekte, dünya karikatüründen seçkin örnekler yayımlamak istiyorlardı. Bana da bu konuda neler düşündüğümü sordular. Böyle bir olanağın, öncelikle kendi çizerlerimize verilmesini önerdim. Her ay bir forma, dört ayda bir albüm, yılda üç Ankaralı çizerin albümü yayımlanmalıydı böylece. Önerim kabul görmüştü. Derken, dört ay sonra Asaf'ın ilk albümü ortaya çıktı: 'Göç Hatırası'. Tabi, dergi de bu albümden sonra olanaksızlıktan yayınına son vermiş oldu.

Son yıllarda bir televizyon programında çiziyordu. Program sırasında konuk politikacıları hicveden portre karikatürler çizerken, bir taraftan da yaptığı işten dolayı eğleniyordu. Tanıştığı kimi yönetmenleri birlikte film yapma konusunda inandırmaya, yazdığı öyküde oynama isteğini onlara da kabul ettirmeye çalışıyordu. Yönetmenlere önerdiği rollerin ortak konusu ne olabilir dersiniz? 'Deli'. Daha bir süre önce, on saniyelik 'Mahallenin delisi' rolünü oynadığı 'Büyük Sinbad' filmi Ankara Film Festivalinde ödül almamış mıydı? Annesi de 'Dino' demiyor muydu kendisine? (Yani Kürtçe 'Deli') Bu renkli kimliği ile Asaf'ın deli doluluğunu frenleyen ve onu korkutan tek şey ev sa-

hibiyle karşılaşmasıydı. Nitekim, arkadaşlarından biri telefonda kendisini ev sahibi gibi tanıtarak işlettiğinde neredeyse kalbine inme inecek, kadar korkmuştu.

Sanat Yapım'da açılacak son sergisi için hiçbir hazırlık yapmamıştı. Çizemiyordu bir türlü. Tıkanmıştı sanki. Bana her uğradığında, bu yüzden çatışıyoruz. Karikatürlerini sergiye yetiştiremeyeceği kaygısı bunaltıyordu kendisini. Bir gün erkenden atölyeme uğramıştı. Sohbetimizin bir yerinde konu dönüp dolaştı sergi için çalışıp çalışmadığına geldi. Hayret edilecek bir şey! Bu kez sergiyi pek umursamıyordu Asaf. Hayli neşeliydi, kabına sığamıyordu... Anlam veremedim olan bite-ne.

“Aşık oldum!” dedi yekten. Bakakaldım öylece.

“Nereden çıktı bu?” dedim. Biraz sorumsuzlukla suçladıktan ve galeriyle olan anlaşmasını anımsattıktan sonra sözü yeniden aralıksız çalışması gerektiğine getirdim. Sergisini, yüzünün alayla tamamlaması halinde çok sevdiği ‘deli’ portrelerini ve tablolarının reproduksiyonlarını çekme sözü verdim. Eğer istiyorsa boya bile alabileceğimi söylediğimde, bu kez daha çok heyecanlandı. Nitekim, o günden sonra eve kapandı. Bir ay sonra da tüm çalışmaları tamamlanmıştı.

Asaf Koçak, devekuşlarını çiziyordu. ‘Yok Devenin Kuşu’ sergisi sanatının doruğu oldu. Karikatürün pentürle bütünleştiği bir olgunluğu yakalamıştı bu çalışmayla. Devekuşları’yla, toplumsal tepkisizliğimizi, olaylar karşısında duyarsızlığımızı, nemelazımcılığımızı yüzümüze bir şamar gibi vururken yapıt-

lardaki coşkulu renkleriyle de içinde taşıdığı umudu göz ardı etmiyordu.

Sergisinin kapanış gecesi Sanat Yapım'da geç saatlere kadar eğlenmiştik. İbrahim, Elif, Nesrin Demirel, ben, Asaf... Neşeli ve oldukça mutluydu. Şen kahkahaları arasında şu sözleri kulağıma fısıldadı:

“Asafo sana kurban olsun!”

Sergi sonrasında bu kez sözümü yerine getirmek için stüdyoya soktum. Deli dolu ruhunu yansıtacak bir dizi portrelerini çektim. Özellikle tepesine çıkarak... Hani hep çatışıyorduk ya!

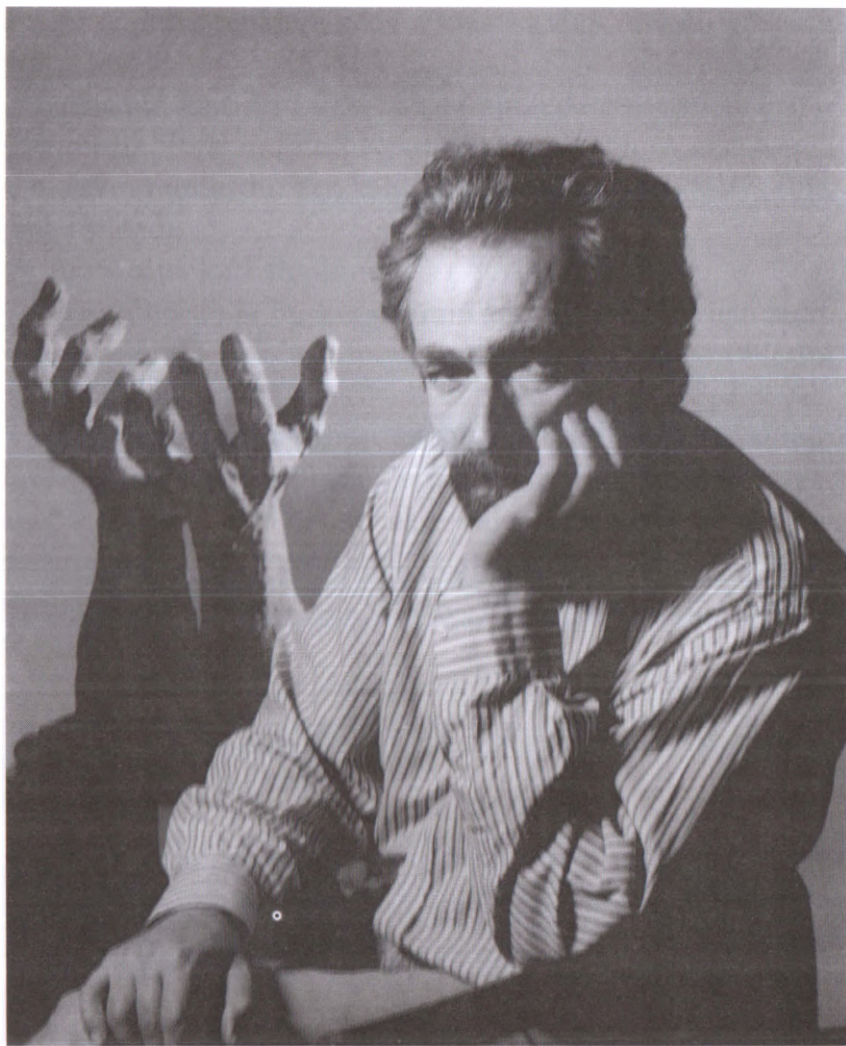
Yaşadığı sürece emeğinin karşılığını alamamaktan yakınıp durdu. Ucuza çalıştırılmayı hazmedemiyor, küfrediyor fakat yine de kandırılıyordu. Yeteneklerinden ötürü ona ihtiyaç duyanlar, emeğini karşılıksız bırakanlar, Sivas katliamından sonra verdikleri ölüm ilanlarında, ‘sanatçı hakları’ndan dem vurdular ne yazık ki!

Hele hele düzenli bir işi, parası ve hiç bir zaman banka hesabı olmayan Asaf’a rüyasında göremeyeceği en büyük sürprizi ölümünden sonra yaptılar.

O, ‘karşılıksız çek’ (!) suçundan aranıyordu.

5 Temmuz 1995

Metin Yurdanur

“ellerin dert görmesin”

Eski kültür bakanlarından Rıfki Danişman'ın, -kelimesi kelimesine olmazsa da- “Türlere ve müslümanlara ait olmayan eserlerin müzelerimizden çıkarılmasını, yalnızca Türk-İslam eserlerinin teşhir edilmesini” isteyen bir demeci yayımlanmıştı gazetelerde. 1970’li yılların başı... Kültür Bakanlığı henüz yeni kurulmuş... Bir Kültür Bakanı’nın böyle bir açıklaması karşısında hayrete düşüyorum. Tabi gazetelerde ses soluk yok. Gazeteler kapatılıyor, herkes sinmiş...

Bilindiği gibi, müzelerimizdeki yapıtların büyük bir bölümünü, heykel ve kabartmalar kapsıyor. Katman katman uygarlıklardan bize kalan dev bir hâzinenin neredeyse tamamı bu tür eserlerden oluşmuş. Yani, ‘heykel cenneti’ üstünde yaşıyoruz açıkçası! Anadolu yarımadası; Urartu, Hitit, Lidya, Frigya, Yunan, Roma ve Bizans uygarlıklarından kalma milyonlarca yapıta ev sahipliği ediyor. Ne büyük bir miras! Hem uygar bir toplum olarak, hem etik anlamda insanlığın ortak kültürünün ürünleri olan bunca yapıtı korumak zorunda değil miyiz? Öte yandan, ne yazık ki yurdumuzdan çalınan binlerce eserle dünya müzeleri zaten ‘köşe’ olmuşlar. Ve de halen, tıpış tıpış götürülecek birçok eser daha var sırada...

Kimi seçilmişler tarafından heykelin ‘tükürükle’ gündeme getirilmesi, heykel ve heykeltıraşlara ilişkin belleğimdeki kalan kimi olayları yeniden anımsattı bana:

– Kuzgun Acar’ın, Kızılay’daki gökdelenin alnından sökülerek depolara atılan -belki de eritilen- ‘Soyut Kompozisyon’ un yerine, bir bankanın zevksiz reklam panosu yerleştirildi.

– Sivas’ta Pir Sultan heykeli 2 Temmuz 1993 tarihinde yıkıldı.

– Heykeltıraşı Heinrich Krippel, Ulus Meydanı’nda, Cumhuriyet anıtını yapıyor. Kaidedeki kabartmalarda Atatürk’ü, Fevzi Çakmak’ı ve İnönü’yü anlatan kabartmalar yapmak istiyor. Bunun için Çankaya Köşkü’ne fotoğrafçılar göndererek, paşaların portrelerini tek tek çektiriyor. Amacı, onların yüz ifadelerini, gün batımında gerçek karakterlerini verecek biçimde işlemek. Ancak, daha sonra yol çalışmaları nedeniyle heykel kompleksi, bulunduğu yerden bir kaç metre geriye taşınarak bugünkü yerine yerleştiriliyor. Heykelin taşınmasıyla, yapıtın yönünde sapma oluyor tabi. Ve heykelin ‘ince ayarı’ bozuluyor. Ancak, kimse de bunu umursamıyor.

– Tophane Meydanı’ndaki ‘İşçi’ heykelinin elleri toplumun gözü önünde defalarca kırıldı.

– Ya ‘Güzel İstanbul’ heykelinin başına gelenler?

İki binli yıllarda da Ankara Sıhhiye alanındaki Hitit Güneşi anıtı kaldırılmak istendi.

Bunca spekülasyon ve politik ayak oyununda kabak, nedense hep heykellerin başında patlıyor. Doğrusu, politikacıların estetik birikimleri karşısında şapka çıkarmak gerekir! Heykelin estetik değerini önce sanatçıya, sonra zamana bırakmak, en doğrusu değil mi?

‘Hitit Güneşi’ anıtının, Anıtkabir’de ‘Kurtuluş Savaşı’nı temsil eden rölyefleri yapan değerli heykeltıraş Nusret Suman’ın son yapıtı olduğunu acaba kaç kişi biliyor? Onu, yaptığı Hitit Güneşi heykeli henüz dikilmeden bir trafik kazasında yi-

tirdiğimiz kimin umurunda! Sanatçıya saygıda kusur etmiyoruz doğrusu! Sanatçının ha yapıtını yok etmişsiniz, ha varlığını, hiç fark etmez! İster istemez şu soru geliyor akla: Nedir bu heykel düşmanlığı?

Bu karışık duygular arasında heykeltıraş Metin Yurdanur'un Ostim'deki atölyesine gidiyorum. Yüksek tavanlı bir mekân... Çevresinde demirci esnafı, otomobil tamircileri ve daha pek çok işyeri var. Koşuşturan insanlar; çekiç, torna makinesi gürültüleri içinde bir sanat atölyesi... Bahçeden girişte, sizi 1000 yıllık tarihi kişiliklerin heykelleri karşılıyor. Bir açık hava galerisi sanki. Kanuni'den Atatürk'e tüm tanıdık simalar burada! Tarihsel bir sohbetin içine karışıyorsunuz. İster istemez aklınıza Türkiye'nin sorunları geliyor. Kanuni, Atatürk'le ne konuşuyor? Elinde sazı ile Karacaoğlan, düşünceli 'İnsan Hakları Heykeli'ne ne çalıyor? Bu şaşkınlık içinde, espriyle karışık soruyorum Metin Yurdanur'a:

“Esnaf mısın, sanatkâr mı?”

“Esnaf sanatkârım” diyor. Gülüşüyoruz. Espri yaptığını düşünüyorum. Meğer gerçekten böyle bir durumla karşılaşmış. Nitekim konumu ile ilgili bir belge almak üzere, Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Odasına başvurduğunda kendisine verilen yanıt: “Esnaf sanatkârsın!”

“Esnaf gibiyiz!” diyerek dalga geçiyor kendisiyle. “Bu havallide sanatçı yok. Üstelik herkes erkek. Bu nedenle heykellerim de erkek!” diye yakınıyor. Çaylarımızı yudumlarken, koyu bir sohbeta dalıyoruz.

“Allah, Atatürk'ten razı olsun! O'da olmasa aç kalırdık!” diyor.

Nazi baskısından dolayı ülkesini terk eden birçok büyük heykeltıraş Ankara'ya gelerek; Cumhuriyet'in kurtuluş yıllarında Atatürk'ün koruyuculuğunda tüm büyük kentleri heykellerle donatıyorlar. Günümüzde bu geleneği sürdüren önemli heykeltıraşlar arasında yer alıyor Metin Yurdanur. Heykel serüveni, babasının demir atölyesinde başlıyor. Demirleri kesip kaynatarak, onlara biçim vererek ilk ürünlerini yaratıyor. 12 Eylül sonrasında üniversitedeki görevinden atılmasına, "İsabet oldu" diyor. Özgürce heykel yapmak için bir şans doğuyor böylece. Salt sanatı ile geçinen sayılı heykeltıraşlardan biri.

80'li yıllardan tanıyorum Metin Yurdanur'u... Nişanlısı Eser ile -şimdi de eş- aynı kurumda çalışıyorduk o zamanlar. Abdi İpekçi Parkı'ndaki 'Eller' anıtı ile kamuoyunun dikkatini çekiyor ilk kez. Anıt, etkileyici ve görkemli... Avuçlarına oturmak istedim çoğu kez. Sevecenlik duygusunu, 'ana'yı anımsatıyor sanki! Bir gün Metin'i arıyorum telefonla. 'Eller'le portresini çekmek istediğimi söylüyorum. Kırmıyor beni... Heykelin make-tini yüklenip atölyeme getiriyor. İçinde heykel olan birbirinden güzel portrelerini çekiyorum.

Yenimahalle'de 'Cemre', 'Seymenler ve Atatürk'; Mamak'ta 'Fezullah Çınar'; Çankaya'da 'İnsan Hakları', 'Madenci', 'Balerinler', 'Eller'; Gar Meydanı'nda 'Nasrettin Hoca'; Altındağ'da, Batıkent'te pek çok değerli anıt, Metin'in yapıtları... Bitmedi... Libya'da ve Almanya'da da heykelleri var. Macaristan'daki 'Kanuni' anıtı da Metin'in...

Devlet büyüklerinin "Edirne'den Ardahan'a kadar" diye başlayan içi boş, hamasi nutuklarına inat, Metin'in yapıtları Edirne'den Ardahan'a, Iğdır'dan Çeşme'ye, Trabzon'dan An-

talya'ya dalga dalga kentleri süslüyor. Bu çaba karşısında kendimi tutamayıp, 'Eller'in dert görmesin! diyorum.

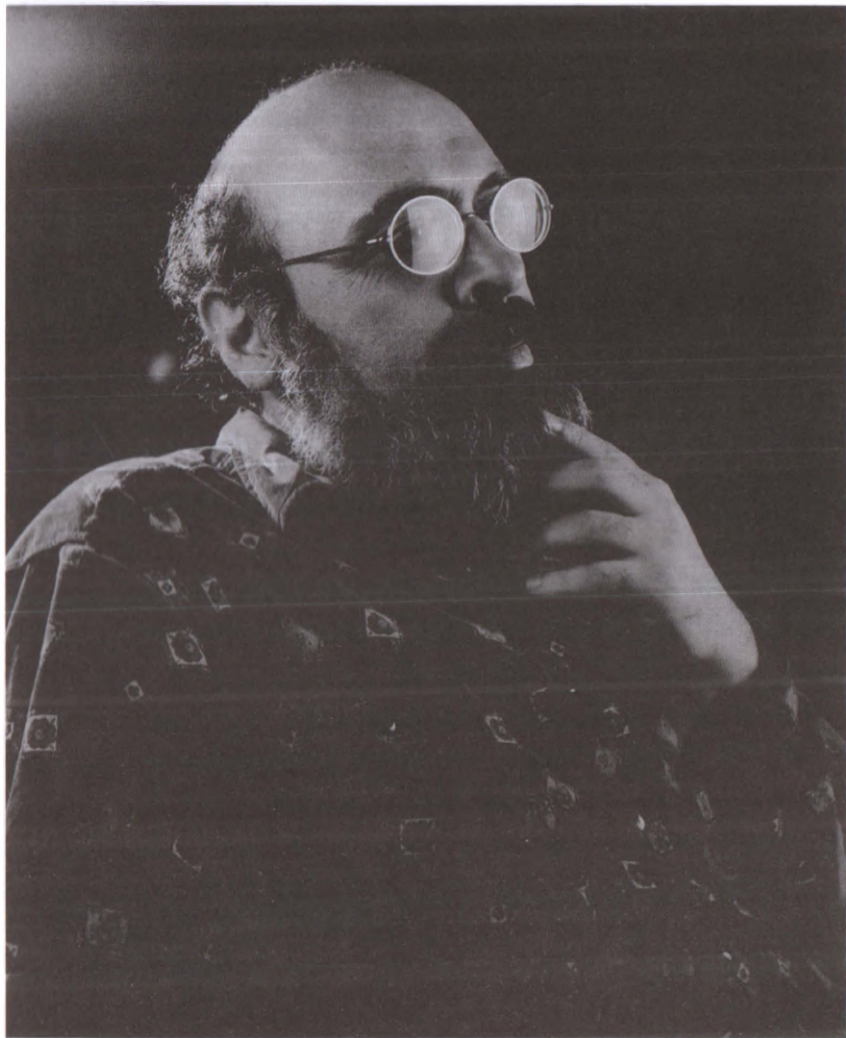
Büyük heykeli seviyor. Elinden gelse, gökyüzüne taşıracak, bulutlara kavuşturacak yapıtlarını...

"Kentler, sanatçılardan sorulmalı!" diyor.

Bahçeye çıkıp, heykellerinin arasına karışıyoruz. Sergilerini, yeni projelerini konuşuyoruz. Sergiden kaçınıyor Metin. Salonlara ise sıcak bakmıyor. Ne yapmak istediğini galiba anlamaya başlıyorum.

Metin Yurdanur, Türkiye'nin tüm meydanlarım ele geçirmek istiyor!

10 Temmuz 1995

Gültekin Emre

alamancı şair

“Fotoğraf çekirtmem gerekiyor. Yine tanıdıkların önerisiyle Fotoart’a gidiyorum. Işıklar, yüzümde oynayan gölgeler, başımın üstündeki bilmem kaç mumluk ampuller. Fotoğrafçı Çerkeş Karadağ yüzümün içine girmeye uğraşıyor...” ‘Bir Alamancı’nın Türkiye Tatili İzlenimleri’nde böyle yazıyor Gültekin Emre.

Konu ettiğim sanat insanlarını anlatmaya çalışırken, onların portre çekimlerinde edindiğim izlenimleri, okurlar fark edeceklerdir herhalde. Bu kez de, bir değişiklik yaparak, Gültekin Emre’nin bana ilişkin tanıklığım yazmak istedim. Yukarıdaki satırlarla Emre, bir çırpıda özetleyiveriyor yaşama ve fotoğrafa ilişkin çabalarımı.

‘Yüzler’i fotoğraflamaya ve yazmaya başladığımdan bu yana, galiba onları aynı zamanda yaşıyorum da. Ne var ki, zamanla bazı olayları anımsayamıyorum, süreç içinde unutuluyor. Anlara, kişilere ilişkin gözlemleri bir yerlere yazma ve not tutma alışkanlığı kazanmak gerek. Fotoğraflardaki görsellik, onların yeniden okunması halinde yazık metinler kadar derin anlamlar ortaya koyan bir kolaycılığa yol açar. Her fotoğraf sanki gizli bir anı defteri gibi kabul edilmelidir. Nitekim fotoğrafçıların arşivleri de günlük gibi işlev görmüyorlar mı?

TRT’nin tek kanallı olduğu ve siyah beyaz yayın yapıldığı dönemlerde, Alman bir profesörle yapılan bir tarih sohbetinde, hoca: “Sizin toplumunuzda bilgi ve birikim sahibi kişilerin

düşündüklerini, gördüklerini yazma alışkanlığı yok galiba! Bu nedenle birikimlerinizi, sonraki nesillere aktarma geleneği oluşmamış! Toplumunuz, hafızasına çok güveniyor herhalde. Peki mezara giren bilgilerin kime ne hayrı olabilir ki?” diyordu. Ne kadar haklı değil mi elin adamı? Tam bu noktada bir atasözü geliyor aklıma:

“Akıl, bakkal defteri değildir.”

Gültekin Emre şair, öğretmen, denemeci ve araştırmacı... Berlin’de yaşayan gönüllü bir kültür elçisi aynı zamanda... Şiir, deneme yazıları, yayıncılık, editörlük, öğretmenlik derken, pek çok özellikleri birleştiren çalışkan bir ‘Alamancı’ şair O. 1990 yılında ilk kez tanıştığımızı ‘Aşk ve Minyatürler’ adlı şiir kitabına tarih olarak düşürmüştü. Yanılıyor! 1978 yılında aynı kamu kurumunda çalıştığımızı, koridorlarında birbirimizden habersiz gezindiğimizi sonradan öğreniyor benden.

Atölyemdeki ilk buluşmamızda, kana kana söyleşiyoruz Gültekin’le. Almanya’ya döneceği için acelesi var. Gayrı ihtiyarı, çok kısa bir sürede beni keşfetme arzusu içinde olduğunu hissediyorum. Dizeler ile fotoğrafik görüntülerin hayatı çok kısa yoldan ne denli güzel özetlediğini söylüyor bana. Nü fotoğraflarımın yer aldığı ‘Nüans’ albümünü veriyorum kendisine. O, albümün sayfalarını soluksuz çevirirken, kendisini izliyorum keyifle... Heyecanını yüksek sesle dile getiriyor. Dönüşünde, Milliyet Sanat dergisinde, beğenisini: “Berlin’de izlediğim, gördüğüm pek çok ‘nü’ albümünden daha çok etkileyen bir ‘Türk sanatçının dünyası’ diyerek dile getiriyor ve şöyle devam ediyor: “Çıplaklığına doyamayan fotoğraflar, silinmez bir biçimde karışıyor yaşamıma ve ben buna çok seviniyorum Berlin’e uçarken.”

Davranış ve konuşmalarıyla, daldan dala atlayan birisi izlenimi veren Gültekin Emre, gözlemlerinin tümünü sanki bir çırpıda kanınıza şırınga etmeye hazır bir ruh haleti içinde. Hem heyecanlı, hem de sizi heyecanlandıran coşkulu bir kişiliğe sahip. Sıcaklığı o gün dalga dalga atölyeme yayılıyor. Anaforuna alıyor beni çarçabuk. Onu tanımaktan müthiş tat alıyorum kısa süre içinde. Ancak, zamanı dar ‘Alamancı’nın...

O gün çeşitli projelerden söz ediyor, birlikte neler yapabileceğimizi planlıyoruz. O, Almanya’da kapsamlı bir sergi açmamı istiyor. Nitekim döndükten sonra bu konuda Berlin’de çeşitli girişimlerde bulunuyor. Sergi salonu ayarlıyor, sergi açmam için yoğun bir çaba gösteriyor. Fakat, bu projelerden biri Körfez Savaşı’na, diğeri de iki Almanya’nın birleşmesinin yarattığı karmaşaya kurban gidiyor... Şansızlık, ne diyeyim!

Gültekin’le dostluğumuz yıllardır aralıksız sürüyor. O, yüksünmeden bana yazıyor, ben ise telefon ediyorum yalnızca. Yazma alışkanlığımı yıllar önce yitirdiğimden tembellik ediyor, yazamıyorum kendisine. Buluşmalarımız, Sivas katliamından sonra, istemeden, uzunca bir süre kesiliyor. Onca dostunu yitirdiği için gelmek istemiyor Ankara’ya. Her gelişinde değerli albümler getiriyordu bana. Yine de dergi sayfalarında ve yeni kitaplarında buluşuyoruz.

Gültekin Emre yıllık iznini her yaz Türkiye’de geçirir. Çoktan gelmediği Ankara’ya bu yaz uğradı nihayet. Özlemiştim kendisini... Biliyorum, dost yüzlerden oluşan yeni portreleri görünce “Her yüzde flu bir perdenin altından büyülü bir ifadeyi neden ortaya çıkarmak istiyorsun! Gerçekten tanıyor musun fotoğraftakileri? Niçin yılların izlerini arıyorsun? Yüzlere inen

hangi hüznü çekiyor seni? Suretler arenasına daha kimler karışacak?” diye soracak.

Görüşmelerimizin birinde, dost yüzleri yazmak, fotoğraflarını bir albümde toplamak isteğimi söyledim telefonda. Heyecanlı biri ya Gültekin! Bir hafta sonra gönderdiği mektuptan yazdığı şu satırları sizlerle de paylaşmak istiyorum: “Sonsuz bir yolculuğa hazırlanıyor ‘Tanıdığım Yüzler’ Her yüzde binlerce imge oynaşır, dizeler sıraya girer, şiirler çizgilere tutuna tutuna iner yüreklere; kapan kapana yüzlerimi. Öperim hepinizi.”

İletmek görevim...Sevgiyle

17 Temmuz 1995

Lutfiye Aydın

“ekmekçi kadın”

Hani oldukça tanınmış bir roman vardır. Çok kişinin bildiği artık yazarını ve konusunu bile unuttuğum bu kitaptan sadece tek bir ismi kaldı belleğimde: Ekmekçi Kadın. Herkesin kafasında bir ‘Ekmekçi Kadın’ tipi var mı bilinmez, ancak benim var! Benim ‘Ekmekçi Kadın’ım, öykü yazarı Lütfiye Aydın... Anlatayım:

Lütfiye’nin ‘Ekmekçi Kadın’lığı şöyle bir espriden doğdu: Bir akşam, hep karşılaştığımız mekândan sevinçle içeri girdi. Tam kapının ağzında, çarpışmak üzere burun buruna geldik. Kucağında yarım metreyi aşkın uzunlukta bir francala ekmek. Sıkı sıkıya sarılmış... Yüzünde muzip bir ifade... Şaşkın bakışlarımdan aklımdan geçenleri anlamış olacak ki; karşılıklı gülüştük.

“Ekmekçi Kadın!” dedim, “Seni işte böyle çekmeliyim. Hem de bu büyüklükte ekmekle!” Hoşuna gitti. Ekmek esprisi uzadıkça uzadı o akşam. Sonunda bir fotoğraf çalışması yapmaya karar verdik. Aradan hayli zaman geçti. Ben olanları artık iyice unutmuşken günün birinde çat kapı, Lütfiye! ‘Sengisemai Bir Ölüm’ adlı kitabı basılacak o sıralar. Heyecandan olsa gerek, alelacele gelmiş. Unutmuş ekmek üzerine yaptığımız onca konuşmaları, projelerimizi... Tam da zamanıydı düşündüğüm fotoğrafın. Gitti mi bizim ekmekçi kadın görüntüsü? Birçok büyük (!) fotoğrafçı, başarısızlıklarını, belki de beceriksizliklerini, kapatmak için şunları uydururlar:

“En iyi fotoğraf, henüz çekilmemiş olandır.”

Benimkisi o hesap! Düşlediğim ama bir türlü çekemediğim hayali bir ekmekli görüntüsünü, -iyi bir portre olabilirdi- Lütfiye ile her karşılaşmamızda kendisiyle bütünleştirdim bir bakıma. Kitabını, benim için “Ekmekçi yazardan” diye imzalamış olması da bu heveslerimi bugün bile canlı tutuyor. Her zaman neşeli bir kadın olmayı başaran Lütfiye, o gün de aksine mahzun görüntüler verdi. Heyecanını ve coşkusunu görüntüleyemedim tabi. Yine de portresindeki gözlerinin ışıltısından nasıl biri olduğunu varın siz çıkartın!

Ardından bir zaman sonra Sivas yangını geldi. Bir daha fotoğraf konuşma olanağımız kalmadı Lütfiye Aydın’la. Tabi ‘Ekmekçi Kadın’ fikri de, doğru buzdobalına...

Lütfiye Aydın, kanımca iki kez doğmuştur. İlki normal ve olağanken, ikinci doğuşu olağanüstü şartlarda olmuştur... Ateşten doğmuştur! Acılı ve unutamayacağı, hepimizin unutamayacağı bir biçimde... Üstelik kendi doğumuna kendisi de tanık olmuştur. Sivas’ta, sanatçı ve aydınların maruz kaldığı yıkıcı yangından, eşi Cafer Can’la birlikte kurtulduktan sonra, aylar süren tedaviler, çektiği ızdırap ve sıkıntıların sonunda galiba bir kez daha ‘yeniden’ doğmuştur.

Lütfiye Aydın’la, yeşillikler içinde bir göl kıyısı düşünüyorduk bir zamanlar. İçinde telefonun ve diğer teknolojik gereçlerin olmadığı bir yer. Her köşesinde farklı sanatsal uğraşların yapıldığı bir site... Eş, dost, tanıdık, tanımadık birçok insan... Bir sanatçı sitesi hayalimiz acaba fazla mı lükstü? Hayal işte!

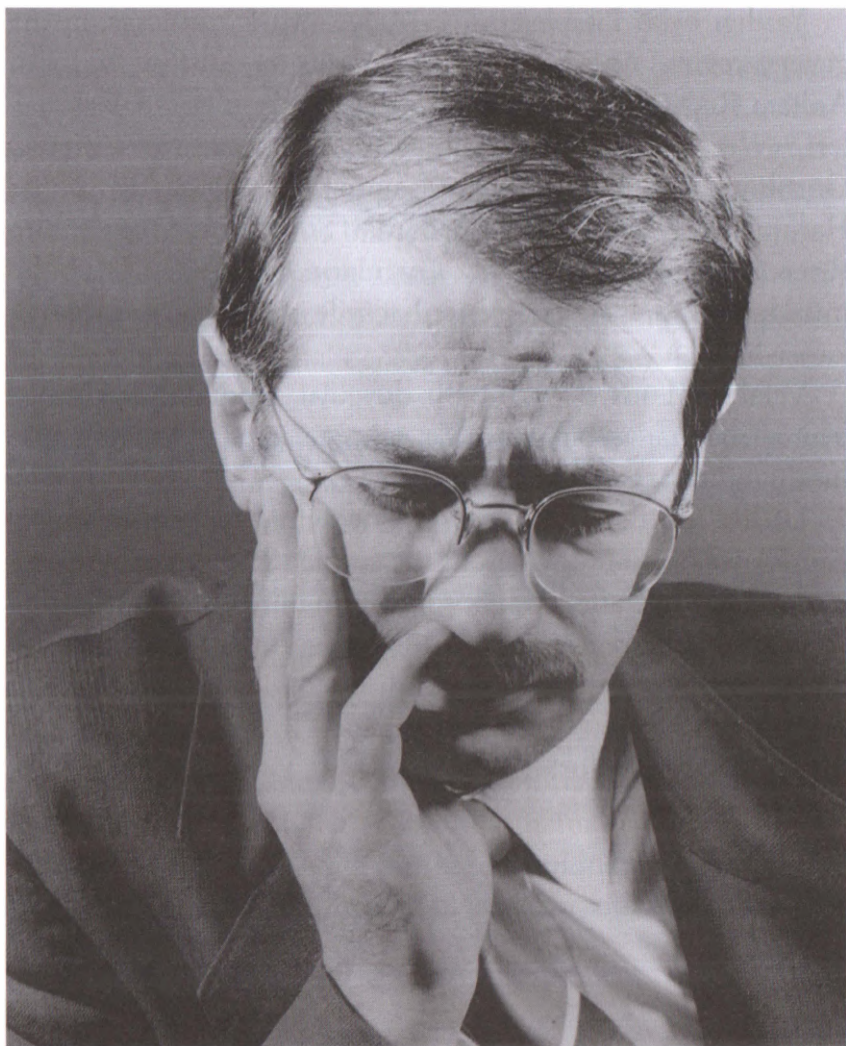
Yazdığı öykü kitaplarının ve radyo oyunlarının ayrıntısına girmeyeceğim. Ancak, şunu söyleyebilirim: Lütfiye Aydın'ın Ankara Radyosu'nda yayınlanan 'Arkası Yarın'larındaki hayalleri, sesler ve efektlerle yaratılmış bir yaşam sunuyor bizlere... Görülmeyen, dokunulmayan yaşamın ta kendisi... 'Şair Nigar Hanım', '20, Defter', 'Nice Acılardan Sonra', on-onbeş bölüm süren oyunlarından bazıları... Oyunların, yayınlanan her bölümünden sonra, hızla akan jenerik içinde ismi boşluğa ses olarak karışıyor.

Vefalıdır Lütfiye Aydın. Bu duyguyu, öykülerinden radyo oyunlarına uzanan bir çerçevede, satır aralarından sunarak, bize insanlığımızı anımsatıyor.

Lütfiye'nin neyi sevip, neyi sevmediğini, doğrusu bilemiyorum. Ancak, insanı sevmeyeni hiç sevmediğini, bir yangını körükleyenleri bile affedecek hoşgörüsünü biliyorum. Gözlerinde "her işin hakkından gelecek" iddiasını görürsünüz. Öykülerinde ise asla! İnanın, yalnızca yararlı bir insan olmak için öykü yazmaktadır.

Tek suçu da budur!

24 Temmuz 1995

Yaşar Miraç

yenı türkülerin şairi

Yaşar Miraç'ı tanıdığımda toy bir delikanlıydı. Tabii ben de... Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili Bölümü'nde okuyordu. Ben ise; Gazi Eğitim Enstitüsü, Resim Bölümü'nde... O dönemlerde bile beni büyüleyen bir şiir ustalığı vardı. Şiirle doğmuş, şiiri yaşıyordu sanki. Dizelerinde ritmik, kendine özgü bir sözcük örgüsü ve destansı bir anlatımı vardı.

1970'li yılların başında hareketli ve heyecanlı dönemlerde tanıdım kendisini. Yine o günlerde Yaşar'la, şiirlerini fotoğraflamak(!) üzere, büyük bir heyecanla, günler boyu Atatürk Orman Çiftliği'ndeki Gazi İstasyonu'na taşınıp dururduk. Yük trenlerinin peşi sıra uzanan kompartımanlarının dumanları arasında, insan silüetlerine yönelttiğimiz merceğimizle, Yaşar'ın dizelerini görüntülemeye çalışırdık. Şiirleri fotoğraflayabildik mi? Bilemem... Ancak, bugün bile benim için anlamını yitirmeyen güzel fotoğraflar çıktı ortaya. Nitekim o dönem şiirleri, yayımlanan ilk kitabı, 'Trabzonlu Delikanlı'da yer aldı. 1979 yılında, henüz çok gençken, bu kitabıyla Türk Dil Kurumu Ödülü'nü kazandı. Yaşar Miraç, Kurum'un o güne dek ödüllendirdiği en genç şairdi. 12 Eylül'de Kurum'un kapatılmasının nedenlerinden biri de Yaşar Miraç mıydı? Bilinmez. Dedeman Oteli işçilerinin grevinden etkilenerek yazdığı bir şiirinden dolayı bugün 'liberal' saflarda yer alan bir bayan köşe yazarının ihbarıyla 'servet düşmanı' ilan edildi ne yazık ki! Üç kitabı yasaklandı bundan

dolayı. Yaşar Miraç aleni bu jurnalleme üzerine uzun süre de yargılandı haksız yere.

Ankara'da yaşıyorduk o dönemler. Bir görüşmemizde, 'Yeni Türkü' adıyla bir şiir gazetesi çıkaracağını söylemişti. Benden yardımcı olmamı istiyordu. Çeşitli engellemeler yüzünden ancak üç sayı çıkabilen gazeteye, ben de fotoğraflar ve desenler vermiştim. 'Yeni Türkü', Yaşar'ın şiir dünyasına iyiden iyiye girmesi için bir başlangıç olurken, aynı adla -bugün de varlığını sürdüren- bir müzik topluluğunun kurulmasına da zemin hazırlamış oldu. Şiirlerinin güfte olduğu bir dizi sevilen şarkı, o günlerde dillerde dolaşmaya başlamıştı. Ardından da aynı adla bir yayınevi kurdu.

Farklı olmak, Yaşar için olağandır. Onun için olağan olan ise başkası için 'kuraldışı'dır. Bu tavır, hiç kuşkusuz şiirinde de vardır. Dizelerinde hep var olan bir ritim, sizi dansa davet eder. Kıpır kıpır bir horonun büyüüne taşır sanki. Tüm şiir kitaplarında ve yaşamında, katıksız bir Karadeniz şairidir ama aynı zamanda da bir dünya şairi...

Yeni Türkü Yayınları'ndan çıkan şiir kitapçıklarının yayımlanma serüveni bir hayli ilginçtir. Olanaksızlıklar içinde kâğıt parası bulamayan Yaşar, ucuza edindiği röntgen filmlerinin bir-birlerini çizmemesi için, aralarına konulan atık kâğıtları topluyordu hastanelerden. Filmler arasına konulan kâğıtlar her defasında farklı renklerde çıktığı için her kitapçığı, değişik renkte bir kâğıda basılıyor, bunları da desenlerle süslüyordu. Pembe, yeşil, sarı, mavi bir dizi mini yapıt... Birçok önemli şairin ilk kitapları bu diziden çıktı: Ahmet Erhan, Ozan Telli, Neşe Yaşın, Adnan Azar, Hüseyin Ferhad ve daha başkaları. Kitaplardan birini resimlediğimi anımsıyorum. Yanılmıyorsam, Kıbrıslı

şair Neşe Yaşın'ındı. Aziz Nesin, bir TV programının büyük bölümünü, övgüyle söz ettiği bu kitapçıklara ayırmıştı. Bugün, 'Yeni Türkü' kitapçıklarından birkaçının sayfa montajlarını, o günlerin hoş bir anısı olarak keyifle saklıyorum.

Yaşar Miraç uzun yıllardan bu yana gurbetçidir. Almanya'da yaşıyor. Ankara'ya 1994 yılında geldiğinde, elinde hayli şişkin bir dosya bulunuyordu. Dosyanın tamamı basılmamış bir şiir kitabı... Elli altmış şiiri kapsayan bir dosya sanırsınız. Hayır! İnlanılacak gibi değil! Tam 1001 (bin bir) şiir...

Dosya'yı basacak yayınevi bulabilir mi dersiniz?

Kitaplarına da yaşamından fotoğraflar koyduğunu biliyorum. Takılıyorum kendisine. "Fotoğrafların hepsi birer sanat eseri fakat doğru dürüst bir portren yok, artık olsun!" 20 yıl aradan sonra ilk kez portrelerini çektiğimde o gün kameramla boğuştu neredeyse! Ben kendisini fotoğraflarken o ise şiir düşünüyordu! Türkü söylüyor, dudaklarından yeni dizeler dökülüyor, kalkıp çalışmamıza ara veriyordu. 'Trans' haliyle çektiğimi düşündüm bir an. Sanki karşımdakinin kendisini değil, bana ödünç bırakılmış bedenini çalışıyor gibiydim. Ne bana poz verebildi, ne de poz alabildim o gün ondan. Kıpır kıpırdı. O, şiir tasarlıyordu, ben ise fotoğraf... Aynı gece bizim evde 'Kemençenin Türküsü' adlı belgeselini video kasetten izledik. Tıpkı şiiri gibi bir filmdi, tam da Yaşar'ın ruhuna göre...

Onca yıldır görüşemediğimiz için son çalışmalarımı görmek istiyordu. Dizi dizi fotoğraflar koydum önüne. Özellikle balelerin fotoğraflarım onu etkilemişti. Tüm baskılarımı atölyenin ortasına yaydı. Çok heyecanlanmıştı. Dans eder gibi dönüyordu çevresinde fotoğrafların. Besbelli, bir senaryo oluşturmuştu kafasında. Görüntülerin yerlerini sürekli değiştirip dururken

dilinde de bir Karadeniz ezgisi... Kısa süren bu beraberlikten sonra döndü Almanya'ya. Bir buçuk ay sonra gece gönderildiği anlaşılan bir faks metni... Yaşar Miraç'tan uzun bir destan: 'Baleylim'. İşte sizlerle paylaşmayı arzuladığım 'Baleylim' şiirinden birkaç dize:

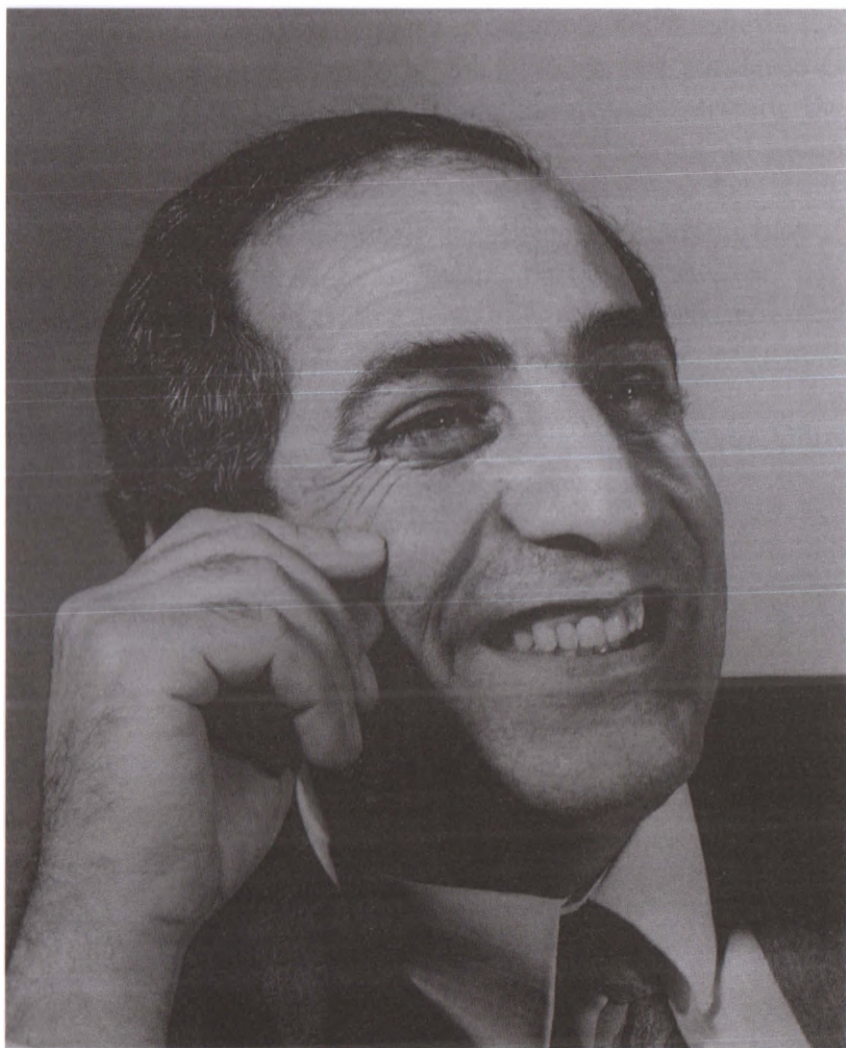
“Dans uçmaktır (cennettir)/ baleylim/ orda ademi havva/
aleylim/ sunduğu vahşi elma/ ileylim/ baştan çıkaracaktır/ aşk-
leylim/ düştten çıldırtacaktır/ ayleylim/ ışığa saracaktır/ suley-
lim/ toprağa sunacaktır/ odleylim/ birlikte yanacaktır/ uçmak-
sız/ dans uçmaktır/ baleylim.”

Bugün Yaşar Miraç, yepyeni şiir ufuklarında geziniyor. Dilin-
de bir horon ezgisi ve dans ediyor sözcüklerle...

Bizlere 'Yeni Türkü'ler söylüyor.

31 Temmuz 1995

Nuri Taner

çağdaş bir masalcı

Her sanat insanının ilk göz ağrısının şimdiki uğraşı olduğu-
nu sanmayın sakın! Sözelimi, günümüzde tiyatro yapan birinin
belki de ilk zamanlar bir başka sanat dalıyla içli-dışlı olduğunu;
örneğin şiir yazarak sanat yaşamına adım attığını duymuş olabi-
lirsiniz. Olur ya! Ya da diyelim ki bir sinema yönetmeni, sine-
macı olmadan önce örneğin müziğin duygu tellerinde gezinmiş
olamaz mı? Kim bilir! Bilinen bir gerçek var ki şiir, bu alanda
öncü rolünü hiçbir sanat dalına kaptırmıyor galiba. Duygula-
rını anlatma noktasında, özellikle şiir karalamamış sanatçıdan
veya herhangi bir kişiden söz edilebilir mi?

1960'ların sonunda Ağrı'da ilk gençliğimizin tüm heyecanı
şiir ve öykü yazmaya çalışan üç arkadaşlık: Nuri Taner, ben ve so-
yadını anımsayamadığım Celal... Şehir küçük mü küçük, bizim
yürekllerimiz ise dağlar kadar büyük. Birlikteliğimizde edebiyatı
ve şiiri paylaşıyoruz çoğunlukla... Nuri bana, Hugo kadar güçlü
bir yazar, hayal gücüm ise Celal'e Orhan Kemal'inki kadar sü-
rükleyici geliyor. Nuri, başını çekiyor bu ortak uğraşımızın... Biz-
den daha şanslı görüyorum onu. Çünkü babası İhsan Hoca'nın
mini bir kitapçı dükkânı var, oradan geliyor tüm ayrıcalığı.

Ağrı'ya gelen tüm kitaplar, hepimizden çok önce Nuri'nin
elinden geçiyor. Gazete bile üç gün sonra geliyor şehire... Ga-

zete ‘havadisleri’nin güncelliğinin kaybolması ‘ bizim için hiç önemli değil ki? Okuyor, yazıyor ve tartışıyoruz... Bu bize yetiyor. Fakat gelip tek bir noktaya takılıp kalıyoruz. O da Ağrı’da askerliğini yapan kimi edebiyat meraklılarından başka, dertleşeceğimiz, yazılarımızı okutacağımız, görüş alacağımız başka kimselerin olmaması. Sonunda yazdıklarımızı, kendimizden oluşan üç kişilik jüri (!) ile değerlendirmeye karar veriyoruz. Ayda bir kez, mütevazı harçlıklarımızla aldığımız bir kitabı ortaya koyuyoruz ödül olarak. Tıpkı “Kendin pişir, kendin ye” gibi bir şey bu yaptığımız. Nuri, hem şiir, hem de öykü yazıyor. Ben ise yalnızca öykü... Tabii, ödüllerin çoğu onun oluyor. Şanslı biri Nuri. Kısacası, hem kitabeveleri var, hem de kazandığı ödül kitapları!..

Anlı şanslı bir ‘Efkâr Tepe’miz vardı Ağrı’da, şehir merkezinde... Tepe, hakim bir yerde, üstelik şehrin her tarafını da görüyor. Bugün yerinde artık yeller esen ‘Efkâr Tepesi’, aslında bir çöplüktü. Geceyle çöken karanlıkla çöplük görüntüsü görünmez olduğundan, oradan mehtabı izlememizi engelleyecek olumsuz hiçbir şey kalmazdı. Efkâr Tepesi’nin hemen yanı başında yer alan orduevinden yükselen müziğe her gece eşlik ediyor, çöplük kokularını duyumsamıyorduk bile. Gecenin geç saatlerine dek süren sohbetlerimizde ‘Efkâr Tepesi’nin tartışılmaz bu yeri ve rolü ilk gençliğimizin en güzel anılarının başında geliyor.

Birlikte geçirdiğimiz bu güzel günler, benim üniversiteye, Nuri’nin ise öğretmenliğe başlamasıyla son buldu. Bu kopuşla birlikte, ben öyküden resme, oradan fotoğrafa; Nuri ise halkbilimine ve masal derlemelerine yöneldi. Celal’in ise izini kaybettik.

Uzun yıllar, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Halkbilim Kürsüsü’nün kurucusu merhum Sedat Veyis Örnek Hoca ile yazıştı. Veyis Hoca ona, alan araştırmalarında; halkbiliminin bilimsel verilerini derlemede yardımcı oldu, katkılarını hiçbir zaman

esirgemedi. Nuri ise bilgiye, derlemeye, araştırmaya ve özellikle hocasına doymadı...

Günün birinde Nuri Taner, koltuğunun altında hazırladığı 10 cilt şiir, öykü, masal ve geleneksel kültürümüze ilişkin bir dizi araştırma ile kalkıp İstanbul'a gider. Ürünlerini yayınlamak için dolaşır tüm yayıncıları. İlgi görmez hiçbirinden. Konuştuğu yayıncılardan biri, Nuri'nin hazırladığı kitapları kayda değer bulacak ki onunla ilgilenir. Alır kitapları uzun uzun karıştırır, inceler. Bakar ki, yazdığı kitaplar neredeyse boyuna ulaşacak düzeyde... Adı da pek duyulmamış biri! Kuşkulandır Nuri'den...

"Bunları sen mi yazdın gerçekten?"

"Evet" der Nuri. Biraz sıkılgan, biraz umutlu daha çok da sevinçlidir.

"Şaka etme canım, sen daha çok gençsin!" der yayıncı. Bunca yazının böyle genç bir adam tarafından yazıldığına inanmaz bir türü. Nuri, o gün şakaklarının biraz ağarmış olmasını çok ister. Metropollerde, kültür ve sanat ortamında bulunma arzusu gün geçtikçe daha çok kendini duyurunca önce İstanbul Silivri'ye, sonra da Yalova'ya yerleşir.

Bugün Nuri Taner, 60 cilt masal, yüzlerce makale ve masal araştırmalarının yanı sıra, her ay bu alandaki süreli tüm yayınlara yazı yetiştirmektedir. Bilimsel sempozyumlara koşturmakta ve -eğer halen sürgün yaşamıyorsa- köy öğretmenliğini de tutkuyla sürdürmektedir. Yetti mi? Hayır. Ağrı'da Ağrı'yı, Silivri'de Silivri'yi, Yalova'da Yalova'yı kapsamlı anlatan kaynak kitapları çalışmalarının KDV'si olarak sunuyor bizlere Nuri...

Şiir ve öyküyle başlayan Nuri Taner'in yazı serüveninde, bugün yalnızca halkbilimi var... Özellikle halk masalları. Onun yıllar süren bu çabası, birkaç yıl önce, Türk folklorunun Os-

car'ı sayılan 'İhsan Hınçer Folklor Ödülü'yle pekiştirildi. Dede Korkut'tan günümüze uzanan süreçte büyük bir masalcı...Yeni kuşaktan çocuklar, onun masallarıyla kişilik kazanıyor hiç kuşkusuz. Alçakgönüllü, utangaç, verimli ve yaratıcı... Ve araştırmacı Nuri Taner...

Geçen aylarda, Atatürk'ün yaşamında 19 rakamının önemi anlatan bir kitabı yayımlandı Cenk Koray'ın. İlginç geldi bana doğrusu. Basında çarşaf çarşaf çıkan röportajlarıyla Cenk Koray, kitapta yer alan her şeyi bir bir anlattı. Popüler adam vesselam! 'Her yönüyle Yalova' adlı 300 sayfayı aşkın kitabını karıştırıyorum Nuri Taner'in. Nuri, kitabın 57. sayfasına, 'Atatürk ve 19 Rakamı' başlığı altında ilginç bir kronoloji koymuş. Kitabın baskı tarihi ise 1984...

Niye söylüyorum bunları? Nuri Taner de, ülkemizde pek çok değerli bilim adamı gibi sessiz sedasız ve de iddiasız kaydetmiş bu bilgileri. Popülariteyle tanışmadan, sansasyon yapmadan...

Çocuklar, Nuri Amca'nızı araştırın ve kitaplarını hemen bulup okuyun! Doya doya, seve seve... Yazdıkları size de yeter, bize de!..

Unutmayın!

7 Ağustos 1995

Tolga Candar

egenin türkücüsü

Ankara, bir başkent olmasının yanı sıra, bürokratik yaşamın da başkentidir. Ankara'da öteki kentlerden farklı olarak her alanda olduğu gibi, kültür ve sanat konularında da devlet ciddiyetinin soluğunu ensenizde hep hissedersiniz. Gariptir; sergi açılışlarında, film ve tiyatro galalarında, ulusal ve uluslararası toplantılarda, kısacası aklınıza gelebilecek birçok etkinlikte, Ankara'da üst düzey bir bürokratla karşılaşmazsanız, mutlaka emeklisiyle yüz yüze gelirsiniz. Doğasıdır bu kentin... Galiba bu gelenek cumhuriyetin kuruluşundan bu yana sürüp geliyor.

Kültür yaşamındaki nice sanat insanı, çoğu zaman bu kadar ciddiyeti kaldıramayıp kapağı İstanbul'a atarak İstanbul'da bohem bir yaşama karışıp giderler. Söylenecek bir şey yok tabii! Ne diyelim ki, gidenler gitsin, kalan sağlar bizimdir! İstanbul plakalı bazı araçların Ankara'nın trafiğinde nasıl bocaladığına tanık olurum arada bir. Galiba İstanbullu pek alışkın değildir devlet adamları için yolların kapatılmasına... Eh, buna karşın yine de iyi-kötü sistemli bir kenttir Ankara. Devlet ciddiyeti ile yasakların tez elden uygulanırlığı bir nebze farklı kılıyor bu kenti. Yasaklar, öncelikle Ankara'da yaşama geçiyor galiba. Çünkü Ankara, yasaları ve yasakları yapan kenttir.

Sinema sanatına uygulanan sansür, yıllar yılı tüm sinemacıların gözlerini Ankara'ya çevirirdi. Öyle ki sanki, sinema denilince sansür de onunla birlikte anılır olmuştu. 1986 yılında

‘Sinema, Müzik ve Video Eserleri Yasası’yla bu yasağın sınırları daha da genişletilerek müzik ve video eserleri de bu kapsama dahil edilince, sinemacıların feryadına bu kez müzikçiler ve videocular da koro halinde katıldılar. Bakanlıkta çalıştığım sinema birimi, henüz yeni çıkan yasayı yaşama geçirmeye çalışıyor. Henüz yeni olan ve aksaklıklarını yaşayarak öğrendiğimiz bu sistemi oturtmaya çalışıyoruz elbirliğiyle. Neyse, iş rayına oturuyor sonunda. Bugün sanat yapıtları üzerinde eskiye oranla daha az baskı var çok şükür! Sinema sansürü, verilen uzun uğraşlar sonunda yaşamımızı terk edecek gibi görünüyor. Dansı henüz nasibini almamış olan düşünce özgürlüğünün başına!...

Tolga Çandar ile tanışıklığımız o döneme rastlıyor işte. İlk kasetini kayıttan henüz yeni çıkarmıştı. Denetimden geçmesi için bize gönderilen kasette şair Adnan Yücel’in bir şiirini de bestelemiş. Ancak, birileri şiirin sözlerinin sakıncalı olabileceğini kulağına fısıldayınca, alıyor Tolga’yı bir telaş. Sansürle ilk kez tanışıyor anlaşılan. Yıllarca çalış, beste yap, aylarca stüdyoda kayda gir! Sonra iki sözcükle her şey tersyüz olsun! Olacak şey mi? Bereket versin ki korktuğu başına gelmiyor. Denetleme Kurulu, her gün yüzlerce video kaset, ses bandı, bandrol, yapımcı belgesi bürokrasisi içinde boğulmuş, ayrıca iki sözcükle uğraşacak değil ya! Böylece müzikseverler bir sanatçı, bense bir arkadaş kazanıyorum.

Tanıdığım Tolga, neşeli, coşkulu ve esprili... Ya arada bir kullandığı Diyarbakır şivesi yok mu? Ondan daha iyi konuşanını tanımadım henüz. Fakat memleketi Muğla Tolga’nın... Yani Ege’nin kaynağından. Sesinin ve müziğinin kaynağım iyi biliyor. Özetle, İbo ne denli Urfalı’ysa, Tolga da o denli zeybek!

Kader işte, her ikisi de inşaatçı!... İbo inşaat kalfası, Tolga ise inşaat mühendisi... Çoktan unutmuş mesleğini. Yalnızca bir müzik adamı günümüzde... Malzemesi türkü, bizim türkülerimiz... İsrarla bugünün türküsünü söylüyor!

Müzik tarzı ve yorumu bize hiç yabancı değil. Şarkıları ve özellikle zeybekleri... Üstelik hepsi de yepyeni ve günümüzün.

Ankara'nın orta yerinde bir yalnız adam Tolga... Prodüktör dersiniz İstanbul'da; sermaye, aranjör, kaset, bant, kayıt vb. her şey İstanbul'da... Sadece o burada... Batı Avrupa'dan Avustralya'ya karış karış dolaşıyor dünyayı. Konserlerinde buluşuyor insanlarımız...

Birlikteliklerimizin birinde, 'Türküleri Ege'nin' albümündeki zeybek türkülerini öteki çalışmalarından daha çok sevdiğimi söylemiştim kendisine. "Yeni kasetimi dinle, anlarsın" dedi keyifle. Bir akşam, stüdyodan henüz yeni çıkmıştı. El çantasından 'Türküden Şarkıya' adlı kasetinin kopyasını çıkardı. Arabamın teyibinden birlikte dinledik. Çok hoşuma gitmişti. Ancak gönlümde 'Türküleri Ege'nin' İki gün sonra Tolga'yı telefon başında gördüm. Telefonda konuşurken, öte yandan bir şeyler işaret ediyor bana. Önünde duran dergiyi gösterdi. İnceledim dergiyi, bir liste verilmiş sayfanın üst köşesinde: "Son on yılın sürekli satan kasetleri". Bir numarada 'Türküleri Ege'nin'... Buyurun işte! Bir önceki akşam yaptığımız konuşmayı anımsıyorum. Tolga'nın başarısını sessizce kutluyorum.

Son kasetinin kapağına fotoğraf yapmamı istiyor. Bu amaçla atölyeme geliyor. Fakat dışçiden korkar gibi korkuyor fotoğraf çekiminden. Stüdyoya sokmak için kandırmaya çalışıyorum kendisini.

“Hele gardaş, seni bir dinleyek!” deyip takılıyorum kendisine.

“He ağam, gendimi sene dinletmeye gelmişem!” deyip, lafın altında kalmıyor. Amacım fotoğraf çekimi bahanesiyle Tolga’ya mini bir konser verdirmek. O heyecanlı, fark etmiyor hinliği-mi... Çekimde kullanmak üzere getirdiği gömleği ütüsüz buluyorum. Sırtından çıkarıyor gömleğini.

O sıralarda konuğum olan ve bir kenarda sessizce oturan genç hanıma uzatıyor gömleğini.

“Al hele bunu da sen ütüle yenge... Boş durma!”

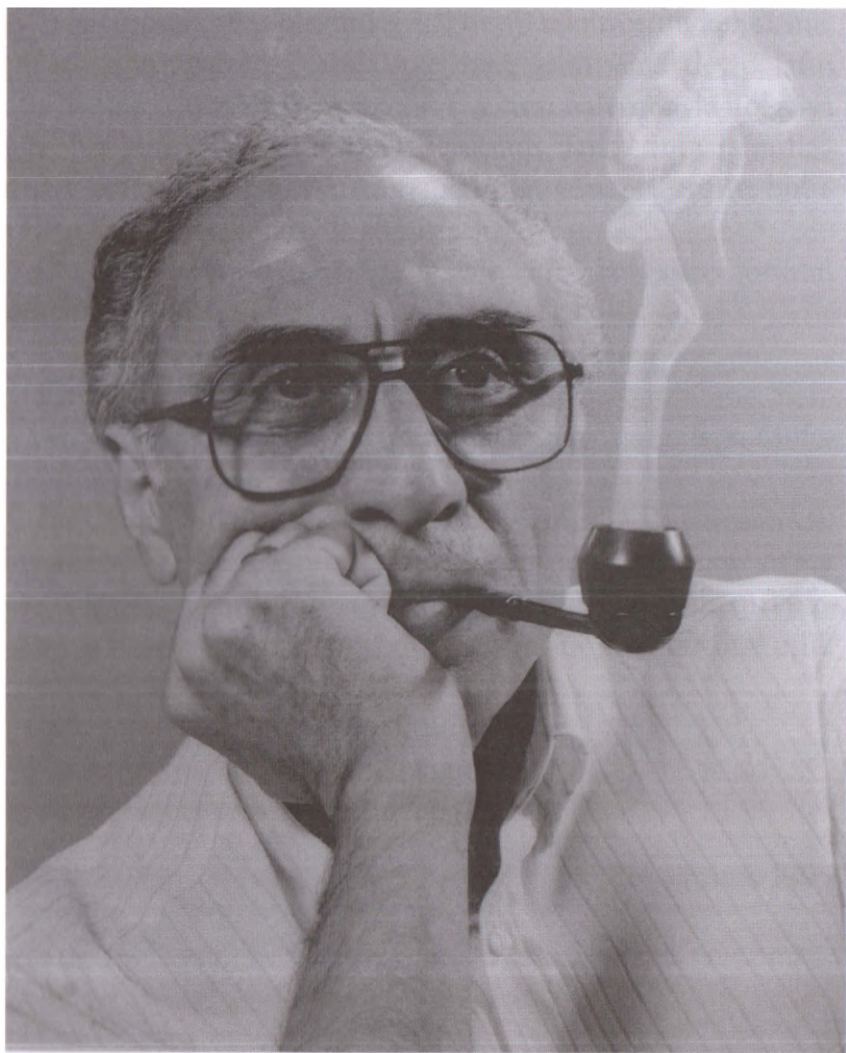
Kız tanımıyor Tolga’yı. Şaşkın bakakalıyor olan bitene. Sonra bir şey söylemeden masa üzerinde ütülüyor gömleği. Gülüşüyoruz.

Farklı bir tatla okuyor türkülerini Tolga... Duyumsatıyor, duygulandırıyor... Coşturuyor bizleri... Küçük atölyeme sığmıyor Tolga Çandar... Onu öyle fotoğraflarken, zeybek türkülerinin yeni yorumunda sıcak, duygulu sesine hep birlikte eşlik ediyoruz Tolga’nın.

“Bir gemim var efem, salıverdim engine
Kaderim yok, düşemedim dengime
Şimdi rağbet efem güzel ile zengine”

14 ağustos 1995

Kaya Özsegin

bir eleştirmen

Sanat eleştirisi, sanatın toplumlar tarafından benimsenmesinin ve paylaşılmasının kanımca en etkin yoludur. Belki bu nedenle eleştirmen de, bu anlamda sanat ve sanatçının yaşamsal ve sanatsal sũreçlerinin vazgeçilmez ȃğelerinden biridir. Eleştiri ve değerlendirme kurumlarını oluşturmamış herhangi bir sanat anlayışı dũřũnũlemeyeceęi gibi, eleştirisiz bir sanat olgusu da yavan ve gũdũk kalmaya mahkũmdur.

Bilindiği gibi, empresyonist sanatçılardan Monet'nin 'Empresyon' adını verdiği ve Paris'teki Sen Nehri'nde gũn batımını konu alan yağlı boya tablosu çağdaş sanatın ȃncũ ve ȃnemli bir yapıtıdır. Dȃnemin eleştirmenlerinden Louis Leroy, empresyonistlerin aıtığı ilk sergi sonrasında yazdığı bir eleştirisinde sȃz konusu bu yapıtla alay eder. Bu alaya rağmen Monet ve empresyonizm sanat anlayışı, dũnya sanatının ȃnemli birer kilometre taşları olarak sanat tarihine geçmiş olmaları engellenemez. Sanatçılar ȃretim yaparken, eleştirmenlerin tercihleri, o sanatçının veya sanat akımının toplum nezdinde anlaşılmasında ȃnemli bir motivasyon olarak karşımıza çıkar. Bu çerçeveden bakıldığında, eleştirmenlerin birȃok bũyũk sanatçıyı tanınmadan ȃok ȃnceden keşfettiklerine, onları toplumun gũndemine taşıdıklarına tanık oluruz. Kuşkusuz, bunun tam tersi ȃrnekler de olmuştur elbette.

İster beğenilsinler, ister yerilsinler, eleştirmenlerin sanat ortamındaki belirleyici bu rolleri hem sanatçılar tarafından hem

de izleyenler tarafından yadsınamaz bir gerçekliktir. Çoğu zaman önemsenmelerine karşın, bazen kendileri de bir 'günah keçisi' olmaktan kurtulamazlar.

Günlük gazete ve sanat dergilerinde, çeşitli sanat dallarında yazan çok değerli eleştirmenlerimiz bulunmaktadır. Onlar, sanatın gelişmesinde ve benimsenmesinde kendi katkılarını koymaktan hiçbir zaman geri durmadılar. Kapsamlı bir kültürel altyapı gerektiren sanat eleştirisinde, sanıldığıının tersine, yeni değerlerin yetişmesi pek kolay olmuyor. Sinema alanında Atilla Dorsay, müzikte Faruk Yener, plastik sanatlar alanında Kaya Özsezgin'in yeri kolayca doldurulabilir mi?

Yaratıcı, izlenimci, araştırmacı ve sanatçının yaratıcı niteliklerini keşfetmesiyle eleştirmenler arasında ayrıcalıklı bir özellik gösteren Kaya Özsezgin, otuz yılı aşan bir süre boyunca sanat değerlendirmeleriyle, plastik sanatlar alanında seçkin bir yere sahip olmuştur. 1960'lı yıllarda başladığı sanat eleştirisine neredeyse birkaç kuşağı yaşayıp yazarak bu alandaki çabasını bugüne değin aralıksız sürdürmüş bir isimdir.

Kaya Özsezgin son yirmi beş yılın sanat hareketlerinin canlı tanığı ve aynı zamanda da bir tarihçisidir. Yaratıcılığına inandığı ve özgün kimlik ortaya koyan tüm sanatçıları ayırım gözetmeksiz yazılarıyla desteklemiş, bu sanatçıların izlenmelerinde ve anlaşılmalarında katkısını hiç esirgememiştir. Resim, heykel, fotoğraf...Kısacası eleştiri yazılarında plastik sanatlar dallarının tümünü eşit düzeyde değerlendirmiştir.

Dikkatimi çeken bir şey var! Bir hayli ilgimi çeken, doğrusu biraz da garipsediğim bir saptama bu. O da Kaya Özsezgin hakkında bugüne değin kapsamlı bir değerlendirme yazısıyla

karşılaşmamam. Onca önemli sanatçıyı ve yapıtları yazılarında değerlendiren; ciltler dolusu kitaplar, çeviriler; sempozyum, panel ve benzeri etkinliklerle sanat yaşamımıza değerli katkılarda bulunan Kaya Özsezgin'in şimdiye dek ciddi bir değerlendirme konusu yapılmaması ne denli anlaşılmaz bir durum değil mi?

Yirmi yıllık dostluğumuza karşın, onu hiç görüntülemediğimi geçenlerde fark ettim. Kim bilir belki de eleştirmenliği gözümü korkutmuştu.

Portresini çekmek için atölyeme davet ettiğimde çok hoşuna gitti. Keyifli olduğu zamanlarında dudaklarından hiç eksik etmediği piposuyla fotoğrafladım onu. Daha sonra da hakkında yazılar yazdığı, tanınmalarına çaba gösterdiği kimi sanatçıların portrelerini gösterdim kendisine... Gözleri ıslıl ıslıl oldu. Yapıtları ve portreleri ile sanat adamlarını konuştuk. Hakkında yazdığı kişiler ile çektiğim portreler arasında ortak noktalar bulmuştu. 'Yüzler Topoğrafyası' peşinde olduğumu söyledi. Nitekim bu görüşlerini 'Tanıdığım Yüzler' adlı fotoğraf albümüme bir ön-söz yazarak sonsuzlaştırdı.

Ciddi bir arşivci, öğretim üyesi, yazar, eleştirmen ve ressam olan Kaya Özsezgin, kendisiyle ilgili tek bir satır yazı koymamış hazırladığı 'Türk Plastik Sanatçıları' adlı ansiklopedisine. Belki de eleştirirler (!) diye...

Bir yarışmanın değerlendirme kurulunda birlikte görevliyiz. Her zamanki titizliğinden olacak, bizden çok önce gelmiş toplantıya. Toplantı bitiminde çaylarımızı yudumlarken çoktandır merak ettiğim şeyi soruyorum kendisine:

"Abi, kaç yıldır yazıyorsun?" Düşünüyor. Tam yılını çıkarmaya çalışıyor, hemen anımsayamıyor. Bu kez yeniden soruyorum:

“Milliyet Sanat’ta kaç yıl oldu?”

“1970’ten bu yana... Hiç ara vermeden...”

Sadece ‘Milliyet Sanat’ serüveni yirmi beş yılı bulmuş. Dile kolay, çeyrek yüzyıl... Tek bir sayı ara vermeden ve de aksatmadan. Asker ressamlardan Osman Hamdi Efendi’ye, D Grubu’ndan günümüzün yetenekli genç isimlerine değin kimleri yazmamış ki Kaya Özsezgin? Onca yılın birikimi olan yazılarında, sanatçılar arenasına giriyorsunuz sanki. Satır aralarında ince bir gözlem, titiz bir araştırma ve sıcak bir yürek görüyorsunuz. Ve görmediklerinizi gören bir göz...

“Milliyet Sanat, yirmi beşinci yılınızla ilgili ne yaptı? Örneğin bir kokteyl vermedi mi?”

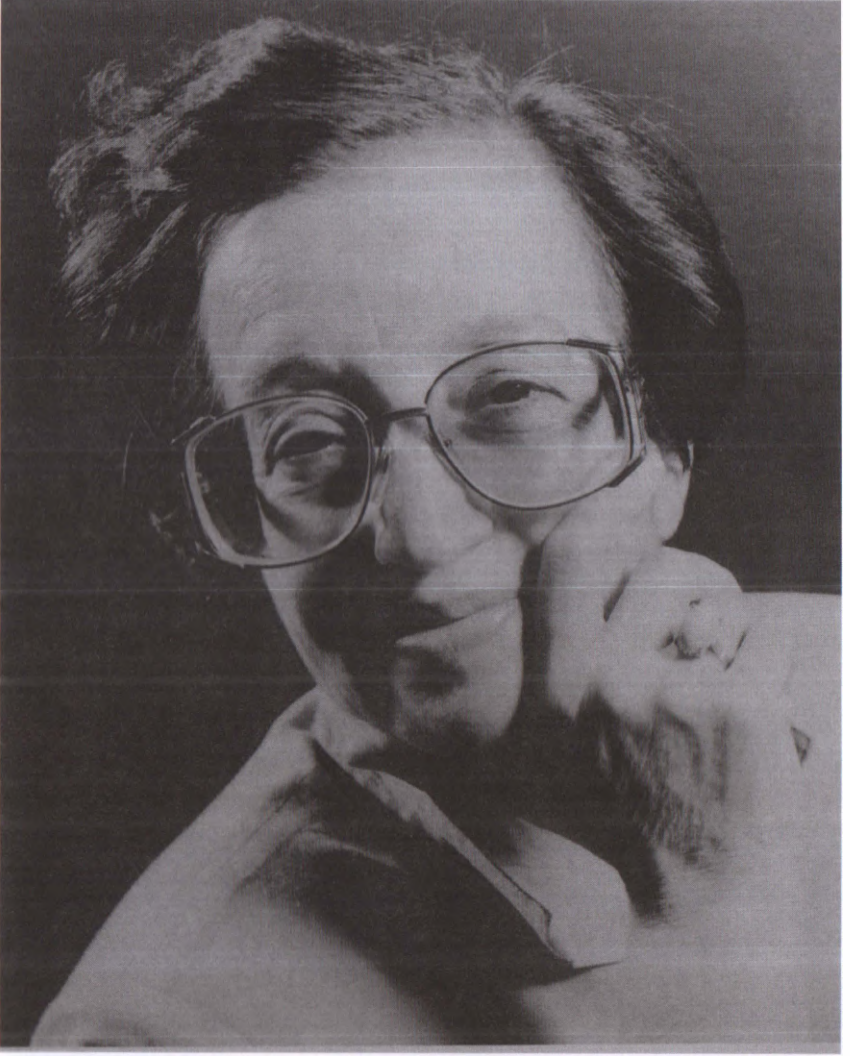
Kızarıyor, mahcup oluyor. Hiç aklına gelmediği anlaşılıyor söylediklerimin. Bir okuyucu olarak ‘Milliyet Sanat dergisi’ ilgilerinin unutkanlıklarını garipsiyorum.

Milliyet Sanat dergisinin bir sayısı, Kaya Özsezgin’in yirmi beş yıllık yazılarından oluşan seçmelere ayrılamaz mıydı?

Bir ‘Kaya Özsezgin Özel Sayısı’ hazırlanamaz mıydı? Bu kadar çaba, kutlanmaya değmez miydi?

21 Ağustos 1995

Mürşide İçmeli

özgün baskı ustası

Ülkemizde sanat eğitimi, genel eğitim uygulamalarından pek farklı değildir. Özellikle yükseköğrenim kesiminde...Gerek sanat eğitiminde, gerek başka alanlarda eğitim görenlere bakış açısı aynıdır YÖK'ün. Okullarda yıl boyunca peş peşe yapılan sınavlar, örneğin sosyal bilimler alanında okuyanlar için kabul edilebilir belki. Bu alanda eğitim görenlerin bilgilerini böyle bir değerlendirmeye ölçme şansınız olabilir. Ancak, aynı değerlendirmeyi sanat eğitimi alan bir öğrenciye uygularsanız, söz konusu uygulama, bir gömlek dar gelir ona.

Özellikle, bir duygu ve yaratıcılık alanı olan sanat ve sanat eğitimine yakışmayacak bir durum. Nedense, bu sakıncaların nasıl giderileceğini, bu alanda eğitim veren deneyimli öğretim elemanlarına bile sormuyorlar. Onların deneyimlerinden yararlanılsa, pek çok sorun çözülecek kuşkusuz. “Sanat eğitimi, genel eğitim uygulamaları arasında hangi farklı özelliklere sahiptir?”, “Günümüzde çağdaş sanat eğitimi nasıl verilmelidir?”, “Temel aksaklıklar nedir, nasıl giderilebilir?” gibi birçok soruya nasıl bir yanıt aramak gerektiği çıkar ortaya. Üniversite eğitimi YÖK tarafından genel bir çerçeveye oturtulmak amacıyla bir disipline sokulacak ya, gerisi önemli değil; bırakın öyle sürüp gitsin! Kimin umrunda?

Tuval, boya, çamur, film ve kamerayla iç içe olması gereken üniversite sanat öğrencisi, sınavlarla, finallerle boğuşuyor. Sınav

stresinden sanat yapmaya zaman bulamayan gençlerle, çağdaş sanatta söz sahibi olabilir miyiz?

Hukuk eğitimi ile tıp eğitiminin, arkeoloji ile veterinerlik eğitiminin koşullarının ve uygulamalarının birbirinden farklı olması gerektiğini bilmezler mi?

Bunun yanı sıra aynı uygulama yaşamlarını geleceğin sanatçılarını yetiştirmeye adanmış öğretmenleri de başka bir yarışa sokuyor. Doktor, doçent, profesör gibi unvanlar da, bu yarışta öğretmenlere sunulan bazı payeler. Akademik kariyer kaygısı, daha çok özgürleşmesi gereken sanat ve sanatçıyı sanki zincire vuruyor, gitgide daha bağımlı hale getiriyor.

Doğrusu anlayamadığım bir şey var! ‘Prof. Dr.’ unvanlı bir ressam ‘Doç. Dr.’ unvanlı bir ressamdan bu bakış açısına göre daha başarılı olması gerekmiyor mu? Bu çerçeveden bakıldığında müzelerin ve koleksiyoncuların da yapıt satın alırken sanatçıların akademik kariyerlerini göz ardı etmemeleri gerekiyor. Akademik kariyeri olmayan başarılı sanatçı ile kariyeri olan başarısız sanatçıyı hangi değer ölçüleriyle değerlendireceğiz? Her ne kadar “Sanatçının emekliliği olmaz!” deniliyorsa da, birinci dereceden emekli olan prof. ünvanlı bir sanatçı ile ‘bohem’ yaşayan, ehlileştirilmemiş bir sanatçıyı peşinen farklı bir yere koymuyor muyuz? Bohem sanatçı, sisteme uyum sağlayamadığı için, sosyal güvenceden yoksun bırakıldığı için ve asla ‘devlet sanatçısı’ olamayacağı için bir çifte standart uygulamıyor muyuz?

Ortaöğretimde genellikle önemsiz kabul edilir resim dersi... En azından pratik öyle gösteriyor. Orta dereceli okullarda, resmi olmazsa da, önem sıralamasında resim öğretmeni en son sırayı alır. Tıpkı hükümet protokolünde Kültür Bakanı’nın en alt sırada yer alması gibi... Bunun doğal bir sonucu olarak kültür

ve sanata, yaşamımızda laf olsun diye yer veriyoruz. Amaç dostlar alışverişte görsün!

1974 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nde öğrenime başladığımda ilk kez ciddi bir sanat eğitimine adım atıyordum. Çünkü lise yaşamımız boyunca resim derslerimiz boş geçmişti. Mürşide İçmeli'nin atölyesine verilmiştim. O tarihlerde pek ayırdına varmamıştım. Fakat onun öğrencisi olmanın nasıl bir şans olduğunu ancak yıllar sonra gerçekten kavrayabilecektim. Okulumuz o tarihlerde kısmen yatılıydı. Biz, gece bölümü öğrencileriydik. Gece yaralarına dek süren eğitimimiz sırasında, çoğu kez gündüz bölümü öğrencileri de bizimle birlikte çalışırlardı. Kimi öğrenciler ise sabaha dek atölyeden çıkmazlardı. Kimse niçin sabahlara dek çalıştıklarını sormazdı onlara... Onları sanat yapmaya zorlayan tek şey, sanat yapma şevkleri ve arzularıydı. Bir zorunluk değil, bir ruhtu o... Bu ruhu oluşturmak için de sevgi gerekiyordu doğallıkla.

YÖK'ü yönetenlerin kulakları çınlasın! Ölesiye çalışan o dönem öğrencileri gözönüne alındığında, uygulamalarıyla günümüzde sınavdan sınava koşan öğrencilerde, belirgin bir ruh ve sevgi eksikliği yarattılar. Geleceğin sanatçı adaylarını atölyeden sınav salonlarına taşıdılar. Galiba sanat eğitimini baltalayan en büyük yanlışlık da buradan kaynaklanıyor.

Mürşide içmeli'nin bir sanatçı ve eğitimci olarak başarısı, yoğun bir sevgi ve çalışma heyecanını tüm öğrencilerine hissettirmesiydi. Gece gündüz demeden, yılmadan...

Hem başarılı bir öğretmen, hem de önemli bir sanatçıdır Mürşide İçmeli... Yumuşak huylu, duyarlı ve sakin bir kişiliğe sahiptir. Yapıtlarında farklı bir yaratıcılığın büyülü atmosferine

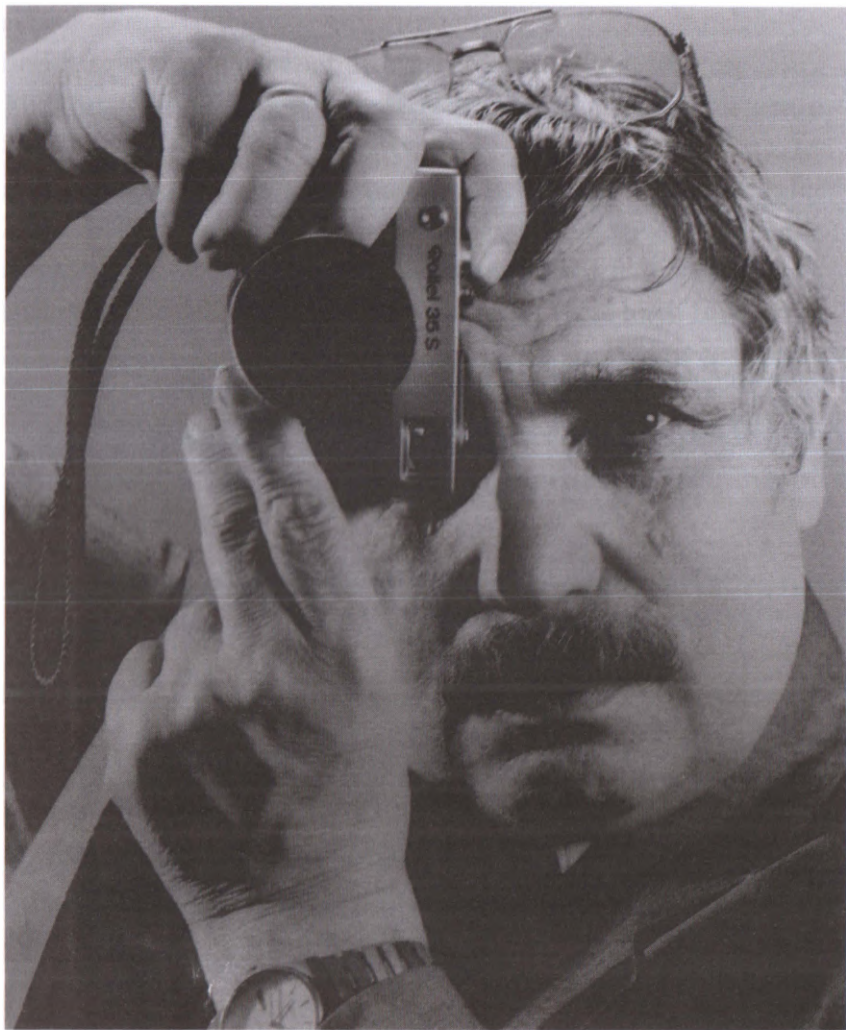
çeker sizleri... İşçiliği ve yorum gücü ile, baskı sanatındaki özgün kişisel üslubu ile sanat dünyasında tartışılmaz bir yere sahip olmuştur. Kanımca öğrencileri ile yapıtları eşdeğerdedir onun için. Hepsi de çocuklarıdır. Ayırt etmez birbirinden onları... Yetiştirdiği birçok sanatçı ve sanat eğitimcisiyle, bir 'Öğretmenler Öğretmeni'dir o... Üniversitedeki akademik unvanı yalnızca bir ayrıntıdır onun için... Adının yanında yer alan bir unvana rastlayamazsınız. Öğrencisi oluşumdan bu yana hayli bir zaman geçti herhalde. Buna karşın, atölyemde fotoğraflarını çekerken, ifadesi, tanıdığım ilk günden hiç farklı değildi. Sevinince çizgiye dönüşen gözlerinde, bir an benimle gurur duyduğunu duydum. Sanattan kopmadığıma, yitip gitmediğime sevinmiş olduğunu anladım.

1984 yılında Almanya'nın Mannheim kentinde açılan sergisinin hemen ardından, aynı galeride benim de fotoğraflarım sergilenmişti. Albert Dürer'den bu yana köklü bir baskı geleneğine sahip Almanya'da, tanıştığım sanatçılar, onun yapıtlarından övgüyle söz ettiler bana. Yalnızca ülkemiz için değil, uluslararası alanda da değerli bir sanatçı olduğunu duyurdular bana... Söylemelerine gerek yoktu. Ben zaten biliyordum!

Ama bir kez daha mutlu oldum.

28 Ağustos 1995

Ozan Sağdıç

fotoğrafın ozanı

Fotoğraf öyle hareketli bir uğraştır ki, bu alanda yüzlerce meraklı ve hobi sahibi insanla karşılaşmanız her zaman olasıdır. Amatör, profesyonel, mekanik, düdüklü, sesli-uyarılı ve konuşan pek çok fotoğraf aygıtı var kullanılabilecek. Yeter ki, çeşitlilik gösteren bu fotoğraf makinelerinden birine sahip olunsun.

Fotoğraf malzemeleri satan bir arkadaşımla söyleşiyorduk. Ülkemizde ne kadar fotoğraf makinesi kullanıldığından söz açılmıştı. Satıcı arkadaşım, bu rakamın, altı-yedi milyon civarında olabileceğini söylemişti. Bir aileyi ortalama dört kişi olarak kabul edersek, neredeyse 25 milyon kişi fotoğrafla bir şekilde haşır neşir. Hiç olmazsa yaz tatillerinde görüntü avcılığına çıkıyor çoğu kişi. Bunun yanı sıra nişan, nikâh, anı, özel günler ve daha pek çok konuya kamera yöneltiyor. Ne sevindirici bir durum!

Fotoğraf makinesini, en azından belli eğitim düzeyine ulaşmış insanların kullandığını varsayıyorum. Yanılıyor muyum? Medeni dünya, otomobil, fotoğraf makinesi ve bilgisayar gibi araç-gereçleri kullanamayanları 'cahil' sayıyor. Moda dünyası yılda iki defile düzenlerken fotoğraf makinesi üreticileri ise aynı süre zarfında her türden ortalama beş model piyasaya sürüyorlar. Galiba, fotoğraf araç-gereci kullanımı modadan daha popüler!... Öyle anlaşıyor ki bu gidişle, her gün aynı anda milyarlarca adet çekilen fakat başarılı örneği dünyada da az görülen 'Gün batımı fotoğrafı sanatçıları' ile dolup taşacak ortalık.

Onca fotoğraf çekilmesine karşın Türkiye’de başarılı olmuş fotoğraf sanatçısı sayısı iki elin parmaklarını geçmez. Bu durum, başka toplumlarda da benzer özellikler gösterir. Bir aracın, bu kadar fazla kişi tarafından kullanılması, o oranda sanatçının yetişmesi sonucunu doğurmaz mı? Yoksa bu denli yaygınlık, fotoğrafı sanat düzeyine çıkarmaya bir engel mi? Elbette hayır! Bu tür araçlar günlük işlerde olduğu gibi, sanat amacıyla da kullanılabilirler. Her şeyden önce fotoğraf, toplumsal bir olgudur. Gelişmiş birçok ülkede fotoğraf makinesini kullanamamak, cahillikle eşdeğer görüldüğüne göre, ülkemizde fotoğraf çeken insan sayısının artmasından övünç duymamız gerekir. 1900’lerin başında ‘Kodak’ firmasının ürettiği ‘kompakt’ makineler için verdiği ilanlarda “Siz düğmeye basın, gerisini biz hallederiz” deniliyordu. O günden bu yana, sahiden de düğmeye basılıyor!

Peki ya sanat fotoğrafı! Elbette sanat fotoğrafının ve yaratıcılığının kulvarı daha başka bir yerde. Gültekin Çizgen, fotoğrafın sanat olarak güçlüğü, kitleler arasında yaygınlık kazanmasıyla ilişkilendiriyor ve şöyle söylüyor: “Bana göre fotoğraf, bünyesinde taşıdığı bu pratik kolaylıklardan dolayı çok zor bir sanattır.”

150 yaşını devirmiş fotoğraf sanatının dünyada onca ustası olmasına karşın, ülkemizde kaç usta fotoğrafçıdan söz edebiliriz? Ama yine de durum o kadar ümitsiz değil. Dünya çapında bir başarıya sahip olan Ara Güler, Şakir Eczacıbaşı, Coşkun Aral, Gökşin Sipahioğlu, Şemsi Güner, Ozan Sağdıç ve yenilerde yetişen birçok genç fotoğraf sanatçısı, bu umudumuzu canlı tutuyor.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında fotoğrafçıların önemli bir bölümü Ankara’ya yöneldiler. Atatürk’ün verdiği manevi desteğin bunda büyük rolü var. Fakat ticari yaşamın gelişmesi-

le birlikte, fotoğrafçılar yeniden İstanbul'a dönerler. Fotoğraf hareketleri Cumhuriyet dönemi boyunca bir suskunluğa girer. 1960'larda içinde Ozan Sağdıç'ın da bulunduğu bir avuç yürekli sanatçıyla bu sessizlik nihayet bozulur.

Dönemin tek renkli dergisi olan 'Hayat'ta çalışan Ozan Sağdıç, dergiden ayrılarak Ankara'ya yerleşir. Ve bir daha ayrılmamacasına... Ankara; renkli, canlı... Ozan Sağdıç ise bir delifişek... Karış karış dolaşır Türkiye'yi... Duyarlı gözlerinde insan ve yaşam yeniden yaratılır. Objektifini her şeye yönelterek dizi dizi fotoröportajlar hazırlar.

Ozan Sağdıç, fotoğraf dünyamızın 'duayen'lerinden sayılır. Büyük tutkuyla bağlı olduğu fotoğrafta 'konulu çalışma' yapan nadir ustalardan, ülkemizin en eski profesyonel fotoğrafçılarından biri. Onca yıllık profesyonel çalışmalarının arkasında gizli kalan bir yanı var: Amatörlük!... Fotoğrafın kimlik kazanmasının gösterişsiz savaşılarından biridir o. Amatör ruhu, kimi zaman gençlerden uzak tutar onu. Çünkü o hâlâ gençtir ve akranlarını kıskanır!...

Fotoğraf sanatı, 1960'larda atılan kıvılcımın ardından asıl gelişimini 12 Mart'tan sonra yaptı. O tarihlerde, biz genç fotoğrafçılar toparlanmaya çalışıyor, ustalarımızı arıyoruz. Heyecanla bir yerli fotoğraf dergisi peşindeyiz. Derken bir fotoğraf dergisinin hazırlıklarına ilişkin bilgiler geliyor kulağımıza. Ardından bir dergi haberi daha... Gültekin Çizgen, çıkaracağı 'Yeni Fotoğraf' dergisi için Ankara'ya geldiğinde tanışıyorum kendisiyle. Türkiye'nin 'Life'ını çıkarmak istiyor. Bu da, fotoğraflarımızın yayımlanması anlamına geliyor. Bize umut ve moral veriyor Çizgen. Ozan Sağdıç ise çıkacak her iki derginin yazı kurulunda...

O tarihlerde ben fotoğraf meraklısı bir üniversiteli, Ozan Sağdıç ise bir üstat... Bırakın tanışmayı, yanına yaklaşmak ne kelime! Günün birinde fotoğraflarımı alıp doğru İzmir Caddesi'ndeki atölyesine gidiyorum. Asistanı Veysel'le dostluğum var. Onun aracılığı ile çalışmalarımı değerlendirme sözü alıyorum. Fotoğraflarımı ondan gayri başka birinin değerlendirmesini pek önemsemiyorum. Tek tek inceliyor fotoğraflarımı. Sonra masanın üstüne bırakıyor. Çektiğim fotoğraflara dair bir şey söylemediği için içerliyorum kendisine o gün.

Günün birinde İstanbul'a 'Yeni Fotoğraf' dergisinin bürosuna gidiyorum. Ozan Sağdıç büronun bir köşesinde oturuyor. Beraberimde getirdiğim fotoğrafları Gültekin Çizgen'e gösteriyorum. Çizgen, bir taraftan bana övgüler dizerken öte yandan beğenisini yüksek sesle dile getiriyor. Sonra dönüp, "Bak Ozan, bu genç çok başarılı. Ankara'dan, tanıyor musun?" diyor. Her gün birçok genç fotoğrafçıyla karşılaşan Ozan Sağdıç, beni nereden anımsasın? Karşılaşmamızı unutmuş olacak. Başıyla beni tanımadığını söylüyor. O tarihlerde kendisine kızgınım ya! Şimdi Gültekin Çizgen'den de övgüler alıyorum ya! Bundan aldığım cesaretle, Gültekin Çizgen'e dönüp, "Hayır, Ozan Bey'i tanımıyorum!" diyorum.

Fotoğraf sanatının örgütlenme sorunlarına ilişkin olarak atölyemde dostlarla yaptığımız bir buluşma sonrasında portrelerini çekiyorum üstadın.

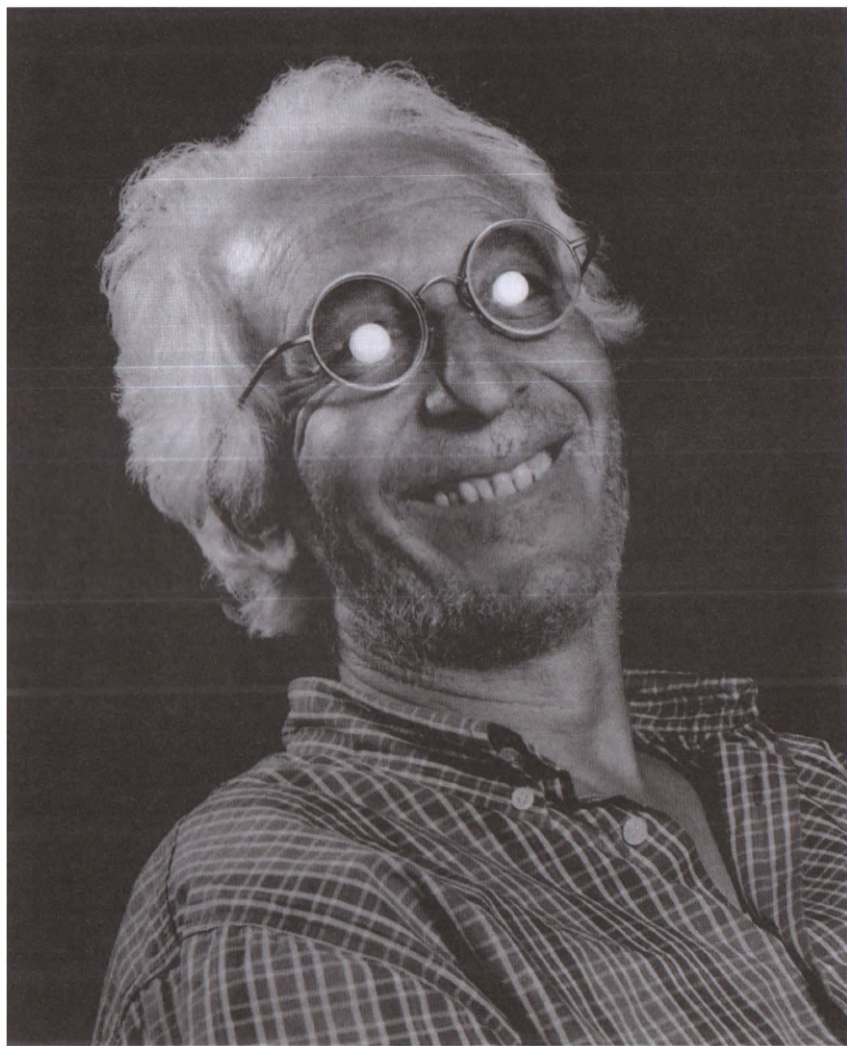
Ünlü fotoğrafçı Phillipe Halsman'ın Dali'nin portrelerini çekerken asistanlarının çektikleri kamera arkası fotoğraflarını izlemiştim bir dergide. Halsman, bu fotoğraflarda Dali karşısında neredeyse şaklabanlık yapmakta ve iyi fotoğrafların ne denli

güç çekilebildiğine bizzat örnek olmaktaydı. Bazı avangart fotoğrafçıları saymazsak, acaba fotoğrafçının kendisi, görüntüye konu olduğunda neler hisseder?

Çalışma sırasında, Ozan Bey'in farklı bir pozunu, bir fotoğrafçı olarak davranışlarının ilginç bir anını çekmeye çalıştım. Fakat ne gezer! Halsman'ın yaptıklarının benzer duygularını taşıyordum. Birçok insan hem kamera önünün hem de arkasının gizemini bir arada yaşayamaz! Ozan Sağdıç her ikisini de yaşadığı için onu görüntülemek kolay olmadı. Neden mi dersiniz?

Meğer onun ayrıca bir de kamera sendromu varmış!

11 Eylül 1995

Çetin Öner

direncin “karbeyazı”

Gurbet üzerine yazılmış birçok öykü, roman ve çekilmiş yüzlerce filmle, bu konuyu bizden daha fazla işlemiş başka toplum yoktur herhalde. Galiba Türk toplumu olarak geleneklerimizde oldukça fazla yer işgal eden gurbet olgusunu ve garipliği gereğinden fazla dramatize ediyor, gurbetçiye ise acıyarak bakıyoruz!

Gurbet korkusu her ne kadar ata toprağına olan bağılıktan kopuş gibi değerlendirilse de, temelinde kişinin güvensizliğinin, yalnız kalma korkusuyla bulunduğu bir durum olarak açıklayabiliriz. Gurbete çıkan kişi mahzundur. Her ayrılığın büyük bir yıkım olduğunu hesaplayarak yerinden yurdundan ayrılır. İşin ucunda daha güzel bir yaşam kurulacaksa bile insanımız, yerini yurdunu geçici de olsa terk etmekten çok korkar. Şark toplumlarının temel karakteristik yapısıdır bu. Söz konusu bu davranışlar, evlilikte bile benzer biçimde kendini göstermez mi? Anadolu'nun birçok yerinde, yakın bir köye gelin giden genç kızı bile, kederle dopdolu bir düğünle ve gözyaşları eşliğinde uğurlamazlar mı?

Yüzyıllardır söylencelerle de beslenen ‘garip’lik korkusu, belki de geçmişte yaşanan zorunlu göçlerin ve ıstırapların belleklerde bıraktığı kötü bir iz olsa gerek. Belki de bu izin etkisiyle gurbet korkusu hayatımızda bu denli yer etmeyi başarabilmiştir. Ülkemizde yaşanan büyük ekonomik dengesizlikler ve bölgesel farklılıklar, göç etmek zorunda kalan insanımızın en büyük korkusu değil mi?

1960'larda ekonomik nedenlerle Avrupa'ya gurbete giden Anadolu işçisinin, dışlerine ve apış aralarına bakılarak seçilmelerinin kanıtları olan belgesel fotoğraflar, henüz sararmış bile değil. O fotoğraflarda göçü bir yıkım gibi gören gözlerin yansıttığı anlamlar, henüz canlılığını yitirmedi belleklerimizde. Çeşitli zamanlarda kesintiye uğrayan demokrasimizin yarattığı 'siyasal garip'leri de işin içine katarsak, hepten gariban bir toplum olduk galiba...

Peki ya sürgüne ne demeli? Göçün en katmerlisi değil mi sürgünlük? Özünde insan onurunu kıran bir nitelik taşıyor mu? Cumhuriyet tarihi boyunca süren ve sürdürülen göç ve sürgünlük uygulamaları, hangi sorunumuzu çözmüş ki?

Başka toplumlarda da benzer sonuçlar doğurmasına karşın, örneğin ABD'de durum bizdekinden bir hayli farklıdır. 19. yy'ın başlarında milyonlarca Avrupalı, Amerika'ya 'Vahşi Batı'ya, akın akın göç etmiştir. Göçmenler, yeni dünyaya, sanki yutacaklarmış gibi dört elle sarılarak sahiplendiler ve yeni bir ülke yarattılar. Yerinden yurdundan kopmuş göçmenlerin, Avrupa'yı hatırlayıp ata toprağına döndüklerine, doğdukları yerlere ve geride bıraktıkları ölümlere ağıt yaktıklarına ilişkin çekilmiş bir filme ya da edebi bir yapıta rastlaya-nınız var mı?

17 yaşında, gurbete ilk kez çıktığımda içine düştüğüm gariplik duygusunun, yolu üniversiteye düşen her gençte olduğu gibi bende de iz bırakmadığını söylesem, yanlış olacak.

O günlerden anımsadığım tek şey var. Evden ayrılırken belki de annemle son kez görüştüğümü varsayıyor ve geri dönüşümün bir daha mümkün olamayacağına ilişkin hayli karışık

duygularla dopdolu bir korku içine giriyorum. Ayrılırken, kırık bağlamamla -gerçekten kırıktı- çaldığım şu türküyü anımsıyorum:

“Gönül, gurbet ele varma
Ya gelinir, ya gelinmez.”

O tarihlerde Ankara’da Atatürk Bulvarı boyunca sıralanan 3-4 katlı binalar, gökdelen gibi geliyordu bana... Caddelerden akan insan seli ve kuru kalabalıkların arasında yalnızlık duygusu içinde birinin halini varın siz görün! Koca bir kentin uğultusunu, ancak bu ‘ruh haleti’ içindeki bir insan bilebilir! Ard arda sıralanmış otomobil selinden karşıdan karşıya geçmek ne mümkün? Oysa ki geldiğimiz yerde arkadaşlarımızla kol kola ‘ana cadde’de volta atma keyfimizi engelleyecek tek bir araç bile bulunmazdı.

Çetin Öner’le bu ruhsal durum içindeyken tanıştım. Ankara Sanat Tiyatrosu’nun oyuncu kadrosunun önemli isimlerinden biriydi o sıralar. ‘Sarıpınar 1914’, ‘72. Koğuş’ ve daha pek çok oyunun anahtar oyuncularından biri. Oğlak Kitabevi’nde bulunuyorum çoğu zaman. Kitabevi, her kesimden okurun kutsal mekânı Zafer Çarşısı’ndaki kitapçılar ve sahaflar sokağında. Sonradan ‘Kızılırmak’ olarak adı değiştirilen kitabevine -her ikisi de Hasan Hüseyin’in şiir kitaplarının ismi- kimler uğramıyordu ki! Ahmed Arif, Hasan Hüseyin, Erol Toy, Feyzullah Çınar, Enver Gökçe, Çetin Öner ve daha kimler...

Çocukluğumun geçtiği Ağrı’da kitaplarını okuduğum şair ve yazarları şimdi yakından tanımanın mutluluğunu yaşarken bir tiyatrocı olan Çetin Öner’i hangi oyunuyla, hangi yapıtıyla tanıyabilirdim ki! Az da olsa kitap bulabildiğimiz Ağrı’da tiyatro

ne gezer! Turneler de olmayınca oyunu ve oyuncuyu nasıl tanıyacaksınız. Ankara'da ilk kez bir tiyatro sanatçısı ile tanışıyorum böylece...

İnsanoğlunun süregiden yaşamında karşılaştığı olaylar içinde 'ilk'lerin rolü oldukça büyüktür. İlk aşk gibi... Birçok kişi ve bazı önemli olaylar, bazen yaşamımızda unutulmaz izler bırakarak yerini alır. Hele elime ilk kez bir Rus fotoğraf makinesi vererek, yaşamımın farklı şekilde gelişmesinin hazırlayıcılarından olan tiyatrocı Çetin Öner... O da benim için böyle insanlardan biri...

Sinema, tiyatro yönetmenliği ve oyunculuğu, yazarlık, düşün adamı ve aydın kimliğiyle Çetin Öner, bir kuşağın simgesel adlarından biri. Kar beyazı saçları, zayıfça bedenini bütünleyen neşeli haliyle buluşan unutulmayacak bir sima...

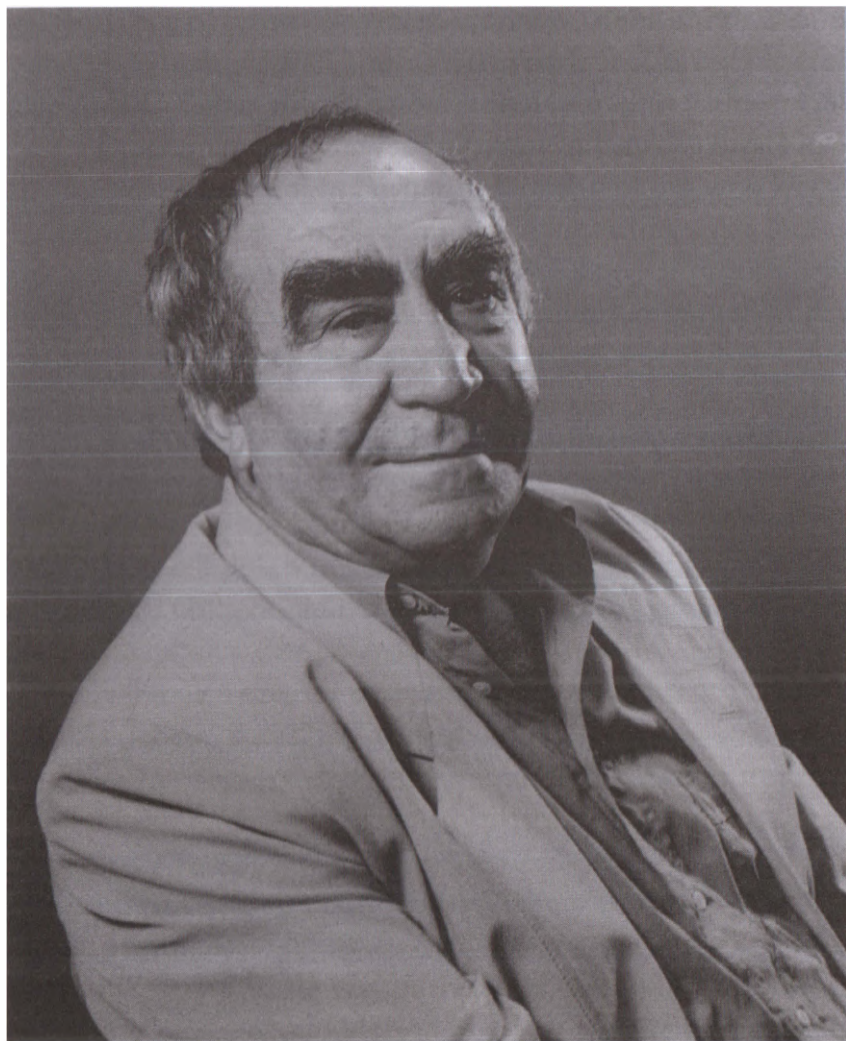
Yazdığı 'Gülibik' adlı çocuk romanı, TRT-Alman ZDF Televizyonu ortak yapımı olarak filme alındığında, kendisi halen 'yasaklı' bir isimdi. Romanından uyarlanmış filmi Türkiye'yi temsil ederken; o da TRT'den atılıyordu.

Yıllar boyu süregelen dostluğumuza ve ilk kez kendisinin verdiği kamerayla dünyaya bakmama karşın, Çetin Öner'i bu denli geç kamera karşısına almama ne dersiniz!

Randevulaştığımız gün ondan habersiz, sevdiği arkadaşı, ortak dostumuz Mehmet Bayrak'ı da konuk olarak çağırdım atölyeme. Her ikisi de verimli insanlar, namuslu birer düşün adamı... Bir araya geldiklerinde ortalık çınladı kahkahadan. Uzun sürgünlüklerini konuştular birlikteliğimizde. Görülen lüzum üzerine o dönemlerde biri Atatürk Orman Çiftliği'ne sürülürken, öteki de Afet İşleri'ne... Daha iyi düşünmeleri için!...

Sürgün ‘101’leri, onların şahsında resmettim o gün... TRT’yle girdikleri hukuk savaşını henüz yeni kazanmışlardı. Gülüşmeler arasında, sürgünlüklerini şu espriyle dile getirdi Çetin Öner.
“Haydi gel köyümüze geri dönelim!”

18 Eylül 1995

Duran Karaca

Turaç'ın babası... resim de yapıyor!

Sanat ortamlarında ve sanatçılar arasında bitmez tükenmez bir tartışma konusu yaşanır. Ölçüsü ve düzeyi ne olursa olsun, dipsiz bir kuyu gibi görünen bu tartışmanın, nedense ne bir galibi ne de bir mağlubu bulunur. Tartışılan şey nedir dersiniz!

“Sanat sanat için midir, yoksa toplum için mi?”

Bu soruya, halk deyimiyle “Tavuk mu yumurtadan çıkar, yoksa yumurta mı tavuktan?” şeklinde yeni bir soruyla karşılık verdiğimizde, kanımca en gerçekçi yanıt alınmış olacaktır. Neden mi? Sanatçının nasıl yapıt ortaya koyacağı hiçbir zaman formülleştirilemez! Çünkü sanat yapma çabası, öncelikle bireysel, daha sonra toplumsal bir süreçtir. Sanatçının hiçbir yaratıcı eylemi, içinde doğup büyüdüğü toplumdan zaten kopuk değildir. Ters durumlar da, doğanın diyalektiğine aykırı değil midir?

Her sanatçı, şöyle ya da böyle, içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını yapıtlarına mutlaka taşıyarak onları kendi kültürel oluşumuyla yoğurur ve yeni bir kimlik ortaya koymaya çalışır. İşte sanatçının asıl kabul gören kimliği bu.

Bireysel yaşam özelliklerini kendi yapıtlarında ortaya koyan sanatçıyı yerden yere vurmaya hazır bir başka kesim de, o sanatçıyı toplumdan kopuk göstermek uğraşısından nedense hiç vazgeçmez.

Popülist bir yaklaşım sergileyen bu tür kişiler, sanatın geniş halk kesimleri tarafından kabul görmemesi halinde, o sanat

yapıtlarının birer süprüntü olmaktan öteye gidemeyeceğini savlarlar. Sanatçıya nasıl roman yazılacağıнын, nasıl resim yapılacağıнын reçetesini vermekten kendilerini alamazlar. Hele bu tartışmaya politikacılar da katılıyorsa, o zaman sanatçının vay haline!

Sanattan anlamak, her şeyden önce kişiye ciddi bir kültür birikimine sahip olma zorunluluğu getirmiyor mu? Sanatın, toplumların öncü gücü ve toplumsal gelişmeyi sağlayan dinamiklerin ana unsuru olduğu söylenmez mi hep?

Şükrü Erbaş'ın 'Köylüleri Niçin Öldürmeliyiz?' adlı uzun şiirini değerlendiren bir yazı dizisi okumuştum geçenlerde. Şair, toplumun gelişimini engelleyen ve kültürel geri kalmışlığımızın sembolü olan köylülükle -köylü değil- yaratıcı düşüncenin ulaştığı bugünkü düzeyin bir çatışmasını sunuyor bizlere. İnsan hak ve özgürlüklerini özümsemiş, sanatsal ve bilimsel gelişmelere açık sanatçıyı, her tür toplumsal gelişmeye kapalı, muhafazakâr kesimlerin anlamalarını beklemek, her şeyden önce bir ütopyadır. Çağdaş sanatın geniş halk kesimlerince beğenilmesini ve kabul görmesini beklemek, gerçekçi bir görüş olmasa gerek. Her ne kadar, halkın kültür düzeyinin yükselmesiyle bu sürecin kısılacığı bilinmekteyse de, durum gelişmiş Batı toplumlarında bile böyledir. Bu düşünceler ışığında bireyselliğini ön planda tutan sanatçının, toplumdan kopuk olduğunu söylemek cahillikle eşdeğerdir. Her ne kadar kendi sanat yapıtlarının tüm toplum tarafından benimsenmesi arzusu sanatçının gönlünde yatan aslan olsa da, temel görev, halkı eğitim açısından diplomalı okuryazarlıktan, estetik beğenisi daha yükseklerle ulaşmış bir üst kültür düzeyine çıkarmak olmalıdır.

Toplumcu sanatçılıktan amaçlanan şey, sanatçının içinde bulunduğu toplumun eğitsel ve estetik gelişimine yaratıcı bir

varlık olarak katkıda bulunmasıdır. Yoksa 'çarıklı erkân-ı harp' olarak toplumda bir görüntü sergilemek değil!

Örneğin; bir ressam doğayı aynen kopya ediyor ve sanatçı olarak resminde kişisel üslubunu ortaya koyacak bir gelişme göstermiyorsa, resimleri kolay anlaşılıyor diye toplumcu bir sanatçı gibi görülmesinin, her şeyden önce kendine bir yararı olmayacaktır. Bundan farklı olarak toplumcu sanatçının asli görevi, yaşamı algılayıp onu yeniden yaratmak değil midir?

Türk resminde toplumcu gerçekçi anlayıştan söz edildiğinde akla gelen isimlerden biri Duran Karaca'dır kuşkusuz. Düşünce ve yaratıcılıklarını ortaya koyarak toplumu motive etmiş bir kuşağın resim alanındaki temsilcidir o. Ahmed Arif, Cemal Süreya, Hasan Hüseyin gibi ozanlar kendi alanlarında neler ortaya koymuşlarsa, Duran Karaca da resim alanında onu yapıyor.

Ceyhanlı olduğu gibi, katıksız bir Ankaralı'dır da. Tuvallerinde daha çok bize özgü motifleri, çiçekleri, keçi sürülerini ve çiçek toplayan genç kızları resmediyor. O, bu nesnelerle hep tanışık olduğumuz Anadolu peyzajlarını özgün bir şiiire dönüştürüyor. Uluslararasılaşmaya en açık Türk ressamı olarak Duran Karaca, yerelliğe izin vermiyor hiçbir zaman. Toplumculuğu dilinden düşürmeyenlerin, Duran Karaca'yı yeni baştan incelemelerini ne çok istiyorum, bir bilerseniz!

Yanılmıyorsa ilk kez 1975 'te İzmir Caddesi'ndeki Alman Kültür Merkezi sergi salonunda açılan sergisinde tanıdım. Sergi salonunda davetlilerle sohbet eden kaim gür kaşlı ve sert çizgilerinden oluşmuş yüz hatlarıyla Duran Karaca'yı sıkı bir göz hapsinde tuttuğumu anımsıyorum. Sert biri gibi görünen böyle bir kişinin, bu denli duygu taşıyan, yaşamın şiirsel birer özeti

gibi yansıtılan bu peyzajları nasıl yaptığına bir türlü anlam verememiştım.

İzlediğim o sergiden bu yana, konuları bugün de hiç değişmemiştir. Tüm yaşamını Anadolu bozkırını ‘pentür’ dilinde yeniden ifadelendirmeye harcayan Duran Karaca’nın 20 yıldan sonra en son sergisinde, resim dilinin oldukça yumuşamış olduğunu daha bir duyumsadım. Fırçasındaki bu yumuşaklık ve özgülük, sanki bir hoyratın, bir senfoniye geçişini müjdelere gibi geldi bana.

Ortak dostumuz Ahmed Arifle benzer karakterler taşıyorlar. Toplumda, son yıllarda iyice su yüzüne çıkan hile ve riyakârlık karşısındaki ödünsüz tutumları ve dostluğa duydukları saygıyla neredeyse ikiz kardeş gibidir onlar. Her ne kadar Ahmed Arif’e duyduğum sevgi ve yakınlıktan dolayı Duran Karaca ile tanışıp dost olduysak da, gerçek anlamda dostluğumuz daha çok üç yaşındaki oğlu Turaç aracılığıyla pekişti.

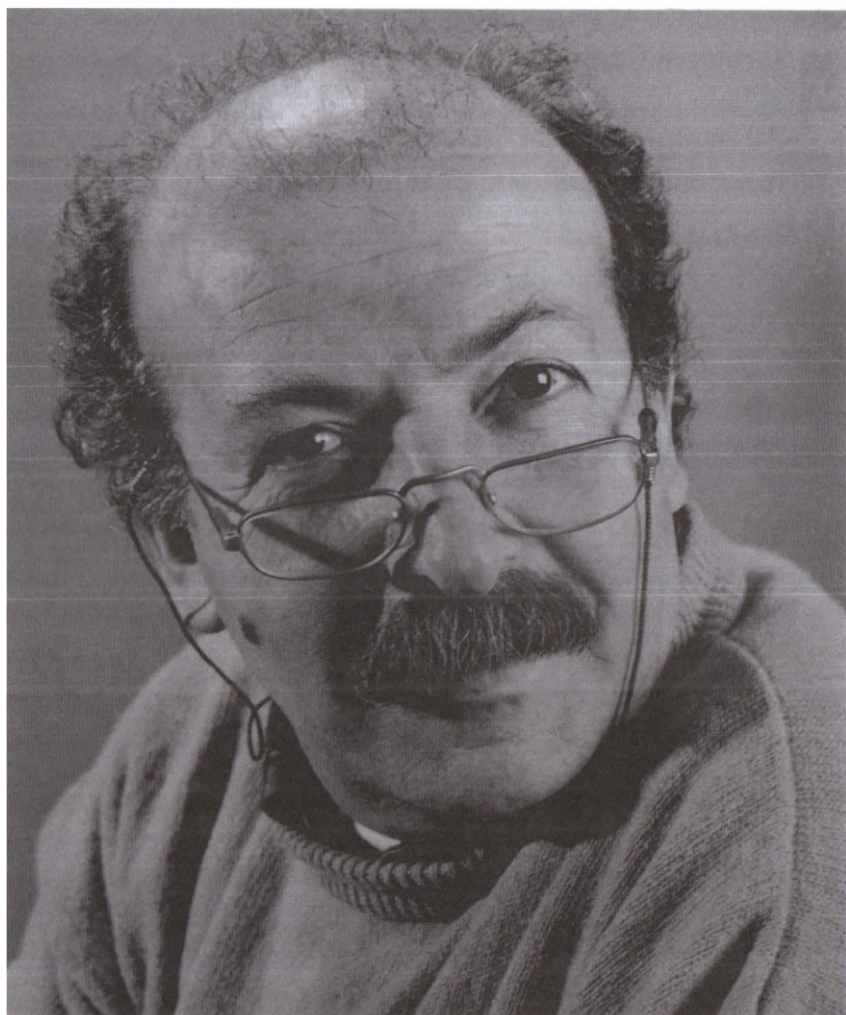
Gazeteci Hasan Uysal’la çoğu akşamları Mülkiyeliler Birliği’nin yazlık bahçesinde otururuz. Arada bir Duran Karaca, eşi ve çocuğuyla Mülkiyeliler’e yemeğe geldiklerinde Turaç, Hasan’la aramızda sürekli mekik dokuyup durur. Hasan’la oyun olsun diye söylediğimiz lafları taşımaktan çok hoşlanır küçük Turaç... Bir oyuncak gibidir bizim için o. Çocukluk işte...

Duran Karaca ile şair Özcan Yalım’ın, ‘sanatçılar ve çocukları’nı konu alan bir çekişmelerine tanık olmuştım. Turaç’ın sanata meraklı olduğundan söz ediyordu babası. Erken saatte tuvalin başına geçen Duran Karaca, daha resme başlamadan Turaç’ı her sabah yanı başında bulduğunu söylüyor... Boyaları karıştırmaktan, babasının işlerini bozmaktan hoşlanan Turaç’ın, günün birinde ressam olacağını söylüyor Karaca. Özcan Yalım’sa çocuğun şair olacağını söylüyor ısrarla. Uzun yıllardır

arkadaş olduğu Duran Karaca'yı, her sohbetinde iğnelemekten geri durmayan Özcan Yalım, Turaç'ın günün birinde iyi bir şair olması halinde, arkadaşlarının, babası Duran Karaca'dan şöyle söz edeceğini söylüyor:

“Turaç'ın babası...Resim de yapıyor!”

29 Eylül 1995

İbrahim Demirel

görüntü serüvencisi

Kimi düşünürler, bir ülkenin kültürel anlamda nasıl varlık gösterdiğini o ülkede gerçekleştirilen çok boyutlu kültürel ve sanatsal etkinliklerin yanı sıra, en çok da basılan kitap sayısı ile ölçerler.

Günümüzde gelişmiş tüm Batı toplumlarında, her alanda ve konuda pek çok düşünce, yayın yoluyla ve de yasaksız bir şekilde okuyucusuna ulaşır. Kùltürlerin geliştirilmesi ve geleceğe aktarılması ile bilginin ve yaratıcı birikimlerin yayınlanması, süreç içerisinde ‘Batı kùltürü’ denilen bir olgunun varlığını ortaya çıkarmıştır.

Yayınclılık alanında son yıllarda gözle görülür bir gelişmenin olduğu kuşkusuz. Daha çok büyük sermayenin el attığı yayıncılıkta, özellikle bulvar gazeteciliği ve dergiciliği alanındaki gelişmelere daha çok tanık oluyoruz. Günümüzde matbaacılık, bilgisayar teknolojisiyle bütünleşen yepyeni bir yapıya kavuşmuştur. Bu denli büyük bir hızla gelişen matbaacılıkta, artık düz yazıyı basmak bir başarı olarak görülüyor. Matbaacılık alanındaki bu gelişmeler sonucunda varılmak istenen amaç, fotoğraf görüntüsünün daha iyi nasıl basılacağına sağlanmasıdır.

Yıllar önce, çok satılan renkli bir gazetenin hazırlama servisinde çalışırken dikkatimi çekmişti. Gazetede, bir günde

gereksiz yere tüketilen film, fotoğraf, kâğıt ve boyayla, henüz bir albümü olmayan Bedri Rahmi Eyüboğlu'na bir albüm basılabileceğini hesap etmiştim. Öyle ya, günümüzde müzayedelerde şişinerek boy gösteren sermaye temsilcileri, sanatçıların sağlığında hiçbir yararını görmediği yapıtlarına milyarlar veriyorlar. Ancak bir albümünü basmayı ise hiç akıl etmezler nedense... Ülkemizin yetiştirdiği onca ressam, fotoğrafçı, heykeltıraş ve müzisyen varken, yayın tekelleri, içi boşaltılmış yüzlerce dergi basmak yerine bunların yapıtlarını basmak için neden çaba gösterebilirler ki? Yayın açısından bir hayli şanslı olan edebiyata karşılık, görsel sanatlar yayıncılığında neden bu denli geriyiz? Ülkemizin evrensel ölçülerde başarılı sanatçısı mı yok? Yoksa, yayınlanacak nitelikte başarılı yapıtlar mı ortaya çıkmıyor?

Kanımca sanat yayıncılığına gösterilen ilgi, sanata duyulan ilgi ile eşdeğerdir. Sanatın evrensel dilinin önemi, bizde pek gerekli görülüyor. Böyle bir gereksinim ayrıca kimsenin umurunda da değil!

Rembrandt'ın, hayli kapsamlı ve oldukça özenle basılmış bir albümünü satın almıştım bir zamanlar. Albümde yer alan yapıtların reproduksiyonları, Hollanda'nın Rijk Müzesi, Berlin Devlet Müzesi ve İngiltere Ulusal Galeri'den temin edilmiş. Söz konusu yapıt, Almanya Cumhurbaşkanı Weizsaecker ve İngiltere Kraliçesi 2. Elizabeth'in himayelerinde, Amerikan Exspress kuruluşu sermayesiyle, Yale Üniversitesi tarafından hazırlanarak, İtalya'da basılıyor. Kültüre verilen bu ortak değer karşısında şapka çıkarmamak elde değil! Batı toplumları, kültürü ve sanatı, sınırlar içine hapsedilmeyecek denli bir ortak paylaşım ürünü olarak görüyor. Kültürün ve sanatın hizmetine sunduğu olanaklarıyla, Türkiye sermayesinin daha Ortaçağı yaşadığı gün

gibi ortada. Böyle bir anlayışın evrensel kültürle buluşması, aynı çöplükte horozlanması ne denli olanaklıdır, pek bilinmiyor.

Zaman zaman kimi bankalarca finanse edilen sergi broşürlerini saymazsak, neredeyse bomboş bir alandır sanat yayıncılığı. Görsel imgelerin yazılı şeylerden daha kolay okunurluğu ve bir başka dile çevrilmeyi gerektirmeyen plastik sanat yapıtları, yayın yoluyla okuyucuya ulaşırsa hem eğitsel işlevini yerine getirecek, hem de evrensel kültüre ulaşan yol kısaltılacaktır.

12 Eylül döneminde siyah beyaz fotoğraflı kartpostallar, suç aleti gibi işlem görürdü. Fotoğraf çekmenin silah çekmekle eşdeğer sayıldığı ülkemizde, bu alanda oldukça çile çekmiş biri de fotoğrafçı İbrahim Demirel.

Yıllar yılı Fikret Otyam'la birlikte Anadolu'yu dolaşarak binlerce yaşam ve görüntü elde eden Demirel, fotoğraflarını tanınmış şairlerin dizeleri eşliğinde yayımlandığında, suçlu vandaş durumuna düşer hemencecik. Fotoğrafları ile birlikte kovuşturmaya uğrar, kartpostallarının tümü toplatılır. Siyah beyaz fotoğraflı kartpostal 'suçlu'su olarak dünya hukukunu şaşırtacak denli bir özel örnek olur. Zevklerin ve renklerin günümüzde bile suç olarak görülmesinde, İbrahim Demirel öncü bir rol oynar. 'Siyah ve Beyaz'ı suçlar hanesine sokan Demirel'in bu özelliği ile sanat tarihimize geçeceğinden hiç kuşku yok.

O tarihlerde 'Umut Poster' adı altında yayınladığı ve tek kabahati siyah beyaz olan (kimilerince siyah ve beyaz renk bile değildir) kartpostallar, adlarına inat Demirel'in tüm umutlarının sonu oldular. Yaşadıklarını ve izlenimlerini fotoğrafları aracılığıyla paylaşmak isteyen Demirel, ilgilenecek bir yayınevi bulamayınca kendisi basmaya karar verir fotoğraflarını. Ancak

devir, siyah beyaz fotoğraf devri. Kartpostallar sevenlerine ulaştıkça birilerinin de dikkatini çeker. Peşi sıra gelen yasaklamalar sonucunda, tüm varlığı olan kartpostallarının tümünü yitirir ve büyük zarara uğrar. Yine de, İbrahim Demirel adının, ülke sınırları dışına taşması engellenemez.

Demirel, katıksız bir gerçeklik örneği olan bu dönem fotoğraflarını, -eski alışkanlığını yitirmemiş olacak ki- yeniden basmanın sevincini yaşıyor bugünlerde. Pırıl pırıl hazırlanmış kitaplarında, belleğime kazınmış onca gerçekçi yaşam suretlerinin yeniden basılmasını görmek, oldukça sevindirdi beni. Dört cilt halinde zarif bir kutu içinde sunulan İbrahim Demirel 'Portfolio' kitapları, fotoğraf sanatının en atılgı yıllarının 'İbrahim Demirel cephesi'... Fotoğraflar, son yıllarda süratle değişen ve değiştirilen Güneydoğu'nun ve Güneydoğu insanının yaşamının bir panoraması... İbrahim Demirel tanıklığının birbirinden etkileyici görüntüleri, kaybolup giden pek çok yanımızın ipuçlarını veriyor...

Bir dönemler kent merkezinden oldukça uzakta kurduğu 'Sanat Yapım'da yürütüyor çalışmalarını. Toplumcu-gerçekçi çizgisinden ödün vermeden sanat yapan Demirel, atölyesini amatörlere açmaktan da geri durmuyor.

Bu fotoğraf ustasını görüntülemek için atölyemde bir araya geldiğimizde, sohbetimizin konusu fotoğraftaki ilk yıllarımızın çerçevesinden çıkmadı bir türlü. Anılara dalıp gittik. Dönemin bizi etkileyen genel sanat anlayışını ve ortaya konulan yapıtlarını konuştuk saatlerce.

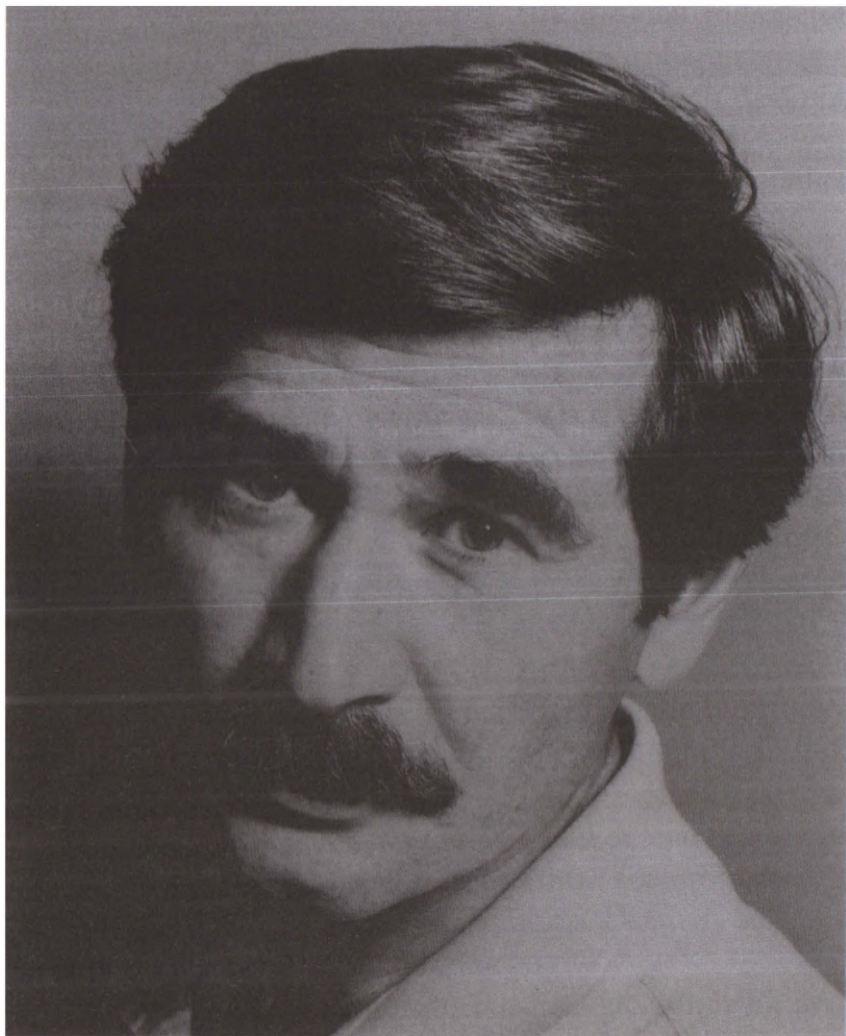
Sözü dönüp dolaştırıp kendisinden daha çok tanınan fotoğrafına getiriyorum. Sırtındaki binicisi ile birlikte 'gülen eşek'

fotoğrafını konuşuyoruz. Kuşkusuz yüzlerce başarılı fotoğrafı arasından sadece bir tanesi bu. Uluslararası ödül almış olan bu fotoğrafı nasıl çektiğini anlatıyor Demirel. İnsanların baskı altında, gülmeyi unuttuğu bir dönemde galiba gülmek eşşeklere kalmıştı.

“Peki eşşek ne durumda?” diye soruyorum. İnce gözlükleri altında muzipçe bakıp gülüyor.

“Eşşek inzivaya çekildi!”

2 Ekim 1995

Ahmet Telli

fotoğrafik imgenin şairi

Günümüzde görsel anlamda bilgilenme şekli, okumak gibi çok çaba gerektiren uğraşın bir adım önünde gidiyor. Gerçek okur, görselliğin kolaycılığına aldanmadan, sevdiği yazarı, şairi okuyor; bu alışkanlığını sanatçının yapıtlarını izleyerek sürdürüyor.

Ancak, toplumun tümü için bunları söylemek hayli zor. Tv ekranlarına çakılıp kalan geniş halk kesimlerinin sanat ve kültür dünyasının bu kesimiyle karşılaşması söz konusu bile değil. 'Rating' yapma çabasındaki tv'lerin kültür ve sanat yaşamını canlandırmaları beklentisi ve umutları, ne çabuk umutsuzluğa dönüştü, değil mi? Her gün bir yenisiyle karşılaştığımız genç pop şarkıcıları ve sunucularla yatıp kalkmamıza karşın, sözgeli-mi dünya edebiyatının dev ismi Yaşar Kemal, yalnızca DGM'ye taşındığında ekranlarda endam gösterebilmektedir.

Şair Ahmet Telli hakkında bir şeyler yazmaya koyulduğumda, onca yıldır tanıdığım kişiye ilişkin bütün bilgiler hafızamdan uçup gitti sanki. Bildiklerim, bir başkasının bildiklerinden farklı gelmedi bana: Ahmet Telli... Şair... Kitapları var... Ankara'da yaşıyor...vs. Çok sığ bir alana sıkışıp kaldığımı hissettim.

Onca dostluğumuz, sohbetlerimiz ve ortak paylaşımlarımız olmamış gibi, hiçbir şey hatırlayamıyorum kendisiyle ilgili. 'Su Çürüdü', 'Belki Yine Gelirim' adlı kitaplarını karıştırıyorum. Belki dizelerde kaybettiğim Telli'yi bulurum umuduyla sözcükler arasında geziniyorum. Kitapların kapaklarındaki fotoğraflarına

bakıyorum. Solgun siyah ve mavi renkte iki ayrı fotoğraf, belirsiz boşluklara bakıp duruyor. Olmuyor! Bu kez kendi arşivimden, istediğim gibi, gözlerimin içine bakan bir fotoğrafını seçiyorum. Göz göze geliyoruz Telli'yle... Donuk, durağan bir ifadesi var fotoğrafta. Söyleyeceklerinin dudaklarında donmuş gibi kalan görüntüsünden gözlerimi ayıramıyorum. Söyleyeceklerini söylemiyor, bir ipucu vermiyor bana. Sanki bu olumsuz durumun sürmesine istemeden katkıda bulunuyor. Yine de seviniyorum bu duruma; hiç olmazsa bir fotoğraf görüntüsü duruyor önümde. Hem de kendi heyecanlarımın ürünü bir çalışma...

Fotoğraftaki suretle sohbet etmeye karar veriyorum. Kaşını, gözünü inceliyorum, benimle konuşmaya zorladığım yüzle. Karşılıklı bakışıyoruz uzunca bir süre. Buna karşın yine de ortak bir duyguya ilişkin hiçbir ipucu yakalayamıyorum.

Aklıma, ansiklopediye bakmak geliyor. Ülkemizin 'en büyük ansiklopedisi' olan Ana Britanica'dan 'Telli' soyadını arıyor, bulamıyorum. Böyle bir madde yok! Belki başka sanatçı, yazar şair dostları bulabilirim umuduyla sayfaları karıştırmayı sürdürüyorum. Edebiyatçılar Derneği Başkanı yazar Mustafa Şerif Onaran, tiyatro dünyasının önemli adlarından Nurhan Karadağ, Türkiye'yi ve Ankara'yı heykellerle donatan Metin Yurdanur, şair Behçet Aysan, Ahmet Erhan ve daha kimler (yok) ki... Hiçbiri alınmamış ansiklopediye...Büyük reklamlarla tanıtılarak pazarlanan 'büyük' ansiklopedi, gözümünden düşüyor bir anda. Güvenim azalıyor bu tür yayınlara. Onca değerli şair, yazar ve sanatçının bulunmadığı bir ansiklopedinin değeri acaba ne ola ki? Neden ve nasıl böyle büyük olabiliyorlar...

Fakat İstanbul'da yaşayan yazarların ve şairlerin önemli bir bölümünün, ansiklopedide düzenli olarak yer aldığını ise hayretle görüyorum. Tabi, İstanbul dışında yaşayan sanatçıların se-

çilmesindeki düzensizlik hemen dikkatimden kaçmıyor. Birkaç yıl önce hazırlanan bir ansiklopedi için, hazırlayıcıların sanat, bilim ve düşün dünyasının isimlerini saptamada 'kulak kabartma yöntemi'yle sonuca gittiklerini bir an için anımsayınca, bu duruma hiç şaşırmamak gerektiğine inanıyorum.

Sonunda vazgeçiyorum ansiklopediyi karıştırmaktan. Başka kaynaklarıma başvuruyorum. Dönüp Telli'nin yüzüne yeniden takılıyor gözlerim. Fotoğraf sanatını da ustaca yorumlayan yeteneği geliyor aklıma. Usulcacık berraklaşıyor zihnim. Dizelerindeki görsel boyutun ne zaman farkına varmışım? Görselliğin, Telli'nin şiirindeki varlığını böylece yeniden keşfediyorum.

Atölyemde portrelerini çektiğimde şiirlerini okumuştum bana. Ufak tefek yapısıyla Ahmet Telli, şiir okurken devleşiyordu sanki. Şairi kendi sesinden dinlemek şaşırtıyor beni. Marş gibi şiir okuma alışkanlığımız var ya! O önyargıyı yıkmak kolay değil. Telli ise okurken, şiiri yaşanır kılıyordu. Sesinin tonu, hem destansı bir yankıyı çağırıştırıyor, hem de sohbet edencesine yakın hissediliyordu.

Fotoğraf imgesinin, şiire yakınlığını en iyi bilenlerden biri o. Şiirlerinde soyut görüntüler uçuşuyor hissine kapılırsınız. Şair ve aynı zamanda güçlü bir deneme yazarı...

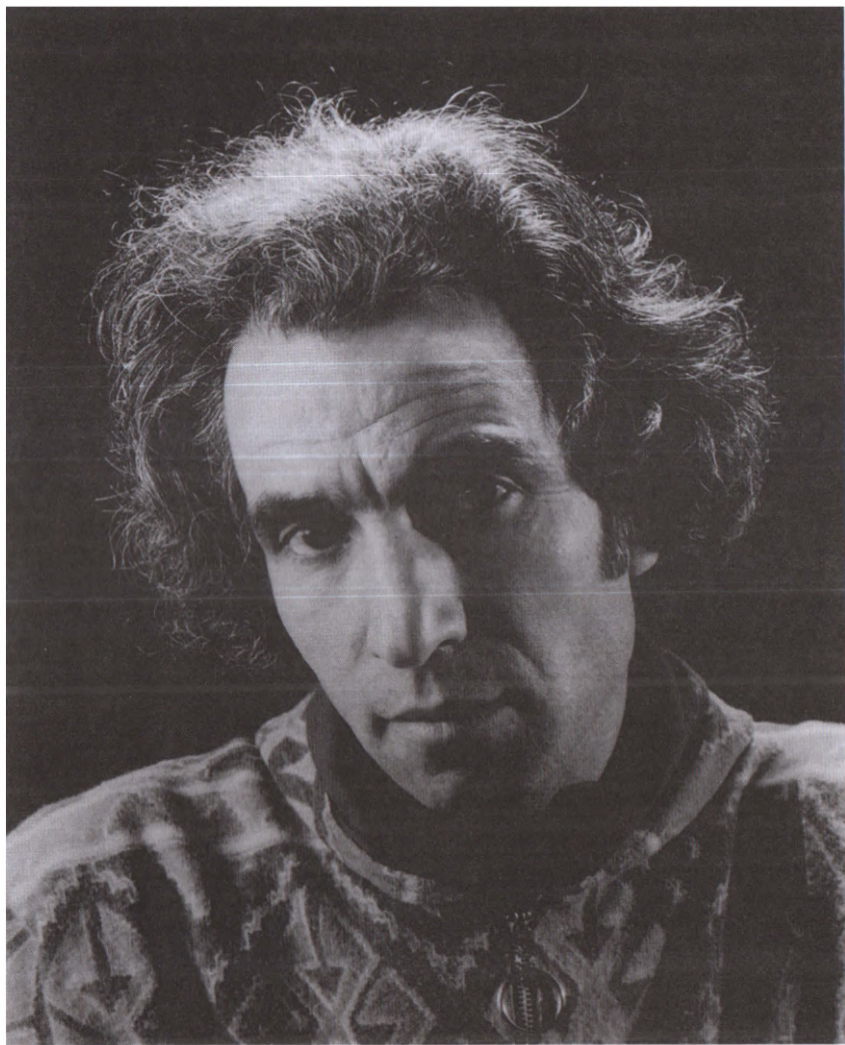
O gün ortaya çıkan portreler, doğrusu her ikimizi de tatmin etmiyor. Nitekim bir süre sonra yeniden fotoğraflıyorum onu.

Birkaç yıldır, Nobel Edebiyat Ödülü'nü daha çok kenarda kalmış, yeteri kadar tanınmamış -ya da tanıtılmamış- büyük sanatçılara verildiğine tanık oluyoruz.

İsim önerme olanağım olsa, Ahmet Telli'yi önereceğim! Yanlış anlaşılmasın, onun evrensel boyutlarda tanınmasını sağlamak gibi bir amacım yok. Telli, güçlü şiiriyle, geniş bir okur kitlesinin gönlünde bu başarı çizgisini zaten yakalamıştır. Asıl varmak istediğim nokta, olur ya, belki bir editörün dikkatini çeker de ansiklopediye kabul edilir !..

9 Ekim 1995

Mahmut Celayir

Bingöl dağlarından çağdaş resme

Son otuz yılda, Avrupa'ya göçen Türkiye insanının genellikle pek fark edilmeyen bir kesimi de sanatçılar. Türkiyeli sanatçı Avrupa kıtasında ne yapar? Nasıl bir yaratıcı süreç yaşar? Yabancılık olgusunu nasıl değerlendirir, pek bilinmez. Bu alanda yapılmış bir araştırmaya da rastlamadım. Türk işçisinin, işini kaybetmemek için sürekli olarak bir tedirginlik içinde olduğu bilinmekle birlikte, acaba Batılı, Türk sanat adamlarına nasıl bir gözle bakıyor? Onlara, önyargıdan uzak sağladıkları bir ayrıcalık olmuş mudur? Ne bileyim, aklıma takıldı işte! Almanya'da tanıştığım birçok Türkiyeli ressamın kuşku içinde yaşadıklarına tanık olmuştum. Tedirgin ve ürkek görünüyorlardı. Kimi oturma iznini, kimi de işini kaybetmekten korkuyordu.

Gerçek anlamda uluslararası sanat arenasında adından söz edebileceğimiz kaç Türk sanatçısı var? Paris, Londra, Roma ve Berlin'i mesken tutmuş, yıllardır orada yaşayan onca sanatçıdan kaç Modern Sanat Müzesi'nde sergi açabilmiş, hangi önemli uluslararası müzayedelerde yüksek rakamlarla yapıtları satın alınmıştır? Onur duyacağımız kaç sergiden, albümleri dünyaya dağıtılmış kaç ressamımızdan söz edebiliriz? Bu konuda sanatçılarımızı beceriksiz ve yeteneksizlikle suçlayacak değilim elbette. Lâkin, uluslararası sanat alanındaki başarılarda kazancımız, ülkemizin kendi sanatçısına biçtiği değer ölçüsünde olduğu anlaşıyor.

Önceki yıl Ankara’da tanınmış bir galeriye sergi açmak için başvurduğumda yönetici, yalnızca Fransa’da yaşayan Türk sanatçılarıyla çalıştığını söylemişti bana. Türkiye’de yaşayan sanatçıyı, kendi pazarlama stratejileri çerçevesinde yeterli bulmuyordu besbelli. Çok şaşırmıştım çetrefilli bu duruma. Halbuki, Almanya’da tanıştığım, tanınmış bir galerinin yöneticisi ise: “Bir yabancı sanatçıyı ülkemizde başarılı kabul etmenin en büyük göstergesi, o sanatçının öncelikle kendi ülkesinde başarılı olmasıdır” demişti. Aklım karıştı galiba! Ne demek şimdi bu? Hangisi doğru? Açıkçası elin adamı şunu demek istiyordu: Avrupa’da yaşayıp Avrupalı gibi resim yapmak bir başarı değildir. Tam aksine ey yabancı sanatçı! Kendi kültürünü yapıtlarında ne denli ustalıkla yorumlamışsan, evrensel sanata o oranda katkıda bulunabilirsin! Benim için de makbul olanı bu!

Ülkemizde yasaların oluşturduğu baskı ve kimsenin anlayamadığı mali uygulamalarla, sanatçıyı profesyonelleştirecek bütün kapıları kapamışız. Oysa, profesyonelleşme, uluslararasılaşma sürecindeki en önemli duraktır. Türkiye’deki sanatçıların çok büyük bölümü, öğretmen, öğretim üyesi, memur ve işçi olarak çalışıp, arta kalan zamanlarında ise sanatsal uğraşlar veriyorlar. Yaban ellerdeki sanatçılar ise o ülkelerde, çoğunlukla arzu edilmeyen işlerde zaman tüketerek, asıl yapmaları gereken çabadan ne yazık ki uzak kalıyorlar. Böyle bir ahval içindeki sanatçılarımızın dünya müzelerine kabul edilmesini, uluslararası sanat ve bilim dergilerinde boy göstermelerini nasıl bekleyebiliriz?

Mahmut Celayir, rüzgârın Batı’ya savurduğu sanatçılardan yalnızca biri... Ve de ‘ressam’. Köklerine, kültürüne bağlılığın

evrensel kulvarında yarışıyor. Yalnız, mahzun ve yaratıcı... Resimlerinde tepkilerini bozkırın diliyle veriyor. Sakin, dingin fakat engin bir doğa çıplaklığına karar kılmış... Yapıtlarında Bingöl Dağları'nın gerçeğe yakın, resimsel imgelerle oluşturulmuş bir suretini sunarak, çağdaş sanat çizgisinin zirvelerine çekiyor bizleri...

Yaban ellerdeki sanatçıların tipik bir örneği Mahmut Celayir. Türkiyeli, Bingöllü, fakat daha çok dünyalı... Sanat serüvenini Batı'nın sanat başkentlerinde, yaşamın tüm zorluklarına karşın inatla sürdürüyor. Arada bir Bingöl'deki baba evine döndüğünde yoğun bir çalışma temposu içinde bulur kendini. Özel timin operasyon bölgesinde, çevresinde kızılca kıyamet koparken bile, tuvalinin başında resim yapmaktan geri kalmaz Mahmut. Farklı güzelliklerdeki tüm değerlerin, yaratılan anlamsız toz bulutu içinde kaybolduğu, yaşamsal tüm olguların tersyüz edildiği bu bölgede o, tek başına bin yılların soluğunu hissettirmek istiyor dağlarla... Dağların zirvelerinden tuvale, yaşamı ve coşkuyu bir kez daha anımsatıyor bizlere.

Mahmut Celayir, köyünün dağlarında savaştan köylü koruculara ve güvenlik elemanlarına unuttukları bir tür güzelliği anımsatıyor. Tuvalinin başında resim ayinine davet ediyor onları... En büyük savaşın, güzellikleri yaratmak için verilen savaş olduğunu dile getiriyor. Lâkin daha çok çocukların ilgi alanındadır Mahmut... Yani onların 'Ressama Mahmut Abisi'dir.

1993 yılında açılan son sergisi nedeniyle geldiği Ankara'da tanıştım kendisiyle. Sergisindeki resimlerin fotoğraflarını çekmemi istiyordu. Sergi salonunda asılı duran büyük ebatlı bir tuvalin altına serdiği siyah bez üzerine yığıldığı taşlar dikkatimi çekmişti. Sanki resimlerindeki dağ manzaralarıyla bir bağlantı kurar gibiydi taşlar. Bu haliyle çeşitli çağrışımlar yaptırıyordu

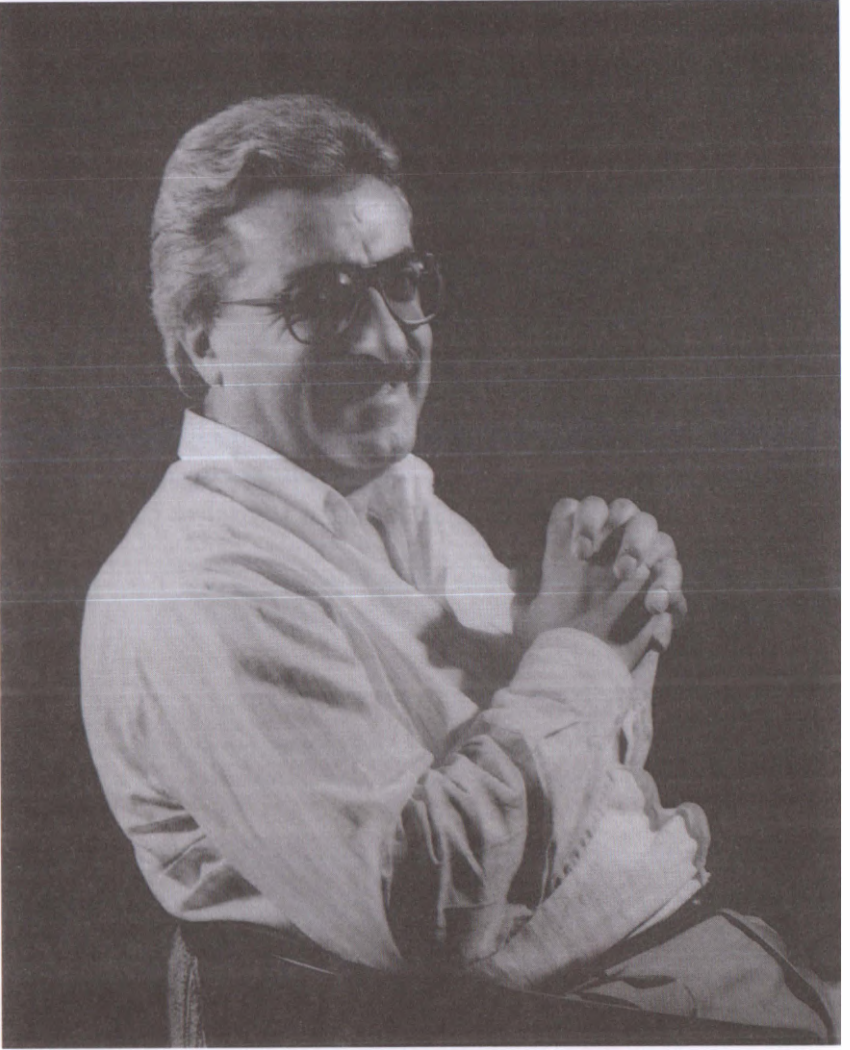
izleyenlere. Tepkisizliğimizden ve toplumsal duyarsızlığımızdan ötürü taş kesildiğimizi anlatmak istiyordu sanki. Taşlar arasından seçtiğim birinin üzerine, duvardaki tablonun devamını benim için resmetmesini istediğimde tereddüt etmeden yüzeyi yassı bu taşı alıp bir kenara ayırdı. Ertesi gün, serginin açılışına, kucağında sıkı sıkıya sarıldığı ve benim için boyadığı anlaşılan taşla geldi. Çok sevinmişim bu jestine fakat benden daha çok o sevinçliydi.

Ertesi gün, hüzünlü ifadesinden koparmadan fotoğrafladım Mahmut Celayir'i. O ise bambaşka heyecanlar içindeydi. Resim serüveninde yeni bir ipucu yakaladığı anlaşılıyordu. Fotoğraf çekimi bittiğinde yüzü gülüyordu.

“Bak keko taşlarıma renk geldi!” dedi sevecenlikle.

16 Ekim 1995

Mehmet Bayrak

yazının eşkiyası

Ülkesini ve insanını seven, düşüncelerini ve fikirlerini içinde yaşadığı toplumun daha iyi yaşam ve uygarlık düzeyine ulaşması uğrunda kullanmak isteyen aydın için, düşünceleri çoğu zaman başına dert olur.

Bir yanıyla Batı kulübünde yer almak isteyen devletin, içeriye dönük yüzü ise, Batılılaşmak konusunda uyguladığı çifte standartları artık dokuzuncu köyde bile bilmeyen kalmadı.

Yazar, sanatçı, aydın ve tüm düşünenler, fikirlerini, ister seslerini yükselterek isterse sessizce ifade etmiş olsunlar, kendi var olma nedenleri olan toplumsal paylaşımdan bir türlü vazgeçmiyorlar. Bunun karşısında devlet ise bitmez tükenmez bir sabırla yıllar yılı sorgulamalarını, kovuşturmalarını ve cezalandırmalarını sürdürerek toplumsal gelişmenin önüne set çekiyor. Köhnemiş bu yapılanmayı kaldırmak şöyle dursun, düşünceyi ifade etmek söz konusu olunca, yeni yeni suç ve cezalar bulup geliştiriyor.

Üç yüz yıldır yönünü Batı'ya çevirmiş bir toplum olarak yaşanan tüm bu olumsuzluklara karşın yine de her şeyimizle Batılı olduğumuz inancındayım. Kentlerimiz ve trafik düzenimizle, giyim-kuşam ve sofrada adabımızla, askeri, siyasal örgütlenmemiz ve diplomasimizle, Batı'nın tüm normlarına uygun yaşadığımızı düşünüyorum. Kuşkusuz Batı kavramı ile, Avrupa'dan söz edildiği anlaşılmamalıdır. Söz konusu olan şey, çağdaş uygarlık düzeyidir.

Örnek bir toplum oluşturacak niteliklere sahip olan insanımızı devlet karşısında boynu bükük tutmayan bir hukuk normuna niçin ulaşamıyoruz? Bu çok zor bir şey mi? Geri kalmışlığımızdan kimlerin ne gibi çıkarları var? İnsanımızın uygar toplumlar ailesine katılması kimlerin işine gelmiyor? Bu yazgıyı topluma layık görenler kimlerdir?

Yıllar yılı yakın çevremde okuyan, düşünen, yaratan insanların neredeyse tamamı bu niteliklerinden dolayı çeşitli nedenlerle suçlanmışlardır. Kendilerine yöneltilen cezalar ve hapislerle çok acı çekmelerine karşın, ne Türkiye Cumhuriyeti tarihten silinmiş, ne ülke satılmış, ne de vatan bölünmüştür. Olanlar, yalnızca suçlanan insanlara olmuştur, bir de geleceğimize...

1977 yılından bu yana süren dostluğumuzla Mehmet Bayrak, bu olguları capcanlı yaşayan düşünce adamlarından yalnızca biri... Dostluğumuzu temellendiren en önemli yanı ise, yardımseverliği ve düşünce adamlığı. Özellikle hangi şartlar içinde olursa olsun yüzü hep gülümsüyor... Her şeye karşın, yaşama sevecen bakışıyla etrafında bulunanlara coşku veren Bayrak'ın bu özelliğin en iyi örneği ise İsmail Beşikçi... Mehmet Bayrak tanıştırmıştı beni Beşikçi hocayla. Beşikçi hoca için gülümsemeyi icat eden insan desek yanlış olmaz herhalde!

1979 yılında ailem ve akrabalarım arasında yaptığım ve konusu 'yayla' olan fotoğraflar serisini saydam gösterisi olarak sunmak istiyordum. Modaya uyarak slayt gösterisini sesli ve müzikli yapmayı düşünüyordum. Stüdyo, spiker, müzik seçimi, ses ve görüntü senkronu o kadar ayrı işler ki! Hangi birini, kime, nasıl yaptıracağım? Bereket imdadıma Mehmet Bayrak yetişiyor. Kendisinin hazırladığı metni, dönemin tanınmış spikerlerinden Sa-

cit Onan okuyor. Müzik seçimi ve montajını da Rafet Sönmezer...TRT'nin değerli yapımcılarından olan Rafet Sönmezer, bu çalışmadan sonra Turizm Bakanlığı için Türkiye'yi tanıtan saydam gösterilerinin aranan adı oluyor!

Mehmet Bayrak ortaya koyduğu birçok halk edebiyatı inceleme kitaplarıyla bizlere geniş ufuklar açarken, kendi başına da bir sürü bela getiriyor. Yapıtları ise, doğal olarak kovuşturmaya uğruyor. Nitekim bu kovuşturmalar yüzünden uzun yıllar çalıştığı TRT'nin kapısının dışında bulur bir gün kendisini. Yaşadığı olumsuzluklar hızını kesmez, aksine yeni pek çok inceleme kitapları daha hazırlar.

Ölümünden kısa bir süre önce, şair Enver Gökçe ile görüşmek üzere Seyranbağları Yaşlılar Yurdu'na gitmiştik birlikte. Sanat Emegi dergisi için bir yazı dizisi hazırlıyordu. O, röportajını sürdürürken ben de fotoğraflarını çektim usta şairin. Bu keyifli fotoğraf çalışmasından etkilenmiş olacak ki, yeni çıkacak kitabı 'Eşkiya Türküleri' için portresini çekmemi istedi. Atölye yoklğundan çalıştığım iş yerinde, hapishaneyi andırır gibi bir duvar dibinde fotoğrafladım kendisini. Talihsizlik bu ya, filmini yanlış banyo yapmışım. Ortaya silik görüntüler çıktı istemeden. Yaptığım çalışma işe yaramamış, üstelik Bayrak'a konuşması için bir de koz vermiştim.

Son yıllarda peşi sıra gelen yargılamalardan yeterli şekilde nasibini alan Mehmet Bayrak'ı, günün birinde 'Tanıdığım Yüzler' ailesine katmak üzere telefonla aradım. O günlerde henüz yeni çıkmıştı içeriden. Hapishanede feci şekilde dövüldüğü basına da yansımıştı. Beyin travması geçirmiş, ölümden dönmüştü.

"Adın eşkiyaya çıkmış! Nene gerek, başın bir türlü beladan

kurtulmuyor. Gel de fotoğraflarını çekeyim, ölür mölürsün! Bari bir resmin kalır dar-ı dünyada!” diyerek takıldım kendisine. Altında kalır mı hiç? Neşeli ifadesiyle, yıllar önce kendisini fotoğraflarken yaşadığım talihsizliği anımsattı bana.

“Ben adı sanı bilinmeyen fotoğrafçılara poz vermem!”

23 Ekim 1995

Jale Aylanç

tiyatronun ‘jale abi’si

Sanat dünyasının en çileli dallarından biri de tiyatrodur kuşkusuz. Bu yüzden olacak ki tiyatro dünyası, bana emek-sermaye çelişkisinin en uygun örneği gibi geliyor çoğu zaman. Ülkemizde bir kesim sanatçı, büyük ekonomik olanaklarla sanatında varlık gösterirken, diğer bir kesim de amatörlük ve profesyonellik sınırları bile belli olmayan bir konumda gezinip dururlar. Hoş bu dar olanaklar içinde profesyonel olsalar ne yazar! Güçlkle sahnelenen oyunlar, yarı aç yarı tok geçen yıllar, sanat yapma kaygısı ve tiyatro tutkusu olmazsa, çekilecek gibi değil herhalde. Özellikle son yıllarda özel tv’ler aracılığıyla ekonomik gelişme kaydeden ve popüleriteye kavuşmuş kimi tiyatro insanını görünce, bu çelişkiyi çok daha iyi anlıyorsunuz.

Konu tiyatro olunca, Devlet Tiyatroları sanatçıları ile özel tiyatro sanatçıları arasında, belirgin bir farklılığın varlığını hep duyumsamışımdır. Devlet memuru olmanın getirdiği ayrıcalıktan olsa gerek bu kesim sanatçılar, bir tiyatro işletmesinin sorunlarından daima uzaktırlar. Bilemezler bu çarkın nasıl döndüğünü. Oysa, özel tiyatrolardaki sanatçılar kendi dertleri yetmiyormuş gibi, “Perde!” dedikleri tiyatro işletmesinin yaşaması için de çırpınıp dururlar. Sorunlara göğüs germenin verdiği bu alışkanlıktan mı ne, özel tiyatro sanatçılarını daha dinamik insanlar olarak görürüm. Yanılıyor muyum?

İster amatör, ister profesyonel olsun, özel tiyatro sanatçılarının birçoğu, işlerini güçlerini ve hatta eşlerini tiyatro uğruna terk etmiş insanlar... Yalnızca tiyatro tutkusu uğruna, tiyatroyu ölesiye yaşamak uğruna...

Üniversite yıllarımda Ankara'nın Anıttepe Mahallesi'ndeki bir bodrum katında 'Meydan Sahnesi'nin afişlerini şablonla basan sınıf arkadaşım İsmail Işılsoy'u anımsamadan geçemiyorum. İsmail'in tiyatro insanı olmak arzusuna daha o günlerde bir engel yoktu besbelli. Nitekim o da tiyatro sevgisi uğruna, hiç duraksamadan resim öğretmenliğini bırakıp, tiyatroyu seçti.

Ya Devlet Tiyatroları'nın renkli afişlerinin yanında AST'nun fukara şablon afişleri? Hoş bir nostalji örneği olan AST'nun siyah beyaz basılmış bu afişleri, bugün bile bana tiyatro olgusunun ne denli ayrı kulvarlarda ve farklı olanaklarla yapıldığını daha çok duyumsatıyor.

Artık birçok kişi tarafından unutulmuş olan Orhan Erçin Tiyatrosu, Ankara Birlik Sahnesi, Ankara Halkevi gibi adını anımsayabildiğim bir dizi tiyatro vardı bir zamanlar. Bu tiyatroların kulislerinde ve sahnelerinde toz yutmuş yüzlerce ünlü-ünsüz sanatçıyı anmadan geçemiyorsunuz. Erkan Yücel, Rana Cabbar, Salih Kalyon, Levent Kırca, Çetin Öner, Savaş Yurttaş, Erol Demiröz, Meral Niron, Jale Aylanç ve daha kimler... İz bırakan değerli sanatçıların yanı sıra, ya yitip giden tiyatro sevdalısı tanınmamış onca yürek? Tiyatro'nun zorlu, ömür törpüleyen bu sürecinde kaç kişi ayakta kalabildi? O tarihlerden bugüne kimler nerede, hangi tiyatrodan çalışıyorlar? Bugün kimler nerede tiyatrodan uzak hangi farklı işleri yapıyorlar, hiç merak ettiniz mi?

Jale Aylanç tiyatro dünyamızın ve tv izleyicilerinin yakından tanıdığı bir tiyatro emekçisi... Sevgi Soysal'ın Türkçe'ye çevirdiği 'Dimitrof'un Savunması' adlı oyunun provalarında ilk kez onun oyun gücü ile karşılaşmış, oyunun provalarını, Sevgi Soysal'ın yanı başında sessizce izlemiştim. Tanışmıyorduk Sevgi Hanımla. Provaların sonrasında yapacağım bir slayt gösterisi için bekliyordum. Oyun beni o kadar etkilemişti ki; Sevgi Hanım karakterlere ve tiplerle ilişkin düşüncelerini söyleyerek oyunu bölmese, büyüüne kapılıp gidecektim herhalde. Rolü olan Jale Aylanç'ın, o günkü yüzünü hiç unutmadım. Fakat kim bilebilirdi ki bu oyunla Sevgi Soysal'ı son kez göreceğimi! Sevgi Soysal yorgun gözlerle oyunu izlerken, bakışlarım sahnede devleşen Jale Aylanç'a kilitlenmişti. Sonraları Kemal Sunal'la oynadıkları 'Düttürü Dünya' filmindeki rolüyle de hayranlığım bir kat daha artmış oldu.

İçî dışı bir, dost canlısıdır Jale Aylanç. 1965 yılında daha çocuk yaşta Ankara Halkevi'nde oyunculuğa başlar; 1969'da Maltepe'de Orhan Erçin Tiyatrosu'nda ise profesyonel oyuncu olur. Birlik Sahnesi'nde Halil Ergün ve Savaş Yurttaş'la çalışır. Sonra da AST'a geçer. O günden bu yana 60 civarında oyun, 20 tv dizisi, üç sinema filmi de rol alır. Yüzlerce filmde de dublaj yapar. tv'nin ilk dublaj sanatçılarından biridir. 'Uzay Yolu' dizisindeki kadınların neredeyse tümünü seslendirir. Ustaca, kimseye fark ettirmeden... Yıllardır tiyatro sahnesinde, seslendirme stüdyolarında, film setlerinde ve turnelerde koşturup duran Jale Aylanç sadece geçen yılın on üç ayı (kendisi öyle söylüyor) turnelerde geçiyor. Dile kolay! Anadolu'yu dört kez turlamış o sezon.

Tiyatro çevrelerinin 'Jale Abisi'dir o, benim içinse 'Kız abla'... Bir sohbetimizde kendisine öyle demiştim. Daha çok Kars yöresinde söylenen bu söz hoşuma gitmişti. Kars'taki turnesinde kendisi de duymuş bu sözü.

Tanınmış olsun veya olmasın birçok fotoğrafçı, “En sevdiğim görüntü henüz çekemediğim görüntüdür!” derler. Ne denli gerçektir, tartışılır tabi! Görülüp sindirilememiş görüntüler üzerine boşuna yakılmış bir ağıt olarak görürüm bu sözleri. Gerçekten, gördüğüm fakat unutamadığım anları ve yüzleri fotoğraflamak isteğime bir türlü gem vuramayacağımı iyi biliyorum.

Nitekim o gün izlediğim provada devleşen Jale Aylanç’ı, atölyemde konuk ettiğimde, bir kuşağın değerli bu sanatçısını fotoğraflamaktan ötürü çok mutluydum.

Yılların oyuncusu Jale Aylanç’ı yakın bir tanıdık gibi, öteki konuğum Meral Niron’u ise sanki oyunlarından birini yaşar gibi resmettim. Birkaç saat süren sohbetimiz sırasında ilk karşılaşmamızı, tiyatroyu ve tiyatronun zorlu dönemlerini konuştuk. İki dev oyuncu da yer yer neşelenirken, bazen de hüzünlendiler.

“Kız abla, onca yıldır sahnedesin, kaç kilo toz yuttun!” diyerek takılıyorum kendisine. Bir kahkaha çınlatıyor ortalığa. Söyledikleri, gülüşmelerimize karışıyor. O sıralar metro inşaatından dolayı toz toprak içinde kalan Kızılay semtini kastederek:

“Ankara’nın tozu kadar!”

30 Ekim 1995

Necmettin Özlü

resmin bilim adamı

Her alandaki keşifler ve buluşlar, özgün ve yaratıcı sanat çalışmaları ile, düşünsel boyuttaki gelişmeler, daha çok sevdiği işte çalışan, hoşlandığı uğraşları olan insanlar tarafından ortaya konuluyor. Sanat ve bilim tarihi bunun sayısız örnekleri ile dopdolu. Bunun farkında olan uygar toplumlar, gelişmenin motor gücü olan bu insan tipini, henüz çocuk yaşta seçip konumlarına uygun bir eğitimden geçirmeyi daha yüzyıllar önce öğrenmişler.

Dışarıda durum böyleyken, Türkiye’de yetenekli gençlerin nasıl tespit edildiğini bilen biri varsa beri gelsin! Eğitim kuramlarının kimi iyi örneklerine karşın genellikle çocuklarımızın yaratıcı yeteneklerinin tespitinde, ailelerin kişisel çabaları daha belirgin olarak öne çıkıyor. Örneğin, aileleri tarafından ellerine bir enstrüman tutuşturulmakla çocuklarının müzisyen olacağı zannedilir. Ya da her pazar çocuklarını resim, bale ve yüzme kurslarına götürmekle onların sanatçı veya sporcu olacaklarına inanılır. Fakat bir de bakarsınız ki, çocuk aile baskısından sıyrılınca tamamiyle ilgisiz bir alanda boy gösterivermiş. Kimi çocuk ise, bu yanılma ve sınama şansına bile hiçbir zaman sahip değildir. Bazen gerçekten maya tutmuş olur, birkaç çocuk keşfedilir sahiden! Eğitim sistemimizde yer alan ölçme ve değerlendirmenin ne kadarı hayata geçirilebiliyor? Sosyal koşullarımız, toplumdaki yeteneklerin tespit edilmesine ne denli olanak veri-

yor? Günümüzde yetişkin insanların ne kadarı sevdiği uğraşları yapma şansını yakalıyor, biliyor muyuz?

Hangimiz, ne oranda sevdiğimiz işlerle iç içeyiz! Kime sorarsanız, çoğu kimse olmak istemediği ya da arzulamadığı konumda. Yeteneklerine uygun işte çalışmıyor kısacası. İnsan, sevmediği, benimsemediği meslekte çalışınca verimli olamıyor, başarıma tutkusu da ortaya çıkmıyor kanımca.

Ressam Necmettin Özlü, söz ettiğim bu çelişkilerin tipik insanı... Meslek seçimini yaparak önce üniversitede yer bilimlerini okuyor, sonra Paris'te doktora yapıyor aynı alanda. Diplomat eşiyle birlikte Batı Avrupa'da birçok yeri dolaştıktan sonra Cezayir'de bir süre görev yapıyor. Özlü bilimsel kariyerini Cezayir'de de sürdürerek, Cezayir Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde doçent oluyor. Ancak resim tutkusu yüzünden bir gün "Haydi allahaısmarladık bilim, yaşasın sanat!" diyerek yaşamsal uğraşlarının kulvarını değiştiriyor. Başarılı bir bilim adamıyken her şeyin üzerine sünger çekerek ressam olmayı seçiyor. Necmettin'in serüveni, ev hanımı ressam ya da emekliliğinden sonra resim yapan meraklı tazelerle karşılaştırılabilir mi? O, uzun bir hazırlanma, yeterli bilgilenme ve altyapı oluşturduğuna inandıktan sonra, yalnızca sanat yapmak için tüm bilimsel kariyerlerinden ve çalışmalarından vazgeçiyor. Paris, Brüksel, Cezayir, Ankara ve İstanbul'da peşi sıra sergiler açıyor, bienallere katılıyor. Birçok ülkede de müze ve koleksiyonlara yapıtları alınıyor.

Necmettin Özlü, yurtdışında uzun süre yaşamanın kendisine kazandırdığı 'geniş ufuk' sahibi bir sanatçı... Köklerine sıkı sıkıya bağlı bir ressam. Doğu ile Batı sanatını iyi tanıyor, bu yüzden yapıtlarında düşünsel ve biçimsel sanat formlarını geliş-

tirerek kullanıyor. Gülen gözleri ve yüzünde hiç eksik olmayan gülümsemesi ile Necmettin, resim söz konusu olduğunda tavizsiz bir insan oluveriyor birdenbire. Resimlerini çocuk büyütür gibi özenle inşa ediyor, onlara sevgisini katıyor. Bilim adamı olmanın kendisine kazandırdığı disiplinle, resminde de ayrıntılara yer veren bir titizliği sürdürüyor.

Necmettin ile ilk kez tanıştığımda, nedense başka insanlarda göz ucuyla da olsa aradığım ayrıntıları kendisinde aramadım pek. Onu keşfetmek için bir hayli beklemek gerektiğine inandım galiba. Derin bir iç dünyanın varlığını keşfetmiştim bu tanışıklığımızda. Yanılmamışım! Nitekim, hem bir bilim adamı, hem de ressam olması renkli kişiliğini ve sohbetlerini daha da renklendiriyordu. Fakat ben böyle duygular içindeyken, meğer öncelikle keşfedilen ben olmuşum! Çünkü, o tarihten itibaren her hafta sonu Necmettin beni ziyaret ediyor, bu da keyifli bir alışkanlığa dönüşüyor benim için. Böylece zamanla başka dostların da katıldığı ‘Cumartesi Sabahı Sohbetleri’imiz ortaya çıkıyor.

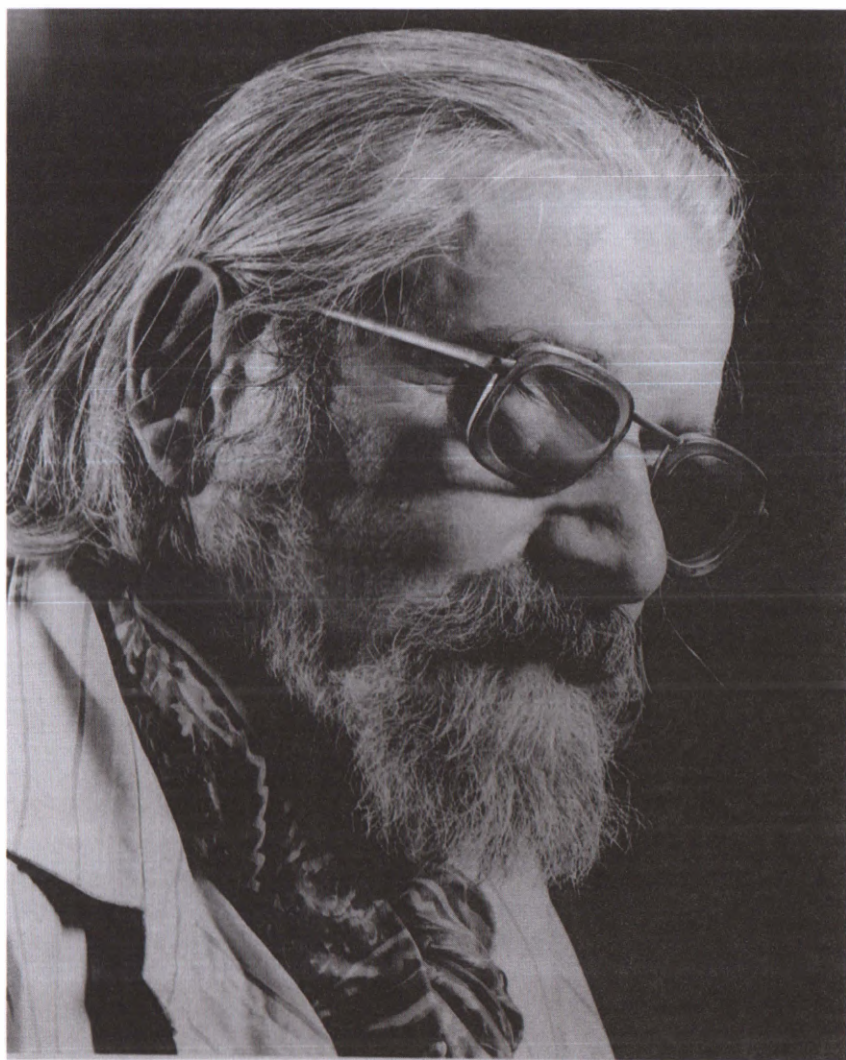
Sohbetlerimizin birinde atölyemdeki ‘Camaltı Şahmaran’lara aç gözlü bakışını, halk kültürümüzün seçkin bir motifine karşı beslediği sevgiyi hissedince dayanamayıp ‘Şahmaran’ı veriyorum kendisine. Birkaç gün sonra beni yeniden ziyarete geliyor, kucağında ise bir resim. Böylece atölyelerimizde bizleri karşılıklı olarak anımsatan birer anı kalıyor.

Necmettin halen göçmen. Şimdilerde Fas’ın Rabat kentinde ailecek. (Yazıdan sonra önce Türkiye sonra da Fransa’ya taşındılar.) Yazdığı son mektupta “Bu ülke değiştirmeler, hücrelerimizi ne denli etkiliyorlar, kim bilir?” diyor. Yaşamındaki göçebelik, resmindeki coşkuyu etkilemiyor tabi!

İstanbul'da Milli Reasürans Sanat Galerisi'ndeki son sergisi nedeniyle hazırlanacak kataloğu için gerekli olduğunda fark ettim kendisini hiç görüntülemediğimi. Katalogda kullanması için renkli, fotoğraf arşivim içinse tutkum olan siyah beyaz portrelerini çektim. Günün birinde bu yazının konusu olacağını bilemeden tüm samimiyetiyle kameramın karşısına geçti.

6 Kasım 1995

Selim Turan

son göçmen

Erhan Karaesmen telefon ettiğinde öğrenmiştim Ankara'da olduğunu. "Çerkeş, Selim Turan Ankara'da, bugün atölyene geleceğiz." Karaesmen'in sanat eleştirmeni olarak en belirgin özelliği, sanatçıyı yıllar süren bir projeksiyon altında tutmasıdır. Konu ettiği sanatçının tüm dönemlerine ilişkin ayrıntıları inceler, onlara ilişkin özlü yazılar yazar. Bu kez de çekim alanında ressam Selim Turan vardı besbelli! Adını ve çalışmalarını bildiğim, ancak henüz tanışmadığım bir usta ressamla, Selim Turanla, ilk kez o gün karşılaştım. Avuç içine sığabilen 'Rollei' kameramla, bu büyük sanatçıyı heykeli ile fotoğraflamaya gittim Kurtuluş Parkı'na. Selim Turan'ın yaptığı 'Sarı Kız' adlı dinamik heykel, Kurtuluş Parkı'nda sade bir törenle açılıyordu. Ankara Belediye Başkanı Murat Karayalçın ve birkaç eş dostun yanı sıra, parkta dolaşan işsiz güçsüz bir grup meraklının bakışları arasında bir açılış... Heykelin mimari konstrüksiyonu ile teknik düzenlemelerinin Erhan Karaesmen tarafından yapıldığını öğreniyorum. Uzun bir direğin tepesine yerleştirilmiş olan heykel, kolları iki yana açılmış bir yörük kızını canlandırıyor. Rüzgarın etkisiyle kendi çevresinde nazlı nazlı dönüyor, sanki bir mevlevi ayini yaparcasına gökyüzünde öylece duruyor.

Selim Turan, uzun düz saçlı, kalın çerçevesi gözlükleri altında şipşirin, yaşlı bir adamdı. Paris'te sürekli yaşıyordu. Fularlı, pipolu ve hatta biraz da aksi bir ressamla karşılaşacağımı tahmin etmiştim.

Yanılmışım! Aksine hoş, babacan, entelektüel, çelebi ve tabi fularlı bir sanatçıyla yüz yüzeydim. Açılış töreninden sonra, Erhan Karaesmen'le usta ressamı alıp atölyeme götürdük.

Yüzyılımızın büyük sanatçılarının neredeyse tamamı iki dünya savaşı arasında ortaya çıktılar. Boşuna değil bu kadar tesadüf herhalde! Bilinen bir gerçek var ki, savaşların yıkımı karşısında yenileşmenin, özgürleşmenin ve bilimsel birçok gelişmenin olması doğaldır. Nitekim bu dönem sanatçılarını, büyük yıkımları bizzat kendileri yaşadıkları için birer talihsiz, fakat yüzyılımızı hazırlayan düşünce ve sanat hareketlerine imza attıkları için de talihli saymak gerekir.. Picasso, Miro, Chagall, Kandinsky ve Mattise gibi birçok büyük sanatçı ile birlikte ortaya çıkan farklı sanat akımlarını, savaşların yıkımlarına karşı elde edilmiş bir kazanç olarak görmek yanlış olmasa gerekir. Söz konusu bu sanatçıların çağdaşı olan Türk ressamları ve düşünce adamları, savaşın yıkımını yaşamamalarına karşın bu yıkımın yarattığı olumsuz tüm etkilerden dolayı en azından bu sanatçılar kadar etkilendiler. Genç cumhuriyetin kısıtlı olanaklarına rağmen devlet kanalıyla yurtdışına sanatçı göndermesi çabalarının bu tarihlerde yoğunlaşması, kanımca dünya sanatındaki bu gelişmelerden Türkiyeli sanatçıların da uzak kalmaması arzusuna bağlanabilir.

1947'de Paris'e yerleşen Selim Turan, kısa zamanda bu sanatçılar arasında bulur kendini. Paris'te kimlerle karşılaşmaz,

kimlerle dostluk kurmaz ki! Picasso, Matisse, Dali ve yüzlerce büyük usta... Sohbetimiz sırasında Paris'te o dönemde yaşayan Türk ressamlarını, birliktelikler yaşadığı dünya sanatının büyük ustalarını, sanat hareketlerini ve gerisindeki olayları, başbaşa olduğumuz beş saat boyunca meraklı sorularımı sıkılmadan yanıtlayan usta ressamı büyülenmiş gibi keyifle dinledim. Canlı bir tarihi sanki Selim Turan. Kim bilirdi ki, bu gelişinin Ankara'ya son kez, sohbetimizin de ilk ve son sohbet olacağını!

Kanımca, Paris'te yaşayan sanatçılar arasında kültür kökenlerine en sadık sanatçı Selim Turan. Uluslararası resim ortamında yerel motifleri, 'Şahmaran'ı, halk hikâyelerinin kahramanlarını ve söylenceleri kendi resim potası içinde eriterek yorumladı yaşamı boyunca. Gösterişe önem vermeyen ve uzun yıllar yurtdışında yaşamış olmasından ötürü, Türkiye'de geç tanınan Selim Turan'ın, büyük bir keyifle portrelerini çektim atölyemde... Sohbetini bölmek için arada bir çalışmayı durdurmak zorunda kalıyordum. Sohbetlerimizin sıcaklığı ile fotoğraf çekiminin iç içeliğini kavramıştı. Paris'teki uzun birlikteliklerini, aynı kenti paylaşmış olmalarını ve ilişkileriyle Abidin Dino'yu soruyorum. "Çok medyatik!" diyor. Popülariteye meraklı olduğunu söylüyor Abidin Dino'nun... Dino ise, o tarihlerde halen hayatta.

Yumuşak huylu, bilge ve babacan bir yapıya sahip olan Selim Turan, Paris'e yerleşen ilk kuşak sanatçılardan... Nejat Devrim, Fikret Mualla, Abidin Dino ve Selim Turan... Türk resminin bu önemli dört isminin bugün artık hiçbiri hayatta değil. Daha sonra gelen resamlara, Paris'in sanat dünyasında hazır bir ortam bıraktılar kuşkusuz. Paris'te aynı tarihlerde yaşayan, ortak anıları ve beraberlikleri olan Fikret Mualla'yı merak ediyorum

bu kez. Mualla'nın bir "Deli mi yoksa dahi mi?" olduğunu soruyorum. Fikret Mualla'yla karşılaşmasını, tanık olduğu olayları, ortak ilişkilerini ve birlikteliklerini anlatıyor uzun uzun. Fikret Mualla'nın başından geçen bir olay karşısında delirmiş gibi davranması, onun deli biri olarak tanınmasına neden oluyor o tarihler. Bu davranış biçimi tutunca da, delilik numaraları yapmaya devam ediyor Mualla. Ancak Selim Turan, Fikret Mualla'yı çok akıllı buluyor. Yaşamını sürdürmek için tutan bir fantezi olduğunu belirtiyor bu davranışlarının. İnce bir espriyi de söylemekten kendini alamıyor:

"Deli deliyi görünce sopasını saklar!" diyor gülerek...

13 Kasım 1995

Hasan Uysal

tersyüz bir adam

Bir zamanların gazeteleri, gazetecileri ve okuyucu tipi günümüzden bir hayli farklıydı. İlk gençliğimde, Ağrı’da gazete okuyanlar, genellikle memur ve öğretmenlerdi. Ceketlerinin sağ yan ceplerine koydukları gazeteleriyle gizli bir caka satarak, şehrin ana caddesinde erkekler kol kola volta atarlardı. Ucundan hafifçe gazetenin adını da göstererek...Hayranlıkla bakardım kendilerine. Onlara özenir, çok bilgili olduklarını varsayardım. Cepte gazete taşımak, aydın olmanın göstergesiydi sanki. Büyüklerimizin “Okuyup adam oldu.” öykünmelerinden kastettikleri, bu cebi gazeteli adamlar olsa gerek, diye düşünürdüm. Renkli olmayan gazetelerin aydınlanmamdaki rolünü hiç yadsımıyorum. Okuma alışkanlığımı, kitaptan önce gazete sayfalarını karıştırarak edindiğimi söylersem yanlış olmaz herhalde. Kitap okuma isteği ise galiba daha sonra gelişti. Kazandığım parayla satın aldığım ilk gazete ‘Yeni İstanbul’. Bugün de yazılarını okuduğum kimi yüzlerle ilk karşılaşmam Yeni İstanbul’da oldu. Daha çok Rauf Tamer’i okuyordum ‘gazete’mdede; ‘Güzin Ablâ’ tarzında yazıyordu o tarihler. Bir ağabey olarak, yeni yetmelere öğütler veriyordu köşesinde...

Gazetenin, gazetecinin toplum nezdinde büyük saygınlığı vardı. Bir haberin doğruluğu, “Gazete öyle yazıyor” denince tartışılmazdı bile... Basın dünyasında farklı düşünce alanlarında kalem oynatan seçkin isimlerden Ahmet Emin Yalman, Vâ-Nû, Melih Cevdet, Oktay Akbal, Peyami Safa, Fikret Adil, Çetin Al-

tan, Sabri Esat, Burhan Felek, Nadir Nadi gibi birçok gazeteci, yazar, promosyon sözcüğüyle tanışmadılar hiçbir zaman. Yazdıkları gazetenin günün birinde birer pazarlama kuruluğu olacağını akıllarından bile geçirmezlerdi. Yalnızca gazeteci ve fikir adamıydılar, o kadar... ‘Asparagas’ haber ile ‘paparazzi’ de girmemişti yaşamlarına. Gazeteciliğin, köşe dönme amacıyla kullanılması, iş çevreleri ve büyük patronların gazete sahibi olma arzuları da henüz ufukta görünmüyordu. Gazete patronluğu, sermaye gücünden çok, fikir gücüne dayanıyordu. Gazeteci, finans çevreleriyle bugünkü gibi flört etmeyi bir onursuzluk olarak görüyor, Sedat Simavi’nin öğütlerine uyararak, gerekirse ‘kalemini’ kırıyordu. Nereden nerelere geldik! Değişen gazeteci tipinin yanı sıra, objektiflik ölçülerini koruyan, haklıdan ve mazlumdan yana gazetecilik yapan bir avuç insan da var Allahtan!. Nitekim, son yıllarda inançları uğruna katledilen Abdi İpekçi, Turan Dursun, Uğur Mumcu ve pek çok genç gazeteci, süregelen bu olumsuz değişimin karşısında, umutlarımızı halen canlı tutuyorlar.

Gazeteciliği namus bellemiş bir avuç insandan biri de Hasan Uysal... Soyadıyla uyuşmayacak denli hareketli, çalışkan, heyecanlı, tez canlı, iliklerine kadar dolu bir ‘haber’ adamı... Gazeteci olarak doğan Hasan’ın, başka bir işi becerebileceği pek söylenemez. Özel konuşmalarımızın birinde gazetecilikten ne anladığına ilişkin bir konuşmasına tanık olmuştum: “Babam hırsızlık yapsa, haber yaparım! Ardından ‘hırsız oğlu’ olarak yaşamaktansa, tabancayı şakağıma dayayıp intihar ederim!” demişti. Ürpertmişti beni söyledikleriyle. Nitekim kamu yararına olan bir konuyu haber yapınca yakın bazı dostlarını yitirmişti bu yüzden. Kaybettiği dostluklarına üzülüyor, ancak yaptığı haberin kamu çıkarlarını gerektirdiğine de inanıyordu.

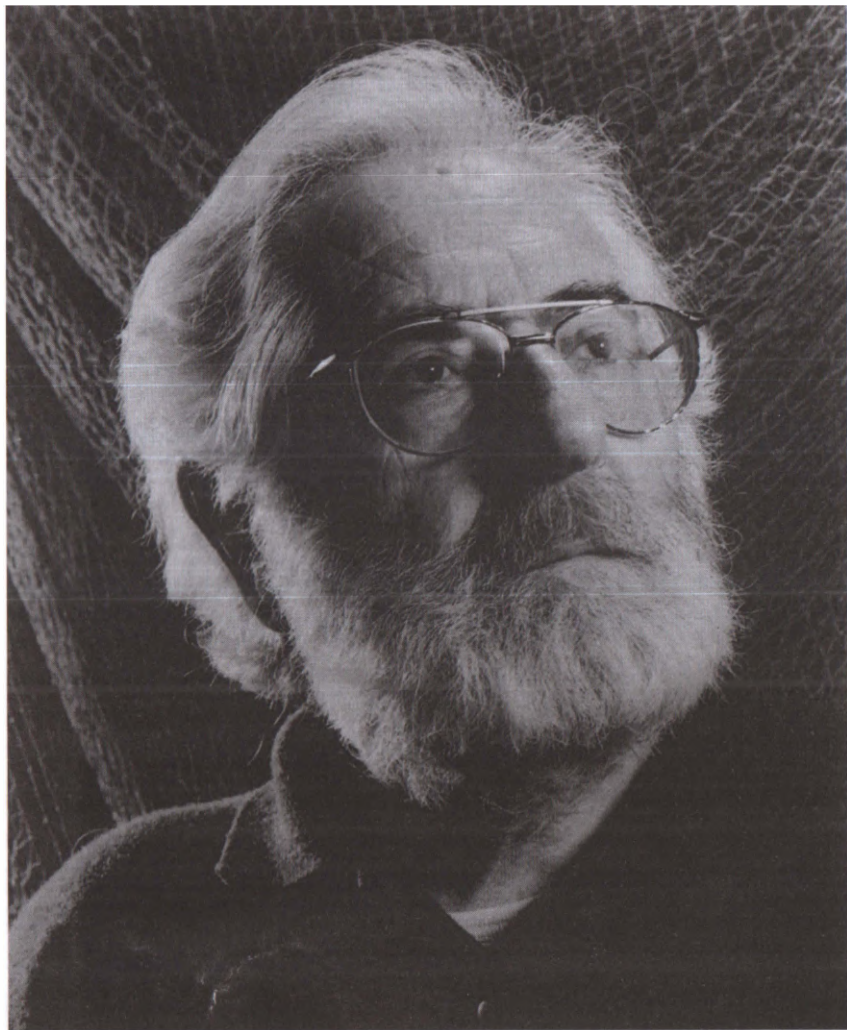
Tanıştığım ilk zamanlarda kendisinden uzak kalmayı yeğlemiştim nedense. Esprileriyle yarattığı sıcak ortamı duyumsamamıştım bile. İşsiz, ancak popüler bir gazeteciydi o dönemler. Çalıştığı bir gazetesi, yazacak bir köşesi yoktu. (Cumhuriyet'ten ayrılmıştı). Çeşitli dergilere bedava yazılar veriyordu. Yazıdan ve yaşamdan kopmak istemiyordu. Bu boşlukta canla başla dönemin başbakanı Yıldırım Akbulut'u meşhur etmeye çalışıyordu! Hiç sevmediği, fakat çok satan kitabı 'Akbulut Fıkraları' da ancak işsiz bir gazetecinin başı altından çıkabilirdi.

1993'te ortak dostlarımızı Sivas'ta yitirince daha çok yakınlaştık. Bir süre yaptığı SHP'nin, TBMM'deki basın danışmanlığı görevi ile serbest gazetecilik yıllarında kazandığı sorumlu habercilik anlayışını karıştırdı, İLKSAN skandalını patlattı. Gazetecilik yanı ağır basmış, kamu yararı, danışmanlık işinden önce gelmişti. Ne gam! İşsizliğe alışmış ya!..

Objektif haberciliği, kişiliğiyle bütünleşmiştir sanki. Başarısını pekiştiren sezgi gücü ve kuşkucu yanıyla, toplumun çıkarlarına ilişkin konularda her zaman taraflı bir gazetecidir Hasan.

Gazetecilik yıllarının röportaj ve araştırmalarını sekiz kitapta toplayan Hasan, içinde hep taşıdığı çocuk ruhunun bir yansıması olsa gerek, espri olsun diye, birkaç saniyelik görüntü uğruna aktör bile oldu. Bu gözlemlerini ise nefis bir röportajla pekiştirdi.

Günümüzde kimlik ve kabuk değiştiren gazetelerin promosyon olarak mutfak ve yatak odası eşyasından sonra 'kadın' vereceğini söylüyor Hasan. "Zincirin halkaları böylece tamamlanmış, herkesin yuvası yapılmış olacak" diyor. Promosyon veren hiçbir gazetede çalışmadığı için hayli üzgün olan Hasan, demokrat gazetelerin de duvarları yıkarak promosyon kervanına katılmasını istiyor ısrarla...

Cemil Eren

beyazların ressamı

Bodrum kentinin kimliği ile iç içelik kazanmış, onun kimliğine katkıda bulunmuş insanlardan biri de Cemil Eren...

Sakin bir insan, sanatta özgün bir kimlik, gösteriştten uzak bir ressam Cemil Eren... Kışın Ankara'da, yazları ise Bodrum'da yaşıyor. Bodrum'a yerleşmiş ilk sanatçılardan anlayacağınız. Bodrum aşığı olan sanatçının resminde de Bodrum her haliyle şekillenmiştir doğal olarak... Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrum'u dünyaya tanıtmasının yanı sıra beyaz evleri, çiçekli balkonları ve engin maviliği ile bu kez Cemil Eren, yepyeni bir Bodrum imgesi yaratmıştır resminde.

Yıllar önce bir sergi nedeniyle gittiğim Yugoslavya'da, Fotoğraf Federasyonu Başkanı olan Bay Stefan Ristic, ülkesinde basılmış bir Kapadokya albümü vermişti bana. Kapadokya fotoğrafları, albümde kötü basılmış olmasına karşın, ne görkemli duruyordu bir bilseniz! Bizim hoyratça tüketmekten ve yozlaştırmaktan çekinmediğimiz güzelliklerimizin başkalarınca nasıl önemsendiğini öğrenmiş oldum böylece... Bay Ristic, Kapadokya'ya duyduğu hayranlığım bana ifade etmeye çalışıyordu Sırpça. Doğal bu güzellikler karşısında büyülenmişti neredeyse. İlk fırsatta Kapadokya'yı dolaştırma sözü vermiştim kendisine. Fakat Yugoslavya'da arzu etmediği bir iç savaştan sonra nasıl gelsindi eloğlu?

Cemil Eren'in Bodrum'u işlemedeki kararlılığı bana bu olayı anımsattı nedense. Bir Bodrum düşünün, oluşmasında kozası-

nı sessizce ören ipekböceği misali katkılarıyla... Bodrum bozuldukça onu yeniden imar ediyor resimlerinde. Bozulmamış, asla bozulmayacak bir cennet kenti yaratıyor inatla. Ancak, Bodrum Cemil Eren'e inat, her gün daha çok bozuluyor!

'Beyazların Ressamı' olarak da bilinir. Duru bir yüzey üzerinde evler, kayıklar, balıklar, çıplaklar, martılar ışığa boğulmuş gibidir resimlerinde. Denizde, fırtınaya tutulmuş kayıkları, beyazın güvencesindedir sanki. Kanatlarını çırpın bir martı, ışıktan güç alır gibidir. İnsana sonsuz bir dinginlik veren resimleriyle Cemil Eren, sizi yaşama, kendi yaşamına katar. Kültürü ve engin görüşüyle bende derin izler bırakan nadir insanlardan biri Eren.

İlk kez Vakıflar Bankası'nda açılan 'Kapılar' adlı sergisinin fotoğraflarını çekmek üzere evine gittiğimde tanıdım Cemil Eren'i... Kar beyazı saçları ve sakallarıyla, babacan tavrı, kibarlığı ve güven veren edasıyla buyur etmişti atölyesine. Ağzına kadar resim ile dolu olan atölyesinde kıpırdayacak yer yoktu neredeyse. Bir resim mabedini andıran atölyesinde onca yapıtı gördükten sonra neden bu denli sessiz kalışına şaşırmadım doğrusu. Oğlu Barış, kızı Zeynep'i de hesaba katarsanız ailenin tüm fertleri ressam... İşin garip tarafı herkesi ayrı ayrı tanıyorum o tarihlerde. Aynı ailenin fertleri olduklarını bilmeden.

Günün birinde portrelerini çekmek üzere o gün söz alıyorum kendisinden. Nitekim birkaç yıl sonra kendisini davet ettiğimde kırmadı beni, geldi atölyeme... Bodrum aşığı sanatçıyı balıkçı ağlarıyla fotoğraflamak daha iyi olur diye düşündüm. Nitekim Cemil Eren karşılaştığım en sakin insan, fotoğrafladığım en keyifli 'yüz' oldu.

Her sergisini ayrı bir yoğunlukta, ayrı bir konuda açıyor. ‘Güvercinler, Kayıklar, Bodrum evleri, Nü’ler, Kapılar, Don Ki-şot’ dizisi, Cemil Eren’in birbirinden farklı olan ve usta bir ressamın yorum bütünlüğünü taşıyan sergilerinden sadece bir kaçı...

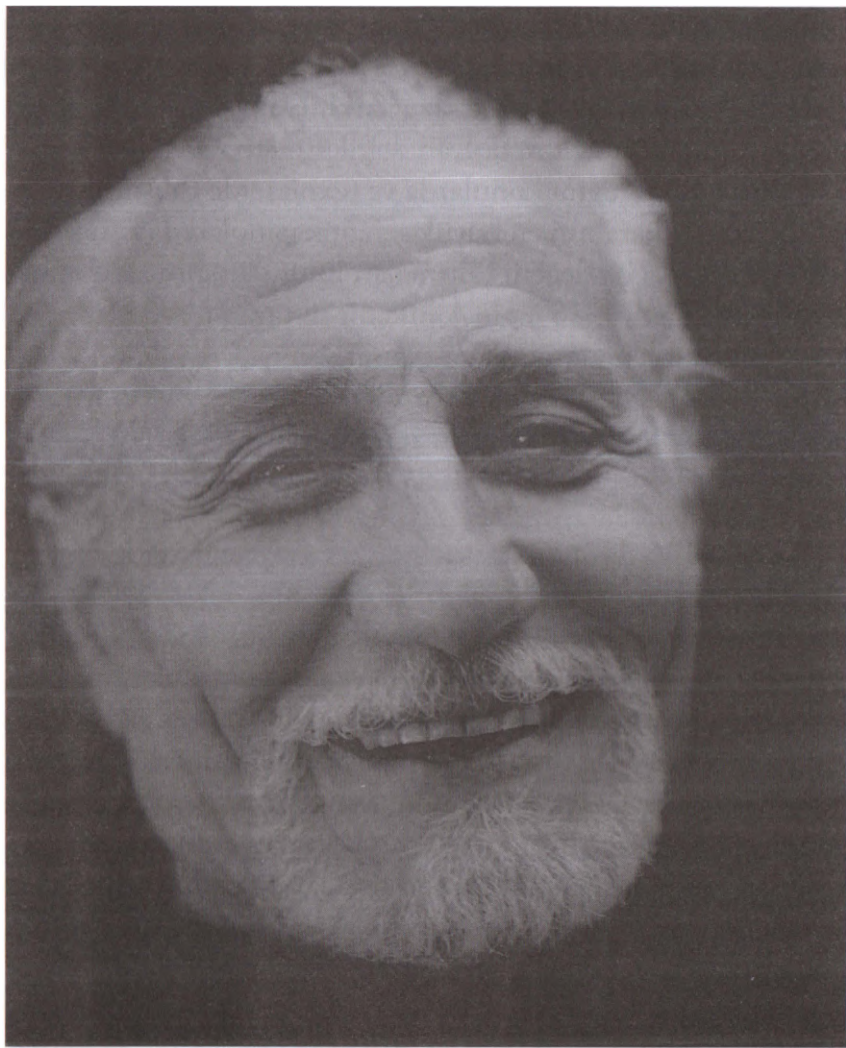
Yalnızca söz ettiğim konularda ve tekniklerde çalışmıyor Cemil Eren... Ankara’nın en büyük seramik panoları da kendisine ait. Yaptığı pek çok değerli çalışmaları unutulmuş, hiç söz edilmeyen sanatçı Eren, 1950’lerde Anıtkabir’in tavan fresklerini yapıyor. Yetinmiyor, seramik pano çalışıyor büyük yapılara. Vitray işliyor. Ulus gazetesinde sanat yazıları yazıyor altı yıl boyunca, her hafta... Sonra da Bodrum’a yerleşiyor.

Torba’da 36 dönüm arazi içinde tek odalı bir yerde yaşıyor uzunca bir süre. Daha sonraları ‘Küçük şahıs sektörü’ Torba’yı işgal edince ‘Kalesi’ni bu kez Gökburun’da kuruyor. Yolu olmayan Gökburun’a, develerle taşıyor inşaat malzemelerini. Eşek sırtından su çekiyorlar. Eski bir Bodrum evini aslına sadık kalarak yaşanır hale getiriyor. Bodrum’un bozulan yapısına inat olsun diye, engin deniz cephesini arkasına alarak, sırtı Bodrum’a dönük olarak inşa ediyor evini... Eski dostları balıkçılar, balıkçı kuşları ile güzel bir dünya kuruyorlar Gökburun’da. Bugünlerde ise balıkları resmediyor, ‘Don Kişot’ serisini de sürdürüyor sanatçı... Ayrıca yeni serisi olan Urfa-Antep kapılarını işliyor tuvallere.

Kültürel geri kalmışlık karşısında yenilmeyi içine sindirmeyen bir kimliği benimsemiş Cemil Eren. Don Kişot simgesiyle yenilgi de olsa mücadele etmenin onurunu hatırlatıyor bizlere. Sanat ortamında ve sergilerde pek görünmüyor, daha doğrusu hiç görünmüyor. Belki tv izlemiyor hatta gazete de okumuyordur!

Nedendir?

27 Kasım 1995

Hüsnü Züber

kaşık sanatçısı

Yolunuz günün birinde Bursa'ya, 'Hüsnü Züber Müze Evi'ne düşerse eğer, inanın çok büyüleneceksiniz! Kaşıkların, günlük kullanımdan sanat yapıtına, uzun yıllar süren bir birikimin de zengin bir koleksiyona nasıl dönüştüğüne tanık olacaksınız. 'Progravür' sanatçısıdır Hüsnü Züber. Aynı zamanda 'kaşık sanatçısı' olarak da bilinir.

'Progravür', ağaç ve yanıcı yüzeyler üzerinde yakma ve dağlama yoluyla elde edilen şekiller, desenler ve resimlerdir özetle. Harita yarbaylığından emekli ve yaşamını kaşık sanatına ve kültürüne adanmış bir sanatçı olan Hüsnü Züber'e bu uğraşa neden ilgi duyduğunu, ne zaman başladığını hiçbir zaman sormadım doğrusu. 1979 yılından bu yana süren dostluğumuz göz önüne alındığında sanki bir asırdır bu sanatla ilgilidir gibi geliyor bana...

Katıksız bir İstanbullu'dur. Bursa'da neredeyse yeniden imar ettiği bir 'Müze Ev'de yaşıyor. Hüsnü Züber Müze Evi, 18. yy. sonlarında Bursa Muradiye Mahallesi'nde yapılmış eski bir Osmanlı evi. Hüsnü Züber dört yıl süren restorasyon çalışmalarıyla bir yıkıntı olan yapının her milimetre karesine emek vermiş. Onu yeniden inşa etmek uğruna varını yoğunu bu mekâna harcamış. Bir tarihsel yapının yeniden yaşama nasıl kavuşturabileceğini, kültür ve sanat çabalarında ne denli verimli kullanılabileceğini ancak gözlerinizle gördüğünüzde inanabiliyorsunuz.

İki katlı ve taş bir temel üzerine kurulmuş ev, meyve ağaçlarıyla dopdolu bir bahçe içinde yer alıyor. Geniş bir avlusu, zengin bezemelerle süslü odalarıyla, 18. yy'dan kalma kullanılır hale getirilmiş su kuyusu ve kurnalarıyla, ferah bir mekân haline getirmiş evini Hüsnü Züber. Müze Ev'de sergilenen kaşıkların yanı sıra, etnografik eşyalar üzerine işlenmiş bir ömrün bezemeleri, sizi Anadolu kültürünün motif zenginliği karşısında büyülüyor, hayranlığınızı gizleyemiyorsunuz...

Omuzunda çantası, yıllar yılı Anadolu'yu dolaşır Züber. Kaşığa ve kaşık sanatına adanmış bir ömür ve yaptığı, bezediği kaşıklarla eşî görülmemiş bir koleksiyon oluşturur zaman içinde. Gördüğü her otantik motifi kaşık üzerine işler. Yeni bir kaşık duyumu kendisine ulaştınca çantasını omuzlayıp oraya koşturur. Yetinmez, bu konuda kitaplar da yazar.

Geniş bir kültürü, olağanüstü hareketliliği ve yaşam sevinci ile dopdolu olan Hüsnü Züber, duygu ve tepkileriyle gerçek bir aydın ve sanat insanı... Daha ilk karşılaşmanızda sizi büyüleyen espri gücü ve rahat haliyle, yaşadığımız toplumdan çok farklı bir insanla yüz yüze olduğunuzu hemencecik anlayıveriyorsunuz.

Sürekli seyahatte olan Hüsnü Züber'i Bursa'daki evinde yakalayabildim ancak. Bir yaz günü, evinin geniş bahçesinde konuk etti beni. Kendisinin hazırladığı sahanda yumurtayı birlikte yedikten sonra çalışmaya başladık. Yaşamındaki disiplinden olacak herhalde, kendisini fotoğraflayacağım mekânı özenle bizzat hazırladı. Sonra oturdu koltuğuna ve kamerama öylece poz verdi. Bu seremoni, 19. yy'da yapılan fotoğraf çekimlerinin törensel havasını anımsattı bana. Çekilecek fotoğrafların bir tarihsel kayıt olabileceğini benden önce o fark etmişti. Gece,

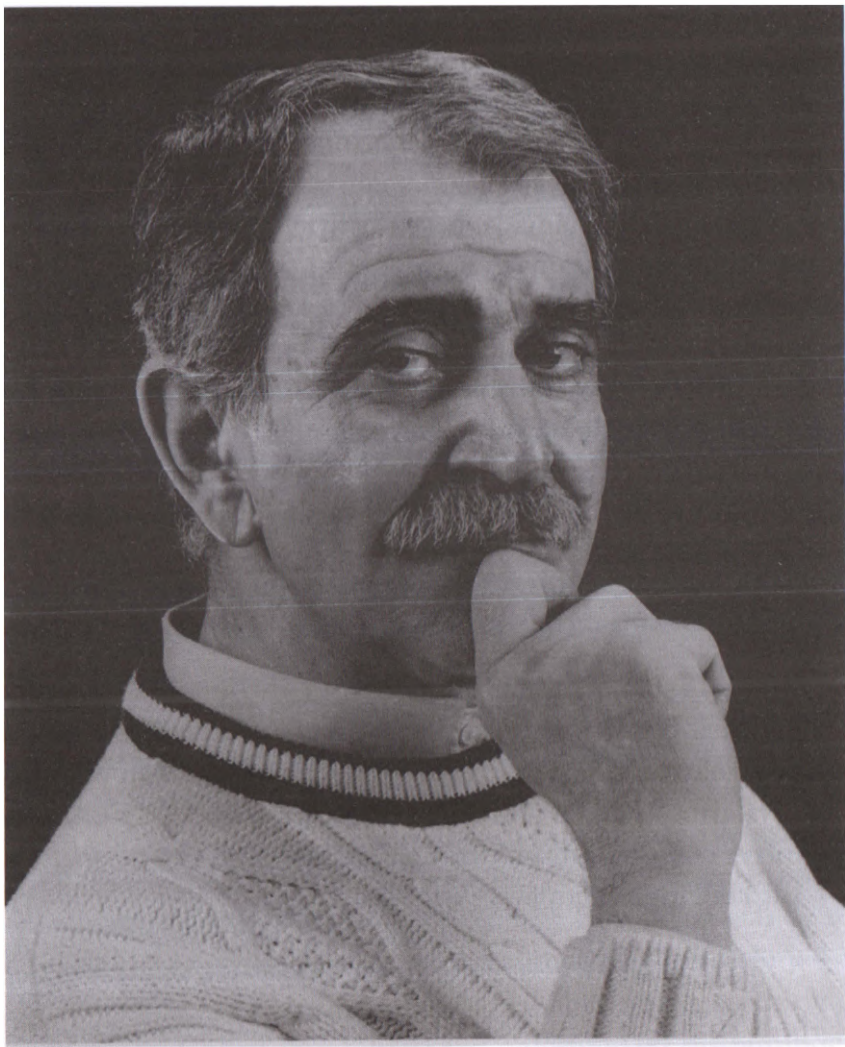
evine konuk ettiği onlarca insan, Bursa'ya hakim geniş pencere-leri olan salonda slayt gösterimi izlemişti. O, yerinde durmuyor, esprileri ile ortalığı kırıp geçiriyordu.

Bugün, Müze Ev'de tüm yapıtlarını sergiliyor Hüsnü Züher. Ziyaretçilere evini ve yapıtlarını anlatmaktan sonsuz zevk duyuyor. Engin yaşam sevinci ve neşeli haliyle Hüsnü Züher, ölümü halinde korunması amacıyla yapıtlarını ve evini Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bir vasiyet ve protokolla devretmiş. Ölüm ve yaşam arasında bu denli ince espriyle yaşayan Hüsnü Züher, günün birinde olacakları da hicvediyor. Ölümünden sonra belediyenin, müzesine bir odacı atayacağını ve her şeyin bu odacının insiyatifine gireceğini düşünmek bile istemediğini söylüyor. Odacının, ziyaretçileri eksiksiz nasıl bilgilendireceğinin kaygısını bugünden taşıyor.

Bir hafta sonu, Türkiye'nin tek 'Müze Ev'ini mutlaka ziyaret etmelisiniz! Bir Osmanlı evini dolaşırken, dünyanın en seçkin kaşık koleksiyonu ile pirogravür sanatının ürünü olan etnografik eşyalarını mutlaka görmelisiniz! Hüsnü Züher'in sıcak sohbetine ve coşkulu atmosferine karışmalısınız!

Bir kez gitmek yetmeyecektir inanın!...

4 Aralık 1995

Ülkü Tamer

“güneş türküleri”nin şairi

Yazılarını beğenerek okuduğum kimi köşe yazarları, yazmanın, özellikle güncel yazılardaki güçlüklerden söz ettiklerinde çok garibime gidiyordu söyledikleri. Şunun şurasında birkaç paragraflık yazıların ne tür bir güçlüğü olabilirdi ki? Roman yazmıyorlardı ya? Anlaşılan odur ki, uzun ya da kısa, özlü ya da ayrıntılı olsun, yazı yazmanın güçlüğü aynıdır. Öyle ya! Kısa olduğu için şiirlerin hemencecik yazılması gerekir bu mantıkla.

Geçen aylarda Ahmet Altan’ın ‘Atakürt’ başlığını taşıyan makalesinin yarattığı deprem halen hafızalardadır. Depremi yaratan makale ne kadar da kısa bir yazıydı, değil mi? Pir Sultan’ın yüzyıllar önce söylediği “Gelin Canlar bir olalım” adlı kısacık dizeleri bugün, barış ve dostluğa bayrak yapılmıyor mu? Pir Sultan, geçmişten günümüze doğru gürlerken, günümüzde aramızdaki Ülkü Tamer’in dizeleri, benzer biçimde dolaşüyor dillerde. Ellerinde mumlarla yüreklerini çığlıklara ortak etmiş dinleyicilerin konserlerdeki görüntüleri gözümün önüne gelince, Ülkü Tamer’in türkülere ses olmuş dizelerinin kimlik tanımadan gönüllerde sessiz sedasız nasıl yer edindiğine heyecanla tanık olurum.

Şair, yazar ve çevirmen olarak Ülkü Tamer’in çocukluğunun geçtiği Antep yöresinin, yapıtlarında derin izler bıraktığı anlaşılıyor. Rahat, akıcı, toplumcu ve dilimizde hemen ezgiye dönüşen bir şiir formunun ustası Ülkü Tamer. Nitekim türkü olarak bestelenmiş pek çok dizesinde çağdaş bir ‘barak’ havasının büyüğü seziliyor.

‘Kırağı Gemisi’ adlı el yazısı seçme şiirlerinin yer aldığı seçki için fotoğraflarını çekmem gerekmeseydi, doğrusu ben de bilemeyecektim Ülkü Tamer’in bu zengin yüreğini. Tamer, ‘Geceleyn’ adlı şiirinde; “Geceleyn karanlıkta/ Gülümsedim buluta ben” diyerek sevgiyi yüceltirken, ‘Nişan Türküsü’nde ise “Kız nişanın kutlu olsun/ Şekeri de tatlı olsun” diyor espiyle. ‘Atlı’nın ‘Türküsü’nde destansı bir havayı bizlere soluturken, ‘Bizim’ adlı şiirinde ise “Canlar canı dostu giden/ Kahır dolu yollar bizim/ Sevdamızdan sual eden/ seveda bilmez kullar bizim” diyerek bir sitemini dile getiriyor. Ya ‘Memik’e Ağıt’, ‘Selam Olsun’, hele hele ‘Güneş Topla Benim İçin’ adlı şiirleri... Hepsinin bir türkü, birer coşku, insanlarımızın dilinde ortak bir duygu olduğunu, bu dizelerin Ülkü Tamer’ ait olduğunu acaba kaç kişi biliyor?

Onat Kutlar, ‘Gündemdeki Sanatçı’ adlı kitabında Ülkü Tamer’in çocukluk arkadaşı ve ‘hâlâ koca bir çocuk’ olduğundan söz eder. Yazıyı okurken asıl dikkatimi, yazıyı süsleyen Ara Güler’in, Ülkü Tamer portresi üzerinde yoğunlaştırdım ister istemez. Benim tanıdığım ve resmettiğim ‘koca çocuk’ Ülkü Tamer, hayli farklı bir görüntü vermiş. Ürkek ve çekingen bir ifadesi var fotoğrafta. Aynı şeyleri mi duyumsadık Ara ustayla? Kim bilir.

Görsel hafıza olarak portrelerin bana pek çok şeyi anımsattığını söyleyebilirim. Nitekim her yazı yazanın kendince geliştirdiği bazı pratikleri vardır. Hayli zamandır fotoğrafları, özellikle yüzleri incelerken onları yeniden okuma ve çözümleme pratiği geliştirdim galiba. Çektiğim her portrenin içine depoladığım anıları, fotoğrafları yeniden izlerken anımsıyorum böylece. Bu davranış biçimi her yazı yazanda var mı? Fotoğrafın yeniden okunmasının pratik bir kolaylık olduğu söylenebilir mi?

İnce ruhlu, hafif ve muzip ifadesiyle, beyefendi ve gizli tuttuğu entelektüel birikimiyle Ülkü Tamer'in fotoğraflarını inceleyen bu duyguları yaşadım nedense. Uğur Kaynar'ın da birlikte olduğu atölyemdeki beraberliğimizde, 'Güneş Topla Benim İçin' adlı şiirini benim için el yazısıyla yazmasını rica etmiştim. Beyaz bir daktilo kâğıdına: "Seher yeli çık dağlara/ güneş topla benim için/ Haber ilet dört diyara/ Güneş topla benim için/ diye yazdı. Gerisini getiremedi. Herkesin dilinde yeniden yaşam bulan dizelerini unutmuştu usta şair... Epey gülmüştük bu duruma.

İlhan İlhan Kitabevi'nin düzenlediği imza günlerinin birinde yeniden bir araya geldiğimizde ise bu kez kendisinin bir önerisi olduğunu ilettiler. 'Allaben Öyküleri' adlı kitabını imzalıyordu. Gün boyunca birlikte olmuştuk. Dünya şiirinin seçkin ustalarından çevirdiği dizeleri yapacağımız bir seçimle 'fotoğrafçı gözüyle' yorumlamamı istiyordu. Türkiye'den bir fotoğrafçının, dizelere nasıl bir görsellik kazandırdığını anlatmaktan, fotoğrafları PEN Genel Kurulu'nda sergileyebileceğimizden söz etti o gün. Çok sevinmiş, projeden heyecan duyduğumu söylemişim kendisine. Ancak yaşamın yoğun koşuşturması engel olmuş, projeyi gerçekleştirme olanağı bulamamıştık.

Türk şiirine klip yapılmasının konuşulduğu şu günlerde önerisini bir kez daha anımsadım Ülkü Tamer'in. Bir anlamda şiirlere klip yapmak gibi bir şeydi bu.

Ülkü Tamer'in kulakları çınlıyor mu?

11 Aralık 1995

Gültekin Çizgen

fotoğrafın yaramaz abisi

Çocuk olmadığına göre, onun için Türk fotoğrafının ‘yaramaz abisi’ demek herhalde uygun olacaktır.

O, Türkiye’de fotoğraf hareketlerinin ve oluşumlarının her yerinde, daha çok da muhalefet kanadındadır nedense. Bu özellikleriyle kendisini yeterince anlayamamış kesimlerce, salt oyun bozanlık yaptığı, tüm oluşumlara karşı bir sanatçı olduğu zannedilir hep. Oysa Gültekin Çizgen, bilinçli olarak muhalefet etmeyi seçer. O, fotoğraf sanatının dinamizmini bulmasına, eleştiri ve denemeleriyle bir katkı koymakta, bunu da büyük bir kurnazlıkla gerçekleştirmektedir. Rahmetli Şahin Kaygun ile girdiği tartışmaların ve dergi sayfalarında aylarca süren karşılıklı atışmaların sonucunda samimiyetini şöyle dile getirirken iyi niyetini de gizlemez:

“Merak etme, ben senin yine de dostunum!”

Eleştiriyle dostluğunun ayırdında olduğunu, eleştirilerinin ise salt bir uyarı olduğunu duyumsuyorum bu sözlerle.

Sanat adamı olduğu kadar bir düşünce adamıdır da Gültekin Çizgen. 1970’li yıllardan beri, çeşitli dergi ve yayınlarda düşüncelerini kendine özgü üslubuyla ve yüksek tonda haykırmaktadır. Fotoğraf dünyasında agresif, sert, yanlı bir kimliği benimsemiş gibi algılanıyorsa da, fotoğraf sanatında ulusallık özelliklerini ön plana çıkaran, kişilikli ve özgün üsluplara açık bir tavrı benimsemiştir hep. Taklitçi, öykünmeci ve salt batıcı

bir sanat anlayışına karşı her zaman tavrılıdır Gültekin Çizgen. O, fotoğraf eleştirileriyle bu ortamı canlı tutuyor aslında. Nitekim, son iki yılda, fotoğraf dünyasında esmeyen rüzgarlar açıkça bir eleştiri mekanizmasının yokluğunu göstermiyor mu? Bu da Çizgen'in fotoğraf alanında yazdıkları ve yaptığı tartışmaları ile, bir ufuk açmış olduğunu ortaya koymuyor mu?

İlk kez eşiyle birlikte 1976'da yayımladıkları derginin işleri için geldikleri Ankara'da tanıdım kendilerini. İstanbul'a her gidişimde derginin bürosunda onları ziyaret ederdim. Fotoğrafla amatörce uğraştığımız yıllardı. Bizi yüreklendiren tavrı ve heyecanlandıran ateşli konuşmalarını anımsadıkça, günün birinde bu birikimlerini kitaplarda göreceğimi biliyordum. Nitekim, fotoğraf sanatının geniş bir bilgi birikimine dayandığını iyi bilen Gültekin Çizgen, bu alanda Türkiye'de ilk kez süreli bir fotoğraf sanatı dergisi olan 'Yeni Fotoğraf'ı yayımladı. Benim gibi birçok genç fotoğrafçı için bir okul olan dergi, ne yazık ki bir süre sonra kapandı. 'Yeni Fotoğraf'ın önemi, kapanmasından sonra daha iyi anlaşıldı. Ancak vazgeçmedi Gültekin Çizgen fotoğraf sevdasından. Bir süre sonra da önemli bir kültür kurumu olan 'Fotoğrafevi'ni açtı.

Hareketli, esprili, hazır cevap bir kişiliğe sahip olan Gültekin Çizgen orjinal düşünceleriyle de fotoğraf dünyasında renkli bir kimliktir...Geniş fotoğraf bilgisi ve kültürüyle, düşüncelerini mutlaka dinlettiren ince bir espri gücüne sahip olan Çizgen, her konudaki görüş, düşünce ve deneyimlerini son yıllarda peşi sıra yayımladığı deneme kitaplarında topluyor.

'Ve Fotoğraf' adlı denemelerinden aldığım şu özgün sözler, Gültekin Çizgen'e ilişkin bir ipucu veriyordur herhalde.

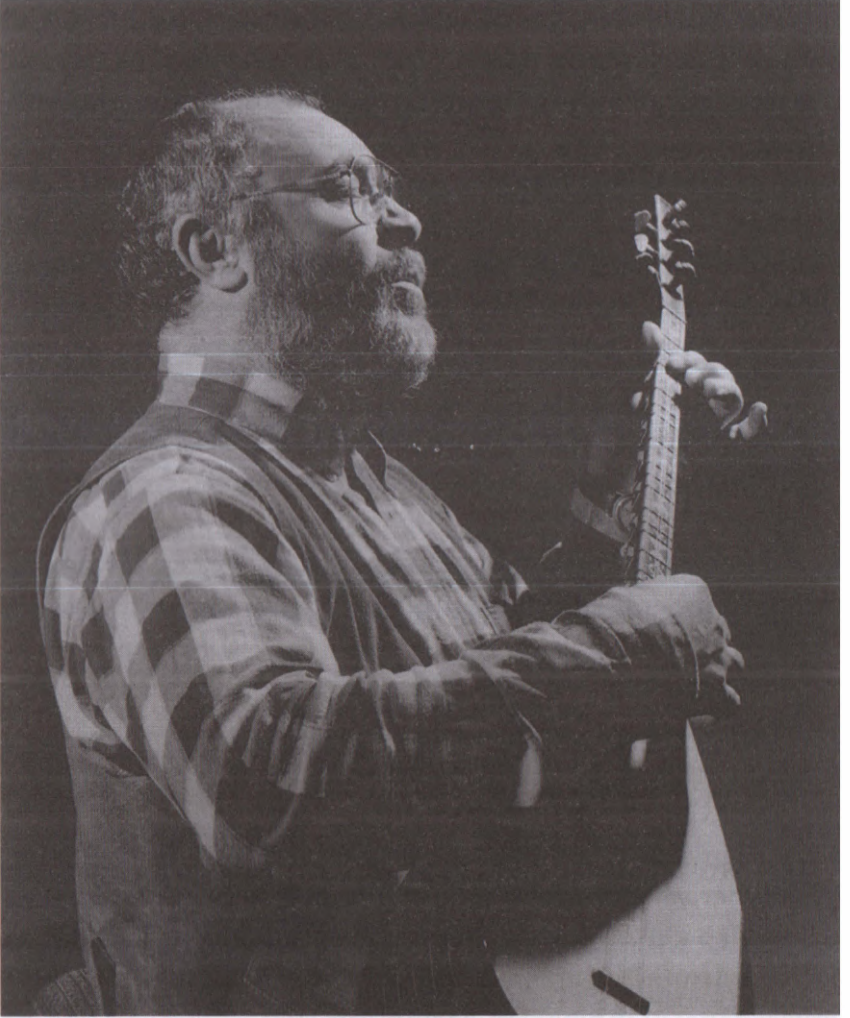
Fotoğraf eğitiminin yetersizliğini “Ülkemizde fotoğraf eğitimi muz gibi; ne niyetine yersen odur” diye hicvederken, “Benim için sanatın amentü’sü, insan tarafından insan için olanıdır” diyerek belirtiyor sanata duyduğu içtenliği. Batı’ya körü körüne duyulan hayranlıkla ‘In’ın neyse ‘out’un da odur diyerek dalga geçerken “Fotoğraf, sigaradan daha kolay bırakılan bir konudur ülkemizde” sözleriyle de fotoğraf sanatının kültürel altyapısını oluşturmayanları tanımlıyor. İşte Gültekin Çizgen’in dünyası...

Fotoğraflarını çekmek için atölyeme davet ettiğimde tereddütsüz çıkageldi ertesi gün. Ankara’da düzenlenen fotoğraf sempozyumu için bulunuyordu. Hiç yadırgamadığım ve yadırganmadığım bir fotoğraf seansı gerçekleştirdim. İlk kez, bir meslek ustasını bu denli kolay görüntüleyebildiğim için sevinçliydim. Dışarıda, şoförü, arabada multivizyon gösterisi malzemeleriyle, hareket etmek için bizi bekliyordu. Çekim sonrasında bir kahve ikram etmeye fırsat bulamadan yola çıktılar. Yirmi yıla yaklaşan dostluğumuzla, bir Gültekin Çizgen ifadesi nasılsa oluşmuştu ya bende! Onunla yetindim o gün.

Açıksözlülüğü, sevenleri kadar sevmeyenleri ile Gültekin Çizgen her şeye karşın fotoğraf alanında düşünce ortaya koyan seçkin bir aydın. Görüş ve düşüncelerine katılsak da katılmasak da bir eylem adamı olarak doğru bildiklerini söylemekten ve uyarıcı görevini yapmaktan kaçınmıyor.

Eee, ne demişler: “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar”

18 Aralık 1995

Musa Eroğlu

toroslardan bir soluk

Onu, uçan kuşa, yerdeki cırcır böceğine inat olsun diye, Toroslar'ın eşsiz güzellikleri arasında, zirvelerde dinledik. Hem de hoparlörden!

1992 yılında, belediye başkanının ricasıyla, yöreye ilişkin bir sergi hazırlamak üzere Mut'a gittiğimde öğrenmiştim Mut'lu olduğunu. 1982'de halk ozanlarıyla ilgili bir çalışma yapmak ve katkılarını almak için gittiğim bürosunda tanışmıştım kendisiyle. Projelerimin yaşama geçirilmesinde bana yardımcı olacağına dair söz almıştım kendisinden. O günden sonra da sıkı bir dostluğumuz ve iyi bir dinleyicisi olmuşum. Mut'ta çekimler yaparken belediyenin hizmetimize verdiği 'zabıta' yazılı arabanın sürücüsünün, birçok Mut'lu gibi kendisinin hayranı olduğunu nereden bilecektim! Nitekim arabada bulunan kasetlerindeki ezgilerle vadileri, dağları inlettik birkaç gün boyunca. Kınalı keklikler uçuştı hoparlörün gür sesinden. Avlanma yasağı olan alanlardaki ceylanlara dinlettik. Ürkek bakışlarıyla bizleri izleyen ceylanlar, kulak kabarttılar ezgilere. Anlayacağınız, bir yandan fotoğraf çekerken, bir yandan da onun sesi eşliğinde doğayı ve tarihi solukladık.

Musa Eroğlu'ndan söz ediyorum, Teke yöresi diye bilinen Toroslar'ın yetiştirdiği en değerli saz ve söz ustasından! Mut'taki çalışmalarımızın son gününde Karacaoğlu'nın mezarını ziyarete gittik. Oldukça engebeli bir tepe de bulunan mezara, yarım saat

süren bir tırmanışla ulaştığımızda, ovada bıraktığımız arabanın hoparlöründen yankılanan, Musa Eroğlu'nun ezgileri, Karacaoğlan'ın bakımsız kalmış ve viraneye dönmüş mezarının durumuna bir ağıt yakıyordu sanki. Çok üzülmüştük, gelmiş geçmiş en büyük ozanın mezarının bu sefil durumuna.

Hazırladığım sergi, Kızılay'daki metro inşaatı sahasına yerleştirilen vagonlar arasında açıldığında, sesi yerine bu kez Musa Eroğlu'nun kendisi aramızdaydı. Sevinçle hüznü bir arada yaşıyordu sanki. Mut'ta, şehir merkezindeki çınar altında bir öğle arasında dinlenirken, yaşlı bir Mutlu'yla tanışmıştım. Bana çay ikram etmişti dostlukla. Kendisiyle uzun süre sohbet etmiştik çınar gölgesinde. Sonra da Karacaoğlan heykeli önünde portrelerini çekerek sergiye koymuştum. Meğer Musa Eroğlu'nun babasıymış o zat! Fotoğraflarını çekmemden kısa bir süre sonra da hayata veda etmiş. Sergide babasının portresini görünce hem şaşırmış, hem sevinmişti Musa Eroğlu. Fotoğraflara yansıyan gerçekler duygulandırmıştı kendisini. Karacaoğlan'ın yıkık mezarını, babasının son portresini, yöresini ve insanını bir arada görünce dayanamayıp kucaklamıştı beni usta ozan.

İçten, cana yakın, sazı kadar sözü de güçlü, özgün bir ses Musa Eroğlu. Ritmiyle, melodisiyle, Teke yöresinin, toprağının sesi o. Bir müzik adamı olmasının yanı sıra, geçmişteki büyük ozanları günümüze taşıyan bir araştırmacıdır da. Nitekim, 80'lerin başında Arif Sağ ile birlikte hazırladıkları 'Muhabbet' adlı kaset serisi, kökleri geçmişe uzanan ve günümüzde de çok sevilen türkülerden oluşmuş derlemeler.

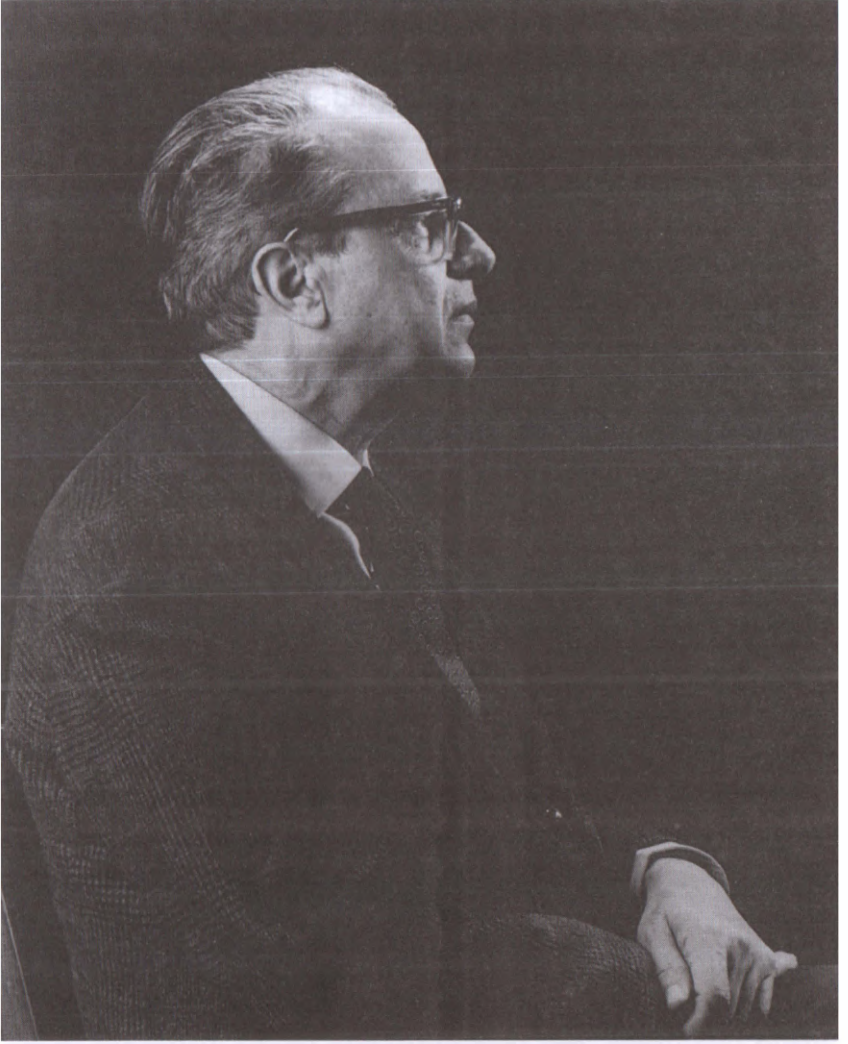
Yetiştirdiği öğrencileriyle, halk müziği derlemeleri ve beste-

leriyle Musa Eroğlu, geçmişin büyük ozanlarıyla aramızda bir köprü olma çabasını gizlemiyor.

Günün birinde atölyeme geldiğinde çok ‘Mutlu’ olmuştum. Sohbet etmiştik kendisiyle uzun uzun. Okumuştı, bir daha, bir daha... Güzellemeleri, kırık ve uzun havaları... Kafkaslar’dan Balkanlara uzanan zincirleme ezgilerle, müziğin sınır tanımaz evreninde geziniyor, kendinden geçmiş, ayın yapıyordu sanki. O, müzikle, saz ve söz ustalarını anarken, ben de ara ara deklanşöre basıyordum usulca... Sonraki günlerde yaptığım fotoğraflardan ikisini ‘Musa Eroğlu 94’ adlı kasetinin kapağına taşıdı. Halk müziğine amatörce ilgi duyduğumu biliyordu. Günün birinde, olağanüstü güzellikte bir ‘cura’m’ olduğunu söyledi bana telefonda.

Şimdilerde evimde bir bağlaması, atölyemde de bir curası var Musa Eroğlu’nun. Her ikisi de onun armağanı. Toroslar’ın zirvesinden sunulmuş taze birer çiçek gibiler benim için...

25 Aralık 1995

Feza Gürsey

fizik biliminin devi

O, benim için daha çok 'Feza Amca'ydı. Büyük bir fizikçi olduğunu elbette biliyordum! Ancak, büyüklüğünün hangi önemli bilimsel çalışmalar alanında oluştuğunu doğrusu kestirememiştim! Bacanağım, fizikçi Yusuf Gürsey'in babasıydı. Kendisini daha tanıımıyordum. Amerika'dan yeni gelmiş, Ankara'da Bulvar Palas'ta kalıyorlardı, eşi Süha Hanımla.

Yakın arkadaşım, gazeteci Vahit Aras'la bir söyleşi için randevulaşmışlardı. Feza Bey, benim de söyleşide yanında bulunmamı istemişti. Bu nedenle ben de eşlik ediyordum kendilerine... Bir dönemin ünlü, ancak artık iyice dökülen otelin lobisinde söyleşi sürerken onca boş masaya karşın yanı başımızdaki masaya biri gelip oturdu. İzlemeye, göz hapsine aldı bizleri. Söyleşi uzayınca sıkılıp kalktı başka yere oturdu. Sonra yeniden yanımızdaki masaya ilişti. Adamın rahatsız davranışları benim de Vahit'in de dikkatini çekmişti. Meçhul kişi söyleşiden sonra çekip gitğinde gazeteci Vahit Aras, bu yalnız ve rahatsız kişinin sivil bir polis olduğunu ve kendisini tanıdığını söylediğinde hayret etmiştim olan bitene. 70 yaşındaki yüzyılımızın en büyük fizikçisinin ne kusuru olabilirdi izlenmesini gerektirecek? Bilimsel uğraş alanına birçok şey gibi atom da (!) giriyordu. Bomba mı yapmıştı ne? Genellikle Sovyetler ve Doğu Blok'undan gelenler izlenirdi o dönemler. Ancak Feza Gürsey Hoca Amerika'dan geliyordu. Bir yanlışlık olmasındı! Hem de yakın arkadaşı Fizik-

çi Erdal İnönü başbakan yardımcısıyken! Ülkenin temellerine atom bombası koymak için Türkiye'ye geldiğini ve o nedenle izlendiğini söylediğimizde çok gülmüştü Feza Bey...

Sonraları bir akşam Kardelen'de, Sivas'ta yitirdiğimiz Uğur Kaynar, Asaf Koçak ve nice dostlarla bir araya geldik. Feza Hoca'nın sanat, kültür ve edebiyat çevresiyle olan dostluklarını öğreniyoruz ilk kez. Asaf Halet Çelebi, Sakallı Celal gibi adların yanı sıra pek çok şair ve yazarla iç içeliğini fark ediyor, kendisinden şiirlerini dinliyoruz o akşam. Uğur Kaynar'ın 'el yazıları' dizisinden bir kitabını basmayı öneriyorum Hoca'ya. Mahçup oluyor ve "şiirlerinin yeterli olmadığını" söylüyor. Ancak Uğur la ısrarlıyız, söz alıyoruz kendisinden. Uğur'un Sivas'ta ölümü ile bu proje de yatıyor böylece.

Oppenheimer Ödülü, Wigner Madalyası, Einstein Madalyası, College de France, İtalyan Cumhuriyet Madalyası gibi pek çok bilim ödülü sahibi olan Hoca, 'teorik fizikin Türkiye'deki kurucusu, yüzyılımızın en büyük fizikçilerinden ve Türk fizik dünyasının dünyaca ünlü bir deviydi.

Ankara'ya son kez 'Mustafa Parlar Vakfı'nın kendisine verdiği ödül için gelmişti. Bu kez onunla ilgili artık bilgi sahibiydim. Dostları yalnız bırakmıyordu kendisini. Programı doluydu. Öğrencileri olan fizik profesörleri çevresinden ayrılmıyorlardı. Atölyede portrelerini çekme isteğimi kırmadı hoca. Yarım saat gibi kısa bir zamanda bir bilim devini anlatmak mümkün müydü? Ben de her şeyi o kadar zamana sığdırmaya çalıştım.

Amerika'ya döndükten sonra, eşi fizikçi Süha Hanımla birlikte satın aldıkları iki sanat albümünün içine şu satırları yazarak bana yolladılar:

“Fotoğraf sanatçısına fotoğraf kitabı göndermek, tereciye tere satmak... ama gel gör ki kitapçada etrafa bakınırken yorgun gözlerimiz bir an dinlendi. Yine de sizleri düşündük.”

Üstün bir hoşgörü, yaratıcı bir ruh, ince bir mizah ile dopdolu olan Feza Hoca’yı anlatmak kuşkusuz bu yazının sınırlarını aşar.

ABD’ye gelen genç bilim adamlarına, yıllar yılı sevgiyle evlerini açtılar, bir dergâh gibi... Rusya’da ders kitabının üniversitede okutulduğunu kimse bilemedi, bir avuç bilim adamından başka. 12 Mart’ın üniversiteler üzerinde yarattığı baskıdan sonra ODTÜ’den istemeden ayrılarak ABD’de Yale Üniversitesi’ne gitti. 13 Nisan 1992’ye değin... Ve yaşamı, ardından bilim tarihine altın harflerle bir ad bırakarak orada noktaladı.

Bu pazar çocuklarınızı alıp Ankara’da Altınpark’ta adına açılmış bulunan ‘Feza Gürsey Bilim Merkezi’ne götürün. Hem bir büyük bilim adamını anacak, hem de fizikten hoşlanarak bir oyun evinin içine gireceksiniz.

Haydi! Hoşlanacaksınız.

1 Ocak 1996

Tunç Tanışık

sanatçı bürokrat

Eş dost ziyaretlerinde, çoğunlukla da hanımlar, aile albümlerini ortaya koyup, fotoğraflarını göstermekten sonsuz haz alırlar. Benim de önüme sürülür çoğu kez bu tür aile albümleri. Serde fotoğrafçılık var ya! Bazı görüntülerin sanat fotoğrafı (!) olduğu bile iddia edilir. Zavallı hatıralardan ne istenir bilmem ki? Yaşanmış anı suretleri ile sanatın ne ilgisi olabilir? Fotoğrafı hobi düzeyinde sürdüren bu sanatçıların (!) çokluğu karşısında şapka çıkarmamak elde değil. Böyle durumlarda, “Terzi kendi söküğünü dikemez” örneğin hiçbir fotoğraf albümüne sahip olmayan, yaşamına ilişkin tespit edilmiş bazı anıları varsa da, yalnızca negatiflerde saklı olan bendenizin öğrencilik yıllarımdaki bir fotoğrafımı hep anımsarım. Artık sararmış olan bu surette, şaklabanlık yapan bir avuç gençten ben, Şero, Neco, Tunç, İsmail, Gülser, Ali Fuat ve diğerleri... Resim eğitimimizin başlangıcından bir görüntü. Aradan uzun yıllar geçti doğallıkla. Kim nerede ne yapıyor? Kaç kişi sanatçı olma uğraşısını verdi ısrarla, kimler kaydı başka alanlara? Uzun saçlarımızdan ötürü, Tunçla sınıftan atıldığımızı anımsıyorum. Kıbrıs çıkarması sırasında bir kulağımız radyoda, bir yandan da resim yapmaya çalışıyoruz. Boykotlar, çatışmalar... Bir dönemin aynası sanki o fotoğraf.

Hepimizin yaşamına önce bürokrasi girdi, sonra sanat; kimimizde de tam tersi... Tunç Tanışık'ta ise her ikisi birden... Tunç'un, ortak bir anı fotoğrafından günümüzde bir sanat insa-

nına, usta bir ressama dönüşümünün izleyicisi oldum yıllar yılı; idealist bir bürokrat adaylığından, bir sanatçıya uzanan çizgide pek çok yönüne tanıklık ederek.

1980'lerin başı, Tunç Tanışık henüz toy bir memur. Opera'daki eski Türk Ocağı binası, Ankara Resim Heykel Müzesi olarak restore edilecek. Tunç hevesli. Kendisine önerilen bu inşaatın müdürlüğünü kabul ediyor. Masada birçok memur gibi zaman tüketmeyi, onuruna yediremiyor. Bir müze hayaliyle, inşaatın başına geçiyor. Sonraları, çoğu kez el arabasıyla tuğla, çimento taşıırken yüzü gözü alçılı görüyorum sayın müdürü... Bir taraftan da resim yetiştirecek sergisine, imza atılacak evraklar da cabası. Sonunda bir müze doğuyor orta yerde, onun da katkılarıyla.

Müze yapıtsız olur mu? Eldeki mevcut yapıtların dışında uzun bir araştırmaya girişiyor genç müdür. Cumhuriyet tarihi boyunca satın alınıp devlet dairelerine dağıtılmış bulunan resimlerin peşine düşüyor. Bedri Rahmi'yi çöp kutusunun kapağında, kimilerini depolarda buluyor, kimi yapıtları da vurdum-duymazlığın sorumsuzluğundan kurtarıyor. Ailenin fertlerini bir araya getiren bir baba gibi...

Neredeyse cumhuriyetle yaşıt olan devlet sanat sergilerine çeki düzen veriyor sonraları. Kurumlaşmasına ön ayak oluyor.

Bürokrat-sanatçı ikilemi, cumhuriyetle başlamıştır. Cahit Sıtkı, Falih Rıfkı, Oktay Rıfat, Cemal Süreya ve daha kimler bu süreci yaşamadı ki? Bugüne değin, bu alanda yapılmış bir araştırmaya rastlamadım doğrusu. Acaba hangi özellikler daha ağır basar kişi yaşamında? Sanat mı, bürokrasi mi? Kişinin bir sanatçı olarak yaşadığı çözümsüzlükler işine yansıyor mu? Ya da, aksi, sanatında ne denli etkisini gösteriyor?

Sıradan yaşayanları, ortalama insanları ve içimizden birilerini resmediyor Tunç Tanışık. Kadın, erkek, dingin, durağan toplum kesimlerini... Emeklileri, küçük sevinçleri olan kadınları, sıradanlaşmış evlilikleri, kültür çatışması içindeki aileleri işliyor. Kısacası bizi resmediyor. Biraz muzip, biraz da alaylı. Canlı bir renk dünyasına oturtarak, bir biçim serüvenine kapılarak... Resimlerindeki insanların hepsi, tanıdık dostları aslında. Özellikle masa başında oturanlar, resimlerinde yer alan kravatlar, içinde bulunduğu bürokrasinin ince bir hicvi olmasın!

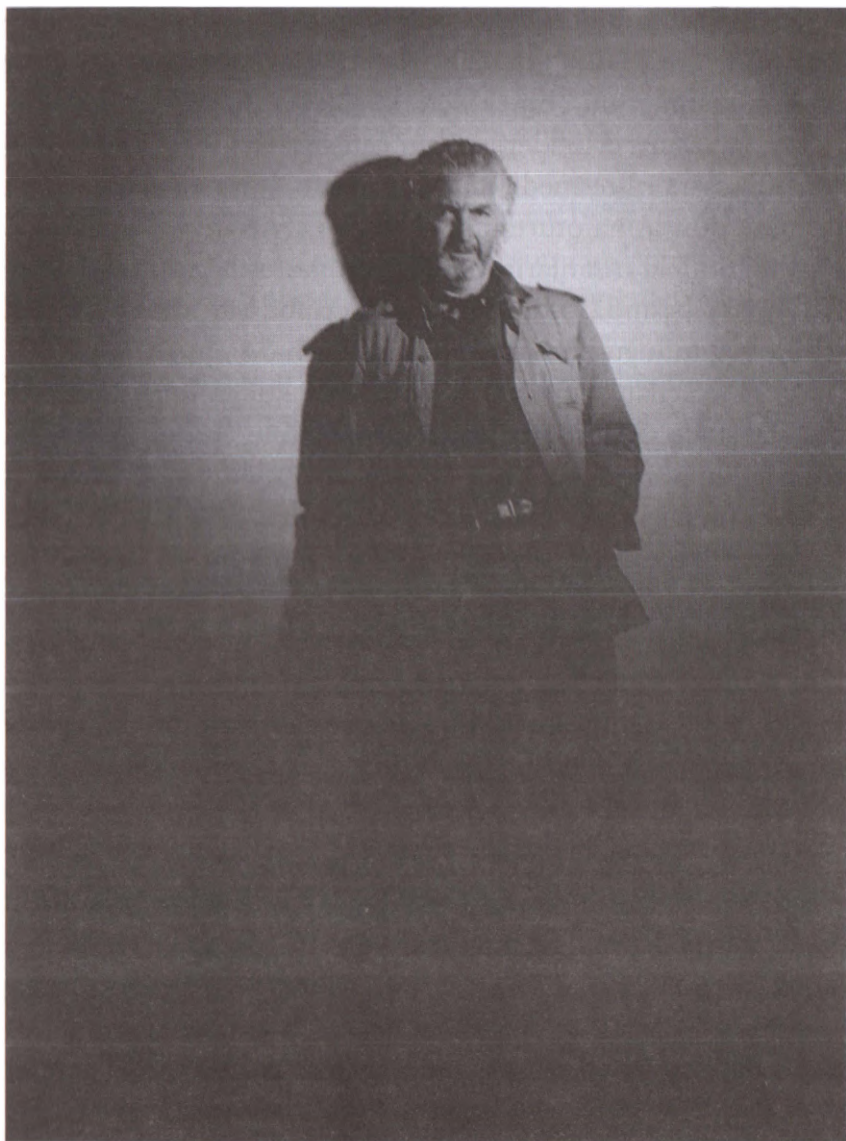
1994'te açılan sergisinin kataloğunda kullanılmak üzere çılğın sayılabilecek bir dizi fotoğrafını çektim. Saatler süren bu seansta, kravatımı çıkarmış, bürokratik ciddiyetten sıyrılmış gerçek kimliğiyle bir sanatçıyla yüz yüzeydim. Neşeli, keyifli saatler geçirdik o çalışma sırasında. Aykırı, kuraldışı bir dizi portre oluştu böylece...

Dost canlısı, duyarlılığını ve yardımseverliğini tüm resmi yaşamın üstünde tutan Tunç Tanışık, sanatçıyla bürokrasi arasındaki ilişkilerin yoğun olduğu bir görevde çalışıyor. Emekliliğinde sanat yapmak isteyen kimilerine inat, her akşam atölyesine kapılıyor.

Hiçbir zamana, hiçbir şeyi tehir etmeden. Kadın, erkek, tom-bul, zayıf, mutlu, mutsuz insanları yeniden, yeniden resmediyor.

Bir yaşam çetelesi tutar gibi.

8 Ocak 1996

Şahin Yenişbirlioğlu

felsefeci, yazar, öğretmen, aktör

1970'li yıllarda, gençliğin siyasal olaylar ve etkinlikler içinde yoğun olarak yer almış olması, kanımca yaşamın bir yansıması olan sanata karşı bir ilgisizliği de beraberinde getirmişti. Hoş, siyasal ağırlığı olan sanatsal etkinliklere geniş bir katılım yok sayılmazdı ya... Fakat günümüzde olduğu gibi bir hayli çeşitlilik gösteren kültürel etkinliklerden de çok yoksunduk diyebilirim.

Bir avuç kültür kurumu arasında nispeten geniş bir çerçevede çaba ortaya koyan Ankara Sanatseverler Derneği'nde, her şeye karşın yine de hatırı sayılır etkinlikler ortaya konuluyordu o dönemler. Plastik sanatlardan fotoğrafa, sanatın demokratikleşmesinden özel sanat sorunlarına dek pek çok konunun izleyicisi idim. Fakat biz genç dinleyicilerin en büyük korkusu, derneğin emekli astsubay olan danışma görevlisiydi. Onu aştık mı, salondaki sıcacık havaya karışıp giderdik. Nitekim derneğin küçük sergi salonunda açılan kendi sergime girmek için bile, birkaç kez bu astsubayın despotça sorularına maruz kalmış olduğumu anımsıyorum.

Renkli ve oldukça canlı olan bu ortam, başka aydın çevrelerin ilgisini pek çekmezdi. Yöneticileri, sert politik çıkışlar yapmıyor olacaklar ki, kimilerinin Sanatseverler Derneği ortamına dudak bükükleri bile olurdu. Gençler ise, olan bitenin pek ayırdında değildi doğrusu.

Dernek salonunda yapılan neredeyse tüm tartışmalarda izleyiciler arasında bulunan uzun boylu birinin varlığı dikkatimi çekerdi her zaman. Tartışma monotonlaşmaya başladığında, arka sıralardan bir çıkış yapar ortalığı yeniden hareketlendirirdi. Bilgisine ve birikimine hayrandım doğrusu. Her konuda görüş belirtebilmesi beni şaşırtıyordu. Birikim sahibi, donanımlı insanların var olması ne güzel! Bu türden insanların sayılarının çokluğu bir toplum için ne büyük zenginlik değil mi?

Galiba Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nde asistandı o dönemlerde. Şahin Yenişehirlioğlu Hoca, bugün aynı bölümde profesör. İki Ankaralı olarak hiçbir şekilde tanışma şansı bulamamıştık bir türlü. Fakat yakın bir tanıdık gibi kabul ettim kendisini yıllar yılı.

Şahin Yenişehirlioğlu, yalnızca saygın bir felsefeci değil, düşünce ortaya koyan bir aydın, sanat yazarı, öğretmen ve aktör... Günümüz dünyasında birçok kişinin hobileriyle kimlik sergilediği ve hobi gruplarının çağdaş yaşamın ne denli önemli unsurları olduğu gerçeği çoğu zaman göz ardı edilmektedir. En büyük eksikliğimiz, hobileri ve amatör uğraşları olan insanların azlığı değil mi? Prof. Metin And, illüzyonu bir illüzyonist kadar başarılı yapmıyor mu? Hatta illüzyon araç gereçlerini bile kendisi üretmiyor mu?

Yönetmen Semih Taytak'ın dar olanaklarla yaptığı 'Büyük Sinbad' filminden dolayı birlikte çalıştıklarında tanıştım Hoca'yla. Birkaç kez atölyeme gelmişti Semih'le. Büyük Sinbad'ı oynuyordu. Önceki yıllarda yakışıklı bir baba rolüyle de izlemiştik onu televizyonlarda. Kanımca Büyük Sinbad rolüyle filme ruh katıyor, Büyük Sindbad'ı yaşıyordu sanki. Bir profesörü

daha çok bürokratik bir çerçeve ve resmi hava içinde görme alışkanlığımdan olacak ki hayli garipsemiştim bu rolü oynamasını. Aynı zamanda sevinmiştim de. Kuraldışıları, yaşadığı hayatın bu örnekleri ile kendini gösteriyordu. Sonraları söz konusu film, Ankara Film Festivali'nde ödül alınca, Hoca'nın çabalarının yersiz olmadığı da kanıtlanmış oldu böylece.

Entelektüel bir birikim sahibi olan Şahin Yenişehirlioğlu Hoca, yapısı, tavrı ve üslubuyla oldukça farklılık gösterir bizlerden. Fotoğraflarını yapmak için bir hafta sonu atölyemde buluştuğumuzda, kamera karşısında deneyimli bir insanla çalışmanın rahatlığına kaptırdı beni. Fotoğrafik imgelerin özgürlüğüne açtı kapılarını... Işığın ritmiyle dans etti âdeta. Fotoğrafik görüntülere hazırlıklı gelmiş, beni, verdiği portre ifadeleri karşısında büyülemişti neredeyse.

Fotoğrafçı olarak çoğunlukla -belki de gizli bir narsist duyguyla- modelimizi kendi dünyamıza çekmeye çalışır, yabancı olduğu ve onu görmek istediğimiz boyutuyla yansıtır, kendisine farklı roller yükleriz. Bu durum bazen kaçınılmaz olarak önem kazanır. Bunda, görüntüye konu olan kişinin de büyük rolü olduğu inaniyorum. Arzu edinilen görüntüye bir özellik katılması gerekiyor doğallıkla. Hoca'yla çalışmamızda ise nedense bunun tam tersi oldu. O, beni anaförüne aldı, özgür görüntüler evreni oluşturmama yardımcı oldu.

15 Ocak 1996

Ali Hüsrevoglu

“felaket geliyorum der!”

Geçen aylarda, Büyükkada’da yalnız yaşayan değerli müzik adamı Ergüder Yoldaş’ın acılı yaşam öyküsü tv’lerden kamuoyuna duyurulduğunda, tarifsiz duygular içinde buldum kendimi. Usta bestecinin bu kaçıışı nedendi? Bir bohem yaşamı mı tercih etmişti, yoksa uyumsuz biri miydi? İçine kapanık, küskün biri mi, yoksa bunların tümü mü? O’nun zorlu bu yaşamına toplumun ilgisi ne kadar da geç fark edildi. Ya Fikret Mualla, Burhan Uygur, Asaf Koçak ve adını anamadığım diğer bohem yaratıcılar...

Yaşam karşısında uyumsuz olmak, yaşamı tamamıyla dışlamak değildir elbette. Kanımca, birey yeni bir yaşam iksiri keşfetmiştir bohem olmayı tercih etmekle. Kim ne derse desin, bohem yaşamın altyapısında toplumsal çalkantıların yarattığı anaforun etkisi oldukça büyük. Bencilce, yaşamı tercih etmek değildir aslolan. Derin ruhsal etkilenmeler, salt bireysel çıkmazlardan oluşmaz. Nihayetinde bu çalkantılar içindeki sanat insanlarında feda edilen şey, öncelikle kendi ruhlarıdır.

Yaşamımın doğal bir parçası olan Ankara Konur Sokak, yalnızca dost yüzlerin, aykırı kişiliklerin, yaratıcı ruhların arenası değil, dershanelerden sokaklara taşan yüzlerce gencin şen kahkahalarının da yankılandığı, cıvıl cıvıl kaynaşan bir yer aynı zamanda.

Akşam sokağa indiğinizde kimlerle karşılaşmazsınız ki? Genç şairden usta romancıya, politika fanatiğinden kurstan çıkan üniversite adayına... Hepsi omuz omuza sokağı iliklerine kadar doldururlar neredeyse. Özellikle yaz akşamlarının küçük ‘vukuat’larını yaratanların en ‘felaket’i Ali Hüsrevoğlu? Sokakta O’nu bilmeyen, dostluğundan zevk almayan, vukuatlarını paylaşmayan var mı?

Rivayet olunur ki, yıllar önce Mehmed Kemal keşfediyor onu. Mustafa Ekmekçi de yazılarıyla tanıtıyor bu adı: Felaket! Sonra yaşamıyla bütünleşiyor bu ad, bir daha ayrılmamacasına. 1940’larda Yaşar Kemal’le tanışıklığı yeni bir yön veriyor O’na. O tarihten bu yana, şiirle iç içe bir duygu adamı, hoyrat bir ruh, bohem duygularının fırtınalarında biri Felaket Ali.

Yaşama karşı kimi zaman öfkeli, kimi zaman da tartışılmaz bağlılık içinde olan Ali Hüsrevoğlu, toplumla uyuşmazlığından çok, böyle bir yaklaşımı isteyerek benimsediği anlaşıyor. Gençlik yıllarında karşılaştığı acılar, hapisler ve buna bağlı sıkıntılar, O’nu bohem bir yaşamın kısıcığına çeker. Ruh zenginliğini alkolün gizeminde kâh açığa çıkarır, kâh bir öfkeye dönüştürür. Yalın, duru, zengin bir iç dünyanın labirentlerinde, ince bir hicvin örnekleri olan dizelerinde kendi çatışmalarına, ulaşılmaz sevgilere çeker sizleri. Bilinen şiirlerinin pek çoğu da ithaftır dostluklara, meçhul sevgilere...

“Felaket geliyorum demez” derler ya!

1994’lerden bir yaz günü, sevdiğim insan, değerli yayıncı dostum Baki Kurtuluş’tan bir telefon alıyorum.

“Çerkes, sana bir dostumu göndereceğim.” “Kitabını basıyorum. Bir portresi gerekli, lütfen yardımcı ol.”

“Hay hay. Kimi gönderiyorsun?”

“Ali Hüsrevoğlu’nu.”

Nereden bilebilirdim ki Ali Hüsrevoğlu’nun ‘Felaket Ali’ olduğunu? Soyadıyla tanımıyorum ki Felaket’i. Merak edip öğrenememişim. Söylenen saatte atölye merdivenlerinden indiğini görünce:

“Eyvah Felaket!” dedim asistanıma.

Çocuk şaşırdı.

“Ne oldu abi?” dedi.

“Hiç sorma, görürsün.”

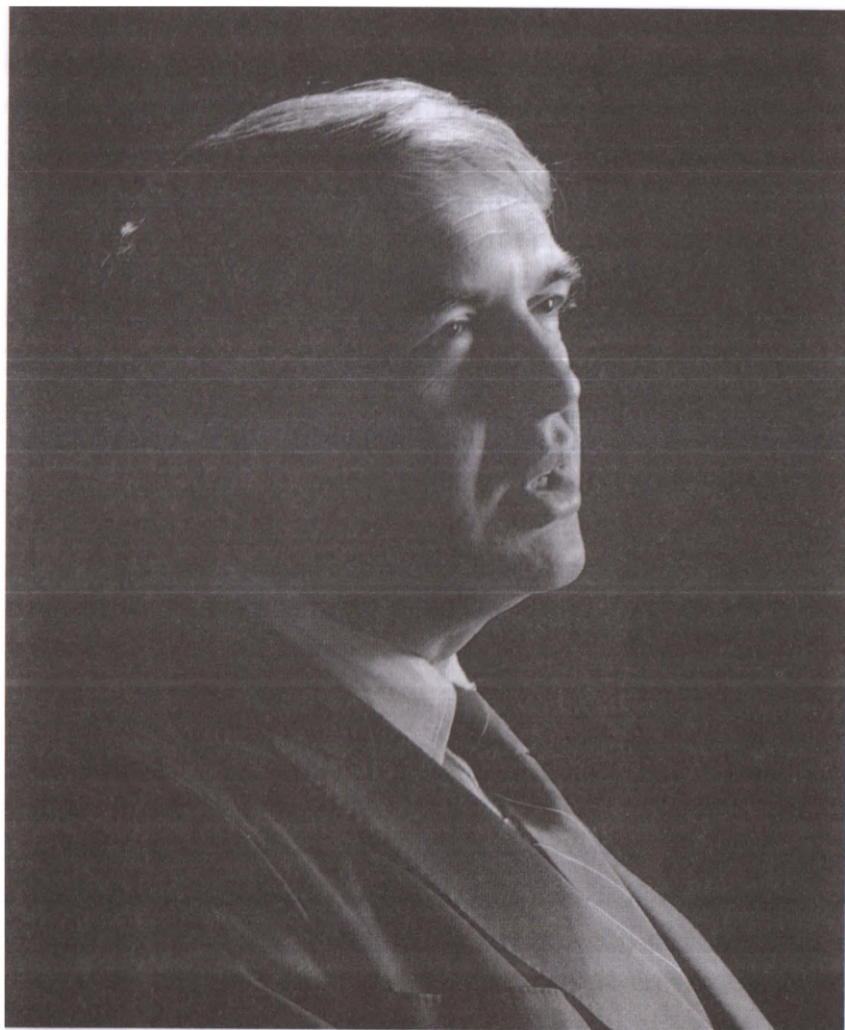
İçeri giren Ali Hüsrevoğlu onca sohbetimize karşın zar zor tanıyor beni. Kendimi hatırlatmak için hayli çaba sarf ediyorum. Fakat bu kez de benim fotoğrafçı olabileceğime hiç ihtimal vermiyor (!).

“14 tane içtim” dedi büyük bir keyifle.

Baki Abi, tanımadığım insanlarla çalışmayacağımı, onun için içmeden gelmesini özellikle tembihlemiş olduğu halde, ne gezer! Felaket bu! Tabi, onu nasıl görüntülediğimi de bir ben bilirim. Yol seviyesinden bir kat aşağıda olan atölyemde, tam çekim yapacağız; pencereden, sokaktan geçen güzelleri görüyor. Yerinden kalkıp bir şiir okuyor yukarılara, sonra yeniden başa dönüyoruz. Kendimizi tutamıyor, asistanımla gülüyoruz olan bitene. Gittikçe keyiflenen güç bir çalışmayı nihayet saatler sonra bitirebiliyoruz. İki gün sonra, bir seri portresini matbaaya yetiştirmek üzere kendisine verdiğimde, yine alkollü... Bunlar benim mi? Ben böyle miyim? deyip kendi görüntülerine duyduğu yabancılığına gülüyoruz bu sefer. Sonra atölyeden koşarcasına ayrılıyor. Geride alkolle karışık sevinci, ilk kitabı “Elmacık Kuşu”nun heyecanı, dudaklarında güzellere duyduğu sevginin coşkusu olan bir dizenin yankısı kalıyor:

“Ötüşün kuşlar ötüşün

Öpüşün kızlar, öpüşün”

Erhan Karaesmen

bilim ve sanat düzleminde

Fotoğrafın karanlık bir kutuda mercekle aracılığıyla saptanması sonrasında, bazı kimyasallar yardımıyla görüntünün belirmesi uzun yıllardır fotoğraf yapan biri olarak sırrına eremediğim bir konudur. Bu bilinmezler karşısındaki şaşkınlığım, günlük yaşamda iç içe olduğumuz daha başka konulardaki bilinmeyenleri de yer yer anımsatıyor. Söz gelimi tv görüntüleri evimize nasıl ulaşıyor? Yazılı iletişim (faks) dönüşümlere uğrayarak ulaşacağı yere yazı olarak nasıl ulaşıyor? Cep telefonu ile görmediğimiz, dokunamadığımız sesler bize nasıl ulaşıyor? Ses, compact diske nasıl aktarılıyor ve her çalınışında yeniden ortaya çıkıyor, nasıl?

Aslında bilim adamları için açıklanması oldukça basit olan bu olguları teorik olarak bilmemize karşın, olan biteni elle dokunup gözle göremediğimizden olacak ki gizemlerini bizim için hep sürdürürler.

Bilimsel buluş ve çabalar ile sanatsal yaratıcılık, kanımca benzer sonuçlar yaratırlar kişi yaşamında. Araştırma ruhu, soru sorma ve sorgulama yöntemi hem bilimsel hem de sanatsal çabanın ortak paydası olarak görünüyor. Sanatçının bilimsel uğraşlara olan ilgisi ile bilim adamının sanata olan yakınlığı, yaygın olarak bilinen bir gerçektir. Nitekim, yaşamımın önemli bir bölümünü dolduran fotoğraf da tıpkı otomobil, elektrik ve röntgen gibi bilimsel bir buluş değil mi? Beste yapan doktor, şiir yazan fizikçi, fotoğraf çeken mimar çevremizde sıkça görülen

örneklerden yalnızca bir kaç... Böyle insanların hobileri, bazen gerçek mesleklerinden daha çok öne çıkarken asıl uğraşları ise genellikle amatör düzeyde boy verir.

Sanatın ve bilimin iki yakasında dolaşanlardan biri de bir bilim adamı ve sanat eleştirmeni olan Erhan Karaesmen.

Karaesmen, hem tanınmış bir bilim adamı, hem de usta bir eleştirmen olarak her iki cephesiyle de çok başarılı bir isim. O, sanatçının bir yaratıcı olarak, yaptığı sanatsal uğraşlara karşı oldukça ağırbaşlı ve tepkisizdir. O'na göre, sanatsal yaratıcılık bir sanat insanının doğal yaşamsal sürecidir. Belki de o nedenle tepkilerini yüksek bir yoğunlukla ortaya koymaz. Bir sanatçıya ilişkin ipuçlarını yakaladığında, görüşlerini kısa ama etkili yazılarla ortaya koyar. Uzun, dolambaçlı bir söylemden kaçınır. Yazmayı sıklıkla sürdürmemesine -bilimsel çalışmalarından zaman bulursa- karşın sıkı bir göz hapsine alır sanatçıyı. Uzun yıllar süren bu gözüaltı, sanatsal eleştiride benzeri olmayan bir tutum, ülkemizde pek de bilinmeyen bir tavır olarak görünüyor.

Naif bir tutkuyla bağlıdır izlediği sanatçıya. Onun tüm süreçlerinde kendi beklentilerini arar durur. Erhan Karaesmen, yapıtlarında ve kişiliğinde hakkında heyecan duyduğunu hissettiği kişide, onun sanatsal tüm değişimlerinin müjdecisi olma keyfini yaşamak ister.

1980'lerin başında Kızılay'da yalnızca meraklıların arayıp bulduğu, kuytuda kalmış bir galerideki sergime, peşi sıra üç kez uğraması, bakış açısı apayrı olan biriyle yüz yüze olduğum izlenimi bırakmıştı bende. Oysa ben bir amatör fotoğrafçı, o ise

tanınmış bir eleştirmendi o sıralar. İnce gözlemlerine, titiz araştırmalarına takılanlardan biri olarak, bu tavrından cesaret almış ve ilk kitabıma, utana sıkıla bir önsöz yazmasını rica etmiştim. Bu isteğimi, yıllardır izlenmemin verdiği rahatlıktan (!) olsa gerek hiç çekinmeden söylemiştim kendisine. Yüksünmeden bir önsöz yazmıştı kitabım için.

Yılın büyük bölümünü, işleri nedeniyle yurtdışında geçirmesi ona dünya sanatını yerinde izleme olanağı sağladığından, yazılarında büyük bir birikimin ve gözlemlerin izlerine rastlarız. Yıllar önce daha sözü bile edilmezken Avrupa Topluluğu'na katılacağımızı ve her alanda Topluluk tarafından izlenmemiz İtalya tarafından yürütüldüğünü söylediğinde, hayal mahsulü olduğunu düşünmüştüm bu sözlerinin. Günümüzde gelişmeleri izledikçe, Erhan Karaesmen'in haklılığından ötürü kendisine hayranlık beslememek elde değil.

Ressam Selim Turan, son sergisinin ve Kurtuluş Parkı'na dikilen anıtının açılışı nedeniyle Ankara'ya geldiğinde, tutkuyla izlediği sanatçıyla birlikte ikinci kez resmettim Erhan Karaesmen'i. Görüntü çerçevemden geriye, usta bir ressam ile saygın bir bilim adamı, izleyen ve izlenen iki insanın sureti kaldı.

Bu suretlerden Selim Turan'ın ifadesi, ne yazık ki bir süre sonra sonsuza kadar dondu kaldı.

29 Ocak 1996

Mahmut Makal

“bizim köyün ağası!”

Her ülke kendi halkının yaşam gerçekliğini ve toplumsal gereksinmelerini göz önünde tutarak insanını eğitir. Amaç böyle olunca tüm ülkeler, eğitim sorununu, toplumun en başta gelen temel bir sorunu olarak ele alırlar. Gelecek nesilleri, geçmiş kültürden yararlanarak ileri, çağdaş bir çizgiye taşıma çabaları, medeni her ülkenin yapmak istediği şeylerdir. Bu nedenle eğitim, kültürü sonraki kuşaklara taşıdığı ve geliştirdiği için önemlidir. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişte, her ne hikmetse, yazı devrimiyle beraber -belki de yeni bir Osmanlılık fikrinin oluşmaması için- geçmiş kültürle olan bağlar zayıflatılmış, hatta koparılmıştır. Oysa 600 yıllık Osmanlı kültür birikiminin kazandıracağı çok şey olacaktı çağdaş kültüre. Bugün görülen odur ki, Osmanlı toplum yaşamına ilişkin pek çok birikimden yoksun olduğumuz anlaşıyor. Türkçe’ye kazandırılmış yabancı kaynaklar da olmasa, bu boşluğu doldurmakta hayli zorlanacağımız gün gibi ortada.

Günümüz okuru, bırakınız 16. yy. Osmanlı edebiyatını, kültürler arası iletişimsizlikten ötürü 1920’ler edebiyatını anlamaktan bile yoksundur. Sanki Cumhuriyet’ten önceye ilişkin kültür birikimi için ‘deniz bitmiştir’. Batı kültürü için böyle bir şeyden söz edebilir miyiz? Oysa kültür, bir süreklilik gösterir toplumların yaşamında ve yaşayan bir olgudur.

Cumhuriyet dönemi eğitim çabalarının, kanımca en çok sözü edilebilecek uygulaması Köy Enstitüleri'dir. Köylü kültürünün baskın olduğu bir ülkede Köy Enstitüleri, ne kimilerinin savladığı gibi salt siyasal amaçlarla donanmış kurumlar, ne de tek boyutlu eğitim veren okullar olmuştur! Aksine, enstitülerde verilen eğitimle kişiye okuma sevgisi, vatandaşlık bilinci ve hukuku, modern ziraatçılık, el becerilerini geliştirme, köylü merkezîyetçiliğinin kırılması, geleneksel kapalı kültürden yaratıcı çağdaş insanın yetiştirilmesine değin her alandaki başarısı göz ardı edilir nedense. Oysa, Köy Enstitüleri'nden yetişen şair, yazar, ressam ve bilim adamları ile aydınların sayısı yadsınamayacak kadar çoktur. Kısa bir sürede çağdaş kültürümüzü ayakta tutan bir aydınlar ordusu yaratılmıştır âdeta. 1950'lerde kapatılan Köy Enstitüleri'ne, kanımca bugün bile gereksinim duyulmaktadır. O dönemlerde, yüksek öğrenim için Anadolu'dan büyük kentlere dalga dalga gelen enstitü mezunu pırıl pırıl genç dimağların yerine, günümüzde, mesleki beceri kazandırılmamış, geleceklerine ilişkin umutsuzluğun boy verdiği güvensiz gençler dolduruyor kentlerimizi.

Onca verimlilikle yetişen pek çok Köy Enstitü'lü sanatçıdan söz edildiğinde, nedense Talip Apaydın, Fakir Baykurt ve Mahmut Makal, aklıma gelen, sacayağı oluşturan üç isim... Henüz genç bir öğretmen iken izlenimlerine ve gözlemlerine dayanarak yazdığı kitapla ilk bombasını patlatır Mahmut Makal: 'Bizim Köy 1950'de toplumcu köy edebiyatının ilk kıvılcımını çakar bu anı kitapla. Her Köy Enstitü'lü yazarın, şairin yaşadığı gibi, hapisliği de görür bu yüzden.

1978'de Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi'nde karşılaştım ilk kez Mahmut Makal ile. Daire Başkanı Adnan Binyazar tanıştırmıştı bizi. Hayli popüler olan Köy Enstitülü bir yazarla tanış-

maktan ötürü çok heyecanlanmıştım. Bende, sert bir ilköğretim müfettişi izlenimi bırakmıştı ilk anda. Sonraları kendisini tanıdıkça ne denli coşkulu, sevecen, heyecanlı ve duyarlı olduğunu öğrenecektim.

Genellikle her sanat insanının, emeklerinin ürünü olan bir başyapıtı vardır. Daha çok, sanatçının olgunluk döneminde ortaya çıkar böyle başyapıtlar... Mahmut Makal, çoğu kişinin aksine ilk yapıtı olan 'Bizim Köy' ile böyle bir başarıya erkenden merhaba demiştir. Onca kitap sahibi olmasına karşın, bu yapıtın izleri, 1950'li yıllardan bu yana Türk edebiyatında varlığını halen sürdürmektedir. Nitekim, Kızılay'daki karşılaşmalarımızın birinde, günümüzde bile 'Bizim Köy'ün yabancı ülkelerindeki çevirilerinden gelen teliflerle geçindiğini söylemişti.- Yurtdışında da ne denli okunduğunun ayırına varmıştım böylece.

Portrelerini çekmek üzere buluşmayı kararlaştırdığımız gün, koltuğunun altında büyük bir portresiyle çıkageldi. Öğretmenliğinin ilk yıllarından kalan bu fotoğraf, içinde bulunduğu çerçevesinin camına yapışmıştı. Kurtarmayı denedik el birliğiyle, ancak bir türlü başaramadık. Vakur ifadesiyle, sanki bugününü yansıtıyordu sararmış suret... Kameramın karşısında, neredeyse isteklerimin tümüne harfiyen uydu Mahmut Makal. Kendisini fotoğraflarken içine düştüğüm biçimsiz haller, hiç de komiğine (!) gitmedi. Çalışma sırasında atölyeme gelen arkadaşlarımdan biri, çekimi izledikten sonra bir punduna getirip çaktırmadan sordu kim olduğunu. Muziplik olsun diye, "Bizim köyün ağasıdır" dedim.

İnanmıştı!

5 Şubat 1996

Hamiye Çolakoglu

çamurun gizinde

Sanıldığıının aksine, tarih öncesi sanat insanının ilk buluşması galiba resimden önce çamurla olmuştur. Belki de büyücü olan ilk sanatçının, mağara duvarına resim yaparak kendisini ifade etmesi bir sav olarak doğru gibi görünse de, kanımca ellerle yoğrulan ve şekil verilen çamur, bu öncü rolü hiçbir şeye kaptırmamıştır.

Büyücü olduğu varsayılan ilk sanatçıların, karınlarını doyurmak için öncelikle yemek pişirdikleri hiç akla gelmiyor mu? Sanat tarihçileri, endüstrinin ilk örnekleri olan ağaç ve metal işçiliği kadar, yaygın kullanımı ile çanak ve çömleğin de insan yaşamındaki gerekliliğini hiç yadsımlıyorlar.

Arkeolojik buluntular arasında hammaddesi toprak olan yüzlerce yapıtın varlığı hiç inkâr edilebilir mi? Yemek pişirmek için yapıdan kap kacaktan, tanrıça figürlerine, süs eşyalarından içki kaplarına dek ince ince bezenmiş milyonlarca yapıt, müzelerin başköşesini süslüyor günümüzde. Eski Yunan seramiklerinde ve Anadolu antik uygarlıklarının seçkin yapıtlarındaki süslemeler, seramiği o dönem zevkinin ve yaşamının doruklarına taşımış, bugün bile hayranlıkla izlenen bir boyut kazandırmıştır.

Anadolu yarımadasında, geçmişte durum böyle parlak iken, günümüzde bu geleneği sürdüren kaç seramik sanatçısının yapıtlar ürettiklerine tanık oluyoruz?

Uygarlığın geliştiği coğrafyaların başında gelen Anadolu'dan,

günümüz sanatçıları, yüzyıllar boyu süren bu köklü gelenekten neden etkilenmiyorlar? Yoksa at sırtında geldiğimiz Anadolu'nun bu zengin geçmişi halen içimize sindiremiyor muyuz?

Çağdaş Türkiye sanatında, seramiğin yeri sanıldığı kadar da altında bir yerde. İyi niyetlerle verilen eğitime ve fakültelerin ilgili bölümlerinden yetişen onca insana karşın, günümüzde seramik sanatı alanında ne yazık ki ancak bir avuç sanatçıdan söz edebilmekteyiz. Sorularıma gerekli yanıtı alacağım düşüncesiyle hem seramik sanatını kavramak, hem de çamurdan sanat yapıtına uzanan bir çizginin ayrıntılarını yetkin bir sanatçıdan öğrenmek amacıyla Hamiye Çolakoğlu ile atölyemde yüz yüze geldiğimizde, bana fotoğrafı unutturan sıcak bir sohbetin içinde buldum kendimi.

Bir yandan seramik sanatının insanlık tarihine sinmiş gi-zemini anlatıyor bana, öte yandan tek tanrılı bütün dinlerin doğduğu ve yıllar önce kendisinin de bir süre yaşadığı Kudüs kentini. Nefesimi tutarak dinliyorum. Hamiye Hanım, din, sanat ve yaşam ilişkilerinden söz ediyor uzunca. Ruhsal yaşama ilişkin derin gözlemlerinin olduğuna tanık oluyoruz bu konuşmalardan sonra.

Türkiye'de sanatçı köylerinin kurulması çabasının öncülerinden Hamiye Çolakoğlu... Bir eğitim kurumu kadar gerekli olduğu inancında bu köylerin. Yarım yüzyıla yakın bir zamandır bu düşünüyü gerçekleştirmenin uğraşlarını veriyor Çolakoğlu.

Çağdaş Türk sanatının en büyük eksiklerinden biri de kadın sanatçıların azlığı. Çalışma yaşamına zaten çok az katılan kadının, sanatla ilgili olan kesimi özellikle resim sanatında var-

lık gösteriyor. Resim dışındaki sanat alanlarında çok az görülen kadının, seramik sanatındaki yeri, ağırlığı, sayısı ise dikkatimi çeken bir özellik. İlginç olan şu: Çağdaş seramikte önemli çabalar ortaya koyan sanatçıların neredeyse tümü kadın. Bu uğraşı sürdürenlerin başında ise Hamiye Çolakoğlu bulunuyor kuşkusuz. Yalnızca başarılı bir seramikçi olmakla kalmayıp, geleceğin başarılı seramik sanatçılarının da yetişmesinde önemli katkısı olan bir sanat eğitimcisi Hamiye Çolakoğlu.

Fotoğrafını çekerken ellerini izliyorum sürekli. Gizini kavramaya çalışıyorum ellerinin. Çamuru yoğurmasını gözlerimin önüne getirmeye çalışıyorum. Bir yandan çekim yapıyor, öte yandan davranışlarını izliyorum usulca. Bir an, transa girer gibi bir ruh haline bürünüyor. Konuşmalarında, elleri daha bir öne çıkıyor, çamurla bütünleşen elleri...Bu anı fotoğraflıyorum. Konuşan elleriyle, bir sanatçıdan çok, bir medyum görüntüsü çiziyor Hamiye Hanım. Dokunmak ve yaratmak... Leonardo'nun Capella Sistina'nın tavanlarını süsleyen ve yaratılış öyküsünü dile getiren ünlü freski aklıma geliyor.

Sahi, Hamiye Çolakoğlu'nun ellerindeki şefkatli bu dokununun çamurun sanata dönüşmesinde hiç etkisi yok mu?

12 Şubat 1996

Fikret Otyam

fotojurnalizmin ilk ismi

Geçenlerde 'Fikret Otyam'a Selam' adı altında Ankara'da bir etkinlik düzenlendi. Bir de armağan kitapçık yayımlandı hemen ardından. Basın- yayın organları bu etkinliği yeteri kadar duyurmadıkları gibi gönlüm, usta muhabirin bir albümünün de bu çerçevede yayımlanmasını arzu ederdi. Ancak ne gezer! Dostlarının iyi niyetli uğraşlarından bu kadarının ortaya çıkması bile güzel. Her zaman beklediğimiz gibi, sponsor bir kuruluşun yüreklilik göstererek Otyam için hazırlanan bir albüme imza atması güzel olmaz mıydı? En büyük eksikliğimiz olan bu alanda halen kayda değer bir şeyler görememek ne kötü değil mi?

1950'lerde başladığı gazete röportajları ve fotoröportajlar alanında öncü bir görev yüklenmiş bir gazetecidir Fikret Otyam. Batılı usta fotoğrafçılar, o tarihlerde dünyayı fotoröportajlarıyla sarsarken Anadolu'nun ve Güneydoğu'nun keşfinde neredeyse tek atımlık bir baruttur Otyam. Düştüğü Anadolu yollarında çektiği görüntüler ve gezi izlenimleriyle hem kendisi için, hem de bizler için bir dünya oluşturur. Kalıcı dostluklar kurar Anadolu insanıyla. 'Gide Gide' ve 'Uy Babo' adlı fotoröportajları, Henri Cartier-Bresson'un 'İspanyol Köyü' röportajının aratmayacak düzeyde başarılı olmalarına karşın ne yazık ki bugün sanki unutulmuş gibi görünüyorlar. Keşke bu röportaj dizisi fotoğraflarıyla birlikte bir albümde toplanabilseler.

Fotoğraflarında yaşayan bir ruh var Otyam ustanın. Sevecen bir

duyguyla yaklaşmıştır insanımıza. Acıları, sevinçleri ve yaşamı kendi gerçekliğinde dondurmuştur, günümüz ve gelecek için. Uzun yıllar fotoğrafa gereken önem verilmediği için, yaşamım fotoğrafları aracılığıyla kazanamadığından, Otyam, Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olduğundan bu yana kapattığı defteri yeniden açarak resim yapmaya başlamıştır. Hareket noktasını ve mayasını fotoğrafların oluşturduğu imgeler, resimlerinde, tuvallerinde başka bir biçimde şekilleniyor. Fotoğrafın çeviri gerektirmeyen evrensel dilinin güçlü söylemini görürüz Fikret Otyam'ın resimlerinde.

Her nedense ressam gibi göremiyorum bir türlü kendisini. Herhalde yıllar yılı üzerimizde yoğun olarak hissettirdiği fotoğrafçı etkilerinin bir sonucu olsa gerek. Resme öznel yaklaşmıyor, yapıtların plastik değerine resim sanatının çerçevesinden bakmıyorum. Yine de Otyam ustanın fotoğrafta daha son sözünü söylemediği inancındayım. Bekleyelim, görelim!

1978'de, AFSAD'ın başkanlığını yaptığında tanıdım kendisini. O tarihlerde kurumlaşmaya doğru adım atan fotoğraf derneğinin başında usta bir ismin bulunması, bizi çeken en büyük etken oldu kuşkusuz.

Hareketli, kanlı canlı ve çok boyutlu kişiliğiyle örnek bir sanat adamı Otyam Yıllardır yerleştiği Gazipaşa'dan Ankara'ya her gelişinde bir araba dolusu resimle görünür. Ankara, İstanbul ve Almanya'da yoğun bir hareketlilik ve koşuşturma derken yeniden bir sessizliğe bürünür sergi sonrası.

Bir keresinde fotoğraf sanatına olan ilgisinin sürüp sürmediğini sormuştum. Konuşmak istememişti o konuda. Kırgın olduğu belliydi. Yıllar yılı sürdürdüğü emeklerinin sanki buzlar üzerine yazılmış gibi bir hisse kapıldığını hissettim. Herhalde yıllar boyu çaba koyduğu fotoğraf çalışmalarının yeteri kadar değerlendirilmediği inancını taşıyordu.

Ne bir müzenin, ne bir ulusal koleksiyonun, hele hele koleksiyonerlerin olmaması insanda cesaret bırakır mı? Fikret Otyam'ın çağdaşlarından olan, örneğin Henri Cartier-Bresson, fotoğrafıta hakkettiğı yere ve olanaklara daha yıllar önce ulaştı. Yapıtları tüm müzelere ve koleksiyonlara çoktan girdi. Ya Otyam ve diğler fotoğraf sanatı ustalarımız?..

Tüm dünyada sözsüz sanat olarak kabul gören fotoğrafın, yaygınlaşma ve hareket sınırları kuşkusuz çok geniştir. Dış tanııtmda, fotoğraf sanatının gerçek yaratıcı isimlerinin çalışmalardan neden yeteri kadar yararlanılmaz bilmem ki! Zaten bir avuç sanatçıdan oluşan bu sanat dalının ustalarının fotoğrafları gelişmiş Batı ülkelerinin yaptığı gibi kitap ve sergi halinde dünyaya taşınamaz mı? Hele hele Türkiye'nin görsel topoğrafyasının kilometre taşlarından biri olan Fikret Otyam'ın bir albümünün yayımlanması, fotojurnalizmin bir ilk örneğı olarak alanında hak ettiğı yeri kesinlikle bulacaktır.

Atölyeme bir türlü sokamadığım Otyam Usta'yı, Side'de dostlarıyla koyu bir sohbetin içinde bulup, fotoğrafladım. O gün her zamanki gibi çok neşeliydi. "Oğlum Çerkes, çek bir resmimi de, nasılsa fotoğrafı bıraktım, çekemiyorum kendimi" dedi şakacıktan. Onu, o günün heyecanıyla resmetmek en doğrusuydu. Karısı Filiz Hanım, kısık gözlerle ve yüzünde tebesümle bizi izlerken usta fotoğrafçının onca uğraşlarına karşın, çok kötü portrelerini çektim ne yazık ki! Çevre şartları (!) fotoğraf çekmeye uygun değildi.

Belki Otyam Usta bunu hakketmemiştir fakat bana da kötü portre çekmek yakıştırdı!

26 Şubat 1996

Naci Kutlay

siyasal yaşamdan bir portre

Yıl 1965, daha çocuk yaştayım. Okumaya çok meraklıyım, ne bulursam okuyorum. Kemal Tahir'in yazdığını sonradan öğrendiğim Mike Hammer dizisi, Doğan Kardeş, Akbaba dergileri, Risale-i Nur Külliyyatı, Varlık Yayınları, İslam tarihleri, Hanefi, Şafii İlmihalleri, askeri sıhhiye kitapları vs. Tam bir karmaşa yaratıyor okuduklarım. Aslında neleri öğrenip neleri öğrenmemem gerektiğinin de pek ayırdında değilim doğrusu. Kimse de bu konuda bana yol göstermiyor... Bir gün hem kuzularımı otlatıyor hem de kendimi bir Mike Hammer öyküsüne kaptırmışken, ertesi gün de Sahra'da yaralı bir askerin nasıl taşındığını öğreniyorum okuduklarımdan. Bazı günler Akbaba dergilerinden henüz ne olduğunu kavrayamadığım politikayı, mizah aracılığıyla öğrenmeye çalışırken, bazen de İslam tarihinde ilk müslümanların çektikleri çilelere üzülüyorum.

Bir keresinde, o tarihlerde CKMP Genel Başkanı olan ve Ağrı'ya propaganda için gelen Alpaslan Türkeş'i, kahvede çıktığı masa üzerinde yaptığı konuşma sırasında, ayaklarının hemen dibinden izlerken, başka bir tarihte de partisinin il binasında seçim-hangi seçim olduğunu bilemediğim-propagandası yapan Ragıp Gümüşpala ile hatıra fotoğrafı çekenler arasına karışıyorum.

Başka bir defa da CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit'in, sokakta esnafla konuşurken yanından ayrılmıyor, büyük adamların nasıl insanlar olduklarını kavramaya çalışıyorum. Fırsatını bulun-

ca da onlara dokunuyorum. Gerçi hepsi benim gibi kara kafalı ya, olsun!.. Devlet büyüklerinin tümü benim için bir. Okuyup adam olacak biri için örnek alacağı insanlar onlar. Çocukluk işte!

Bu merakımı bilen dava vekili bir ahabamız, bazen beni okuma sevgimden ve ilgilerimden ötürü ödüllendirerek, tavsiyelerde bulunuyordu. Çoğu zaman karşıma alıyor, neler okumam gerektiği konusunda uymayı da ihmal etmiyordu. Günün birinde yine böyle bir sohbetimiz sırasında “Sakin Nazım Hikmet’i okumayasın ha!”

“Niye bana yasakladı, sevdiğim dava vekili.” O günden sonra bütün ilgim buna yöneldi gizliden gizliye. Nasıl edindim bilemiyorum, günün birinde Nazım’ın bir şiir kitabını bulup okuduğumda yakaladı beni. Zaten Nâzım’ın yazdıklarından da bir şey de anlayamamıştım. Bu davranışından ötürü bir daha benimle konuşmadı dava vekili, istediği biri olamamıştım çünkü.

Eşten dosttan ve kütüphaneden temin ettiğim emanet kitapların yerine, elimin altında kendi kitaplarımın olması fikri kafamda iyice yer edince parasal olarak zorlanmaya da başladım. Taksitle aldığım dergilere ve kitaplara harçlığım yetmiyordu artık.

1967’lerin sonunda tanıştığımızda Ağrı’da bilinen, saygın bir hekimdi Naci Kutlay. Siyasi tarihte ünlü ‘49’lar Tevkifatı’ndan sonra Ağrı’ya yerleşmiş, muayenehanesini orada açmıştı. Bir kesim tarafından saygıyla karşılanırken, bir kesim de kendisiyle görüşmemin zararlı olacağını söylüyordu sıklıkla. Büyük bir hayranlık duyduğum Naci Kutlay’ın muayenehanesine her uğrayışında, doktor, hastalarının verdiği muayene ücretininin bir kısmını bana veriyordu. Okuma sevgimi bilen Kutlay’ın önerdiği bazı kitaplar dışında kendi seçtiğim kitapları alma şansını bulmuştum böylece.

Yardımsever, yurtsever, aydın bir fikir ve tıp adamı doktor Naci Kutlay. Yaşamı, inandığı düşünce ve uğraşları uğrunda mücadeleyle geçti. Hapisler, sürgünler, kitaplar derken, 12 Mart'tan sonra İsveç'e yerleşti. Bende, böylece kendisini son kez görmüş oldum.

Tüm sıkıyönetim ve askeri darbelerden kendine düşen payı alan Naci Kutlay, yaşadığı tüm olumsuzluklara karşın her şeye inat, dolu dolu güler ve yaşama katkı koymaktan hiç geri durmaz. Toplumumuzun sessiz kalmış tanıklarından biridir o. Yıllar yılı ülkemizden ayrı kalmasına karşın, halka, siyasal ve toplumsal oluşumlara olan ilgisini hiçbir zaman kesmemiştir.

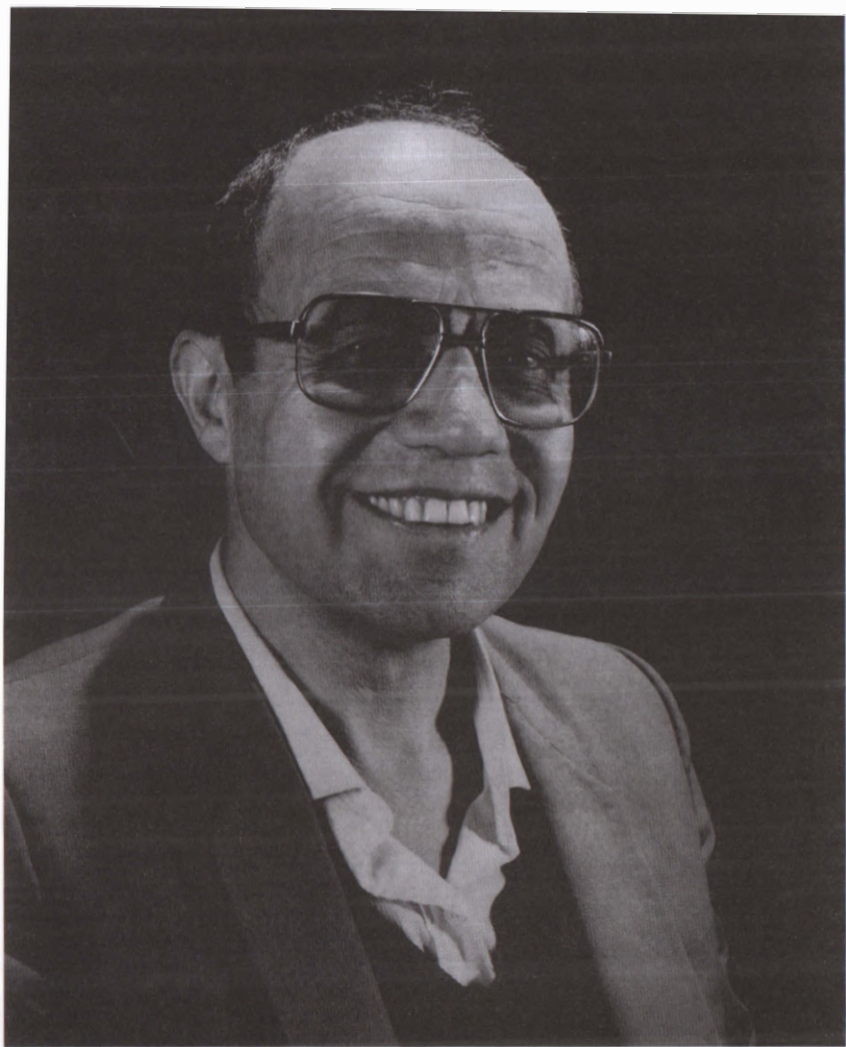
Yaşamımda, okuma sevgisini destekleriyle canlı tutan bu engin insanın, geçen onca yılın ardından beni unutmuş ve artık hatırlayamayacağını düşünmüşken, günün birinde sürpriz yapıp atölyeme gelmesin mi? Türkiye'ye yaptığı kısa seyahatlerin birinde izimi bulmuş ve ziyaretime gelmişti.

Uzun bir hoşbeşten sonra, hem o tarihlerde basılacak kitabında kullanmak, hem de yaşamımda geniş yer tutan bir düşün adamını belgelemek amacıyla bir seri portresini çektim.

Kendisini fotoğraflarken bir an için geçmişe yönelmiş, ilk gençliğimin güzel anılarına dalmışım fark etmeden. Bu arada heyecandan olsa gerek kameramda teknik bir yanlışlık yapmış, bilemeden çektiğim görüntüleri tek bir kare üzerinde saptamışım meğer. Neşeli, hüzünlü, coşkulu bir dizi ifadesi birbirine karışmış tek bir negatif üzerinde. Tam da Kutlay'ın yaşamı gibi. Sonra fark ettim hatamı ve çalışmaya yeniden devam ettim.

O ise her şeye inat gülümsüyordu.

4 Mart 1996

İsmail Beşikçi

bilimin namuslu ismi

Fotoğrafçı kendi düşün dünyasının özgür ufuklarında bir parçacık ışıkla bile, hayal dünyasındaki çelişkileri ve içinde yer edinen sevgi ve eleştirileri yaşamsal bir olay karşısında yeniden yorumlayan kişidir. Bu bakımdan tüm sanat dalları arasında ışığa en çok gereksinme duyan kişi fotoğrafçıdır herhalde. Çok söylenegelen deyimiyse, Türkiye’de birçok farklı coğrafyaların var olması gibi, aynı anda değişik yörelerde farklı iklimleri de bir arada görmek mümkün. Toplumsal, etnik ve kültürel çeşitlilik açısından zenginlik gösteren Türkiye, bu haliyle fotoğrafçılar için de bulunmaz bir cennettir. Fakat bu cennetten yararlanmak her zaman olası değil.

Diyelim ki aklımıza esti, Türkiye’nin bir yöresine seyahat etmeye karar verdiniz. Çantalarınızı hazırladınız. Gittiğiniz yerde farklı bir güzellikle yüz yüze geldiğinizde, kameranıza davrandınız, bunu belgeleyeceksiniz. Her şey öyle kolay mı? Hemen etkili ya da yetkili biri dikilir karşınıza:

“Yasah, gardaşım!”

“Neden?” Tıs yok. Açıklama, yorum yok. Fazla soru sormak da yok.

“Yahu, tarihi bir eseri çekiyorum. Bunun nesi yasak?”

“Yasah!” Başkaca da yanıt verilmez. Böylece de, emir demiri keser.

12 Eylül'den bu yana, iş o denli yaygınlık kazandı ki, çoğu zaman etkisiz ve yetkisizler de, kendini etkili ve yetkili zannetmeye başladı. Yer yer bir muhtar da yasak koyabiliyor, kafasına göre. Bazen bir esnaf ya da sıradan herhangi biri... Hadi askeri ve stratejik konumdaki yerler dünyanın her yerinde yasak kapsamında, onu anladık. Ya özgür sokaklar, mahalleler, bozkırlar? Hatta yasakçılar, nerede neyin fotoğrafını çekeceğiniz konusunda da yardımcı (!) oluyorlar. Kanımca fotoğrafçılar için alan o kadar daralmış ki, ancak avunacakları birkaç milli parkta özgürce fotoğraf çekebilirler: Yedigöller, Kapadokya, Safranbolu vs. Bunlar dışındaki Türkiye de ve Türkiye için fotoğraf çekmek: "Yasah!"

Sorun yalnız fotoğraf çekmek olsa! Ya düşünce ve ifade yasakları?

12 Mart öncesi lise öğrencisiyim. Günlerden bir gün, gazetede küçük bir haber: "Atatürk Üniversitesi'nde İsmail Beşikçi adında bir sosyolog, yaptığı bilimsel bir araştırmadan dolayı hapse girdi."

Sınıf arkadaşlarımdan biri Alikan aşiretinden. Beşikçi Hoca'nın araştırması da bu aşiretle ilgili: 'Göçebe Alikan Aşireti'. Günlerce arkadaşım Alikan'ları konuştuk. Kendilerinden ve yerleşik olmayan düzenlerinden söz eden bir araştırmanın yasaklanacak nesinin olabileceğini sorduk kendi kendimize... Bir suç işlemişlerdi herhalde. Biz Beşikçi Hoca'dan çok göçebe Alikan aşiretinin suç işlediklerine inanıyorduk. Suçları göçebe olmaktı, belki de. Safça duygularımızla yazarın saygın bir kişi olduğunu, ona asla suç isnat edilemeyeceğini varsayıyorduk. Çünkü yazmak eylemi öyle sıradan adamın işi değildi. Bir suçu ancak hırsızlar ve katiller işleyebilirdi.

Yasak kavramı Beşikçi adıyla birlikte bilinçaltıma bu olayla girmiş oldu. Bu nedenlerden olacak ki nerede bir düşünce, fikir veya bir kitap üzerine yasaklar gündeme gelse, Beşikçi Hoca'nın ismi gelip beynimdeki yerini alır.

Belki de dünyanın en yumuşak huylu insanıdır hoca. Yüzünde hiç eksik olmayan tebessümle, sanki bunca hapisliği yaşamamış gibidir. Engin bir hoşgörüsü ve kararlılığı var hapishanelerin soğuk duvarlarına sinen.

Aslında Beşikçi Hoca'yı pek tanımazdım ya... Çünkü yakından tanıyacak denli dışarıda görmemiştim. Yaşamımda tanımayı çok istediğim belki ilk isim olmasına karşın, bu tanışma 1991'de ancak mümkün olabildi. Yazar Mehmet Bayrak'ın bürosunda, ilk kez karşılaştık Beşikçi Hoca'yla. Bir saat kadar süren sohbetimize karşın, ismen tanımamıştım kendisini. Sıcak sohbeti, güven veren kişiliği, biraz da mahcup ifadesiyle, nedense kendinden hiç söz etmedi Hoca. Bir ara Bayrak, benim Hoca'yı tanımadığımı fark etmiş olacak ki, "Hoca'yla tanışmıyor musun?" dedi. Kendisini tanımadığımı anlayınca "İsmail Beşikçi" dedi. Birdenbire içimi bir sıcaklık kapladı, ardından da bilinçaltıma yerleşmiş olan o tedirginlik. Sanki yeniden içeriye girecekmiş gibi nedensiz bir hisse kapıldım. Hapishaneyle o denli bağdaştırmışlar ki, böyle bir hisse kapılmamak elde değil.

Büyük bir bilim adamını, saygın bir aydını fotoğraflamak, yüzündeki ısıltıyı hissetmek ve saptamak için, içimi saran görüntüleme isteğini gizlemeyip oracıkta Hoca'ya söyleyiveriyorum. Uygun bir zamanda, portrelerini çekme önerimi kabul ediyor sevecenlikle. Nitekim birkaç ay sonra, bu isteğimi kendisine yeniden ilettiğimde, Gazeteci Zeki, Sinan ve yayıncısı

Ünsal'la birlikte atölyeme geldiler. O gün küçücük atölyem bir bilim devinin varlığıyla daha da büyümüştü sanki. Zaten dışarıda zorlukla karşılaşılabileceğim Beşikçi'yle, nadir buluşmalardan birisini gerçekleştirmiştım. Olabildiğince fazla görüntüsünü almaya çalışıyordum. Çalışma sırasında, kenardan bizi izleyen ve arada bir fikirlerini söyleyen Sinan'ı, atölyemi büromdan ayıran perdenin dışına atmışım fark etmeden. Sinan bunu çok sonra söyledi bana gülerek. Bir ayın gibi çalışmaya kendimi kaptırdığımı görünce susup kalmışlar. Çalışmanın bitiminde sıcak bir sohbeta daldık. Hoca'yla kitaplarını, yakın dönem Türkiye'sini, yapmak istediklerini konuştuk. Son kitabını imzalayıp getirmiş.

"Bu kitabı almıştım Hocam" dedim. "Olsun başkasına verisin" dedi. Ben de öyle yaptım.

İsmail Beşikçi'yi ve beraberindekileri uğurlarken, onun yüzündeki gülümseme uzun süre gözlerimin önünden gitmedi. Bilimin ve bilim adamı namusunun bir simgesi olan İsmail Beşikçi ve altından bir daha hiç ayrılmaması gereken gökyüzü'nün mavisine takıldı gözlerim. "Bu son olur inşallah" dedim.

Fakat kısa bir süre sonra beni utandırdı!

Yeniden tutuklandı.

11 Mart 1996

Ahmet Arif

kalbi dinamit kuyusuydu!

Nasıl tanıştığımızı ya da kimin tanıştırdığını doğrusu anımsamıyorum. Yıllardan 1972 kışı. Zafer Çarşısı'nda Tuncer Tuğcu'nun Kızılırmak Kitabevi'ne gidiyorum sürekli. Ankara'ya yeni gelmişim, işsizim. İstanbul'da, Cağaloğlu yazın dünyası için ne anlam taşıyorsa, Zafer Çarşısı da Ankara için aynı konumda o tarihler. Çarşıda, yan yana dizilmiş kitabevlerine Tuncer Tuğcu, İlhan Erdost, Ümit Fırat, Remzi İnanç ve genç yaşta yitirdiğimiz Sencer ev sahipliği yapıyor. Ahmed Arif, Ceyhun Atuf Kansu, Talip Apaydın, Salim Şengil, Tahsin Saraç, Feyzullah Çınar, Erol Toy ve Hasan Hüseyin de müdavimleri kitabevlerinin... İşim gücüm kitabevindeki sohbetleri can kulağıyla dinlemek.

Toplumun efsaneleştirdiği, dizelerinin kutsal metinler gibi dilden dile dolaştığı şiirin dev ismi Ahmed Arif, herkesçe merak edilen biri olmasına karşın, her gün birlikte olduğumuzdan olacak ki, benim için yalnızca 'Ahmet Abi'ydi o sıralar. Çok seviyor beni. Bunun ise yalnızca bana yöneltilmiş bir sevgi olmadığını ancak yıllar sonra anlıyorum.

Günün birinde elinde gazete kâğıdına sarılı bir paketle çıkageldi kitabevine. Paketten, benim için satın alındığı anlaşılan yeşil-beyaz renkte bir yün kaşkol bulunuyordu. Boynuma sardı elleriyle. Bir an için çok mahçup olduğumu anımsıyorum. Ne demem gerektiğini bilemiyorum. Yüzünde bir mutluluk beliri-

yor. Belleğimde yer eden bu hoş anıyla başlayan dostluğumuz, onun ölümüne kadar aralıksız sürüyor.

Ahmed Arif, yaşamı boyunca gençlere çok değer verdi. Onlara duyduğu sevgi ve hoşgörüyü başka kimselere de pek göstermedi. Genç insanlarla yaptığı sohbetlerde bir hayli yumuşak ve sevecen davranan usta şair, aynı hoşgörüyü ve sevecenliği akranı olan şair ve yazarlara hiç göstermezdi. Birçok kimse, belki de bu nedenlerden dolayı ondan çekiniyor, yanına yaklaşmaya pek cesaret edemiyordu.

Ahmed Arifi anlatmak hiç de kolay değildir. Özellikle de benim için... Onun hangi cephesinden söz etsem ki! Şair Ahmed Ariften mi yoksa insan, aydın ve yurtsever Ahmed Ariften mi? Sevgileri, dostlukları veya zaafı olan Ahmed Ariften mi söz etsem? Kuşkusuz bunların tümü ayrı ayrı incelenilecek birbirinden çok farklı yanları.

Oldukça hırçın biriydi. Özellikle toplumdan kopuk olan, masa başlarında toplumculuğu kimseye kaptırmayan, yarı aydınlara karşı çok hırçındı. Gençlere duyduğu sevgi, acaba onların böyle olmadıklarından mı kaynaklanıyordu? Kim bilir! Belki de kirlenmemişliklerini seviyordu onların. Ahmed Arif'in dostluğu ve onunla olan ilişkilerim bu nedenle benim için inanılmayacak ölçüde hassas bir denge üstüne kuruluydu. Aynı zamanda kendisine yakın olan herkes için de! Çünkü sevdi mi tam severdi, kişinin bir yanlışlığını gördüğünde ise kalbini kazanmak artık neredeyse mümkün değildi. Bu hassas noktasını bilemeyen pek çok kişi de, bir daha yanına asla yaklaşamadılar.

Son yıllarda atölyeme sıklıkla uğruyordu ve doyulmaz sohbetlerine tanık oluyorduk. Gelen konuklarım Ahmed Arif adını

duyunca şaşıyor, çok heyecanlanıyorlardı. Bu da sohbetlerimizin epeyce renklenmesini sağlıyordu. Çünkü çok fazla muhatap kaldığı sorulara, gençler söz konusu olunca hiç yüksünmeden yanıtlar veriyordu. Ayrılma zamanı gelince de "Haydi eyvallah" deyip ayaklanıyordu. Kendisini yolcu etmek için kapıya yönelirken aksine o, karar değiştiriyor, birlikte Kavaklıdere-Esat-Bakanlıklar ve Kocatepe'den Kızılay'a uzanan uzun parkurlar çiziyor, sohbet dolu gezintiler yapıyorduk.

Zengin bir ruhu ve her konuda engin bir bilgi birikimi olan Ahmet Arif'in, sevdiklerine yaptığı övgülerden ve kızdıkça sevmediklerine savurduğu okkalı küfürlerden mest olurdum. Deyim yerindeyse sövgü de bu denli güzel yapılmazdı ya!.. Hem sövgü, hem de edep!.. Seviyeli ve yerli yerinde söylenen böyle küfürlere, ancak usta şairde rastlamıştım. Kızmayacağını bilsem, daha fazla küfretmeye kışkırtacağım ya! Bir yanlış anlamaya neden olurum diye korkuyorum.

Hangi tarihte olduğunu tam olarak anımsayamadığım bu uzun gezintilerimizin birinde, lafı döndürüp dolaştırıp yeni şiirlerine getiriyorum. Artık bana kızabileceğini göze alıyorum. Ancak beklediğimin aksine oldukça sakın karşılıyor bu isteğimi: "Bak Çerkes, sana yeni şiirlerimi okuyayım" diyor. Çok şaşıyorum. Belli etmemeye çalışıyorum heyecanımı. Benim için hayli önemli bir tanıklık bu. 'Hasretinden Prangalar Eskittim' kitabından sonra, uzunca bir süre yeni bir kitap yayımlamaması, eskisi gibi güçlü yeni şiirler yazamadığı şeklinde bir takım dedikoduların yapılmasına neden oluyor. Kimi kesimlerce çıkarılan bu dedikodulardan haberdar olduğumu biliyorum elbette. Hiç renk vermemeye çalışarak, "Dinliyorum Abi" diyorum. Gerçek-

ten önemli bir an, benim için, onca söylentileri çürütecek denli önemli bir tanıklık bu. Merak içindeyim, okuduklarını can kulağıyla dinlemeye başlıyorum. Ankara'nın, Bestekâr, Büklüm, Bülten, Olgunlar, Karanfil ve Konur sokaklarını beraberce iki saati aşkın bir sürede nasıl dolaştığımızı anımsamıyorum. Son olarak, Ziya Gökalp Caddesi ile Mithatpaşa Caddesi'nin kesiştiği kavşaktan geçiyoruz, bir yakınına uğramak istiyor. Dalıp gitmiş, hararetle dizeler okuyor. Bir an caddenin ortasında duruyor. Unutmuşuz trafik ışıklarını. Trafiğin açılmasıyla birlikte onlarca otomobil üzerimize hareket edince, alıyor mu bizi bir panik! Birbirimize yapışıyoruz neredeyse. Sağımızdan solumuzdan vızır vızır işleyen trafikte arabalar arasından canımızı zor kurtarıyoruz.

Kendisinden o gün dinlediklerim Ürik bir destan gibi şiirlerdi. Yumuşak, içimi okşayan sıcacık dizeler... Sert mizacıyla tanınan Ahmed Arif'in, gerçek iç dünyasına tanıklık ediyordu sanki okudukları. Her zaman merak ettiğim bir şeyi sormama meydan vermeden kendisi yanıtlıyor: "Biraz daha beklesin, acelesi yok!". Sanki hiçbir zaman kendisine sormayacağım soruyu anlamış gibiydi, hemen yayınlamak istemiyordu besbelli.

Yıllar süren ısrarlarıma, eşinin ve yayıncısınıninkiler de eklenince, kitabının 23. baskısına (korsan baskılar hariç), değişik bir portresini koymaya sonunda ikna edebilmiştik. Uzun yıllar, tv, basın ve fotoğrafçılardan uzak duran usta şair, bir gün telaşla atölyeme indi. Hemen bir portresini çekmemi istedi. "Şimdi elime düştün mü?" diyerek takılıyorum kendisine. Evden giysilerini getirdikten sonra çekime başlıyoruz. Meğer ne zormuş görüntüsünü almak! Çünkü arada duruyor, kızıyor ve çekilmez bu seansın bitmesini istiyor. Ben de, sürekli konuşarak ilgisini çekecek konulara eğiliyor, ona sorular sorarak dikkatini başka

yönlere çekmeye çalışıyorum. Önce ‘Adiloş bebe’yi, sonra da ‘Otuz üç kurşunu’ okumasını rica ediyorum. Yüksünmeden okuyor benim için. Bizimle birlikte olan karısı Aynur Abla da arada bir söze karışarak bana destek veriyor. Kırk düğmeli mavi yeleği ve çok sevdiği kırmızı kazağıyla, nice uğraşlardan sonra bir seri fotoğraflarını çekiyorum. Çekim, hem benim hem de onun için oldukça zor gerçekleşiyor. Aynur Abla’nın da desteğini alarak, kitabında ilk kez güler yüzüyle bir fotoğrafını kullandık. Fakat yalnızca iki baskıda sürdürebildik bu ısrarımızı.

Son kez atölyeme uğradığında atölyede bulunmuyordum. Bana bıraktığı notta, ”Sevgili Çerkes, pazartesi seni rahatsız ederim artık, sevgiler. A. Arif’ demiş. Bana imzaladığı kitabının arasından çıktı, saklamışım notunu.

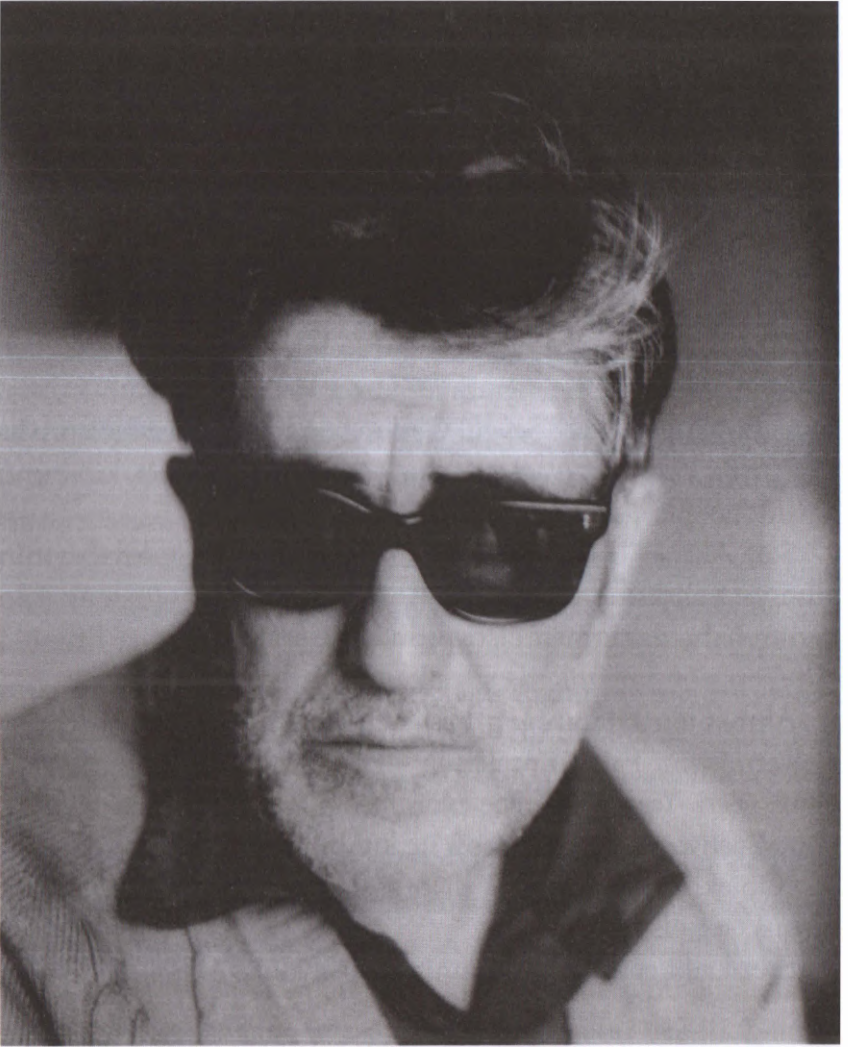
Şair Ahmet Erhan’ın ricası üzerine, yeni açtığı kitabevinin adresini kendisine vermiştim. Ahmet, kendisine uğraması için benim haberdar etmemi istiyordu. Çok severdi Ahmet Erhan’ı. Nitekim, son zamanlarda sık sık uğruyordu kitabevine.

Ahmet’ten kitabın son baskısını benim için imzalatmasını rica etmiştim. Fakat imzaladığı kitap ancak ölümünden sonra elime geçti. Yaşadığı sürece çıkan tüm baskıları kendisine imzalatmak istiyordum, ancak son üç kitabı imzalatabildim.

”Objektifin ozanına...” diye başlayan sevgi dolu sözcükler yazmış (sağ olsun!).

Evet kalbi gerçekten dinamit kuyusuydu!

18 Mart 1996

Enver Gökçe

kavganın sessiz şairi

1995 yılı başlarında sanatçıların sosyal güvenceye kavuşturulması amacıyla çıkarılan yasa, uzun bir süre sanat insanları arasında yeterince yankı bulmamıştı. Bir dönemler bir devlet kurumunda çalıştığım için bu tür yasal olanaklardan ne anlamak gerektiğini biliyordum. Nitekim bu yasadan yararlanmak amacıyla geciktirmeden SSK'ya başvurdum. Henüz yeni çıkan yasanın nasıl uygulanacağını bilemeyen yetkililerle de doğrusu epeyce uğraştım. Çevremdeki onca sanatçı, hiçbir sosyal güvence kapsamında bulunmamalarına karşın, anlayamadığım bir umursamazlıkla kendilerine verilmiş bu hakkı almak için bir türlü başvurmadılar.

Yasa teklifini kim verdi dersiniz? Alparslan Türkeş. Bu hakkı kullanma konusundaki ilgisizlik ve güvensizlik, acaba Alparslan Türkeş isminin belleklerde yer eden görüntüsünden mi, yoksa sol aydınının devlete karşı duyduğu geleneksel mesafeden mi kaynaklandığını bir türlü anlayamadım doğrusu. Haksız da değiller ya, her neyse... Böylelikle yasadan yararlanmak istemeyen gerçek sanat insanlarının yerine, yaşamlarının bir döneminde sanatı hobi olarak yürütenler ya da zanaat erbabı olanlar başvuru yaptılar. Peki ne oldu sonrasında? Bin-iki bin dolaylarında sanatçının yasadan yararlanması planlanmışken, sanat kesiminin sahip çıkmamasıyla yasa hemen delindi. İnanılmaz sayıda başvuru ile amacından saptırıldı ne yazık ki!..

70 yıldan bu yana sosyal güvence olgusu salt devlet memuru olma şartına bağlı olduğundan, başka olanağı olmadığı için memur olmak zorunda kalan sanatçının yanısıra, hiçbir memuriyet hizmeti olmayan sanatçı kesim için sosyal güvence neredeyse bir hayaldi. Bu güvence yoksunluğundan ötürü nice değerli şair, yazar, tiyatrocu ve sinemacı sefalet içinde ölüp gittiler göz göre göre...

Güvence sözkonusu olduğunda, yakın geçmişte yaşamının çok kısa bir dönemine tanık olduğum Enver Gökçe, gözlerimin önünden gitmez nedense. Güvence kavramını yaşamı boyunca hiç tanımayan Türk dilinin bu büyük şairi, ancak ömrünün son birkaç yılını, yakın bazı dostlarının da katkılarıyla, huzurevi'nde tamamlayabildi.

Yıl 1974, üniversitede öğrenciyim. Bir arkadaşım, Ankara-Maltepe'de bir bodrum katının tek göz odasında kalıyoruz. Rutubetli ve karanlık bir mekân... "Yaşasın gökyüzü" deyip, erken saatte kendimizi sokağa atıyor, karanlık basıncaya değin dönmüyoruz. İçimizi karartan, güneşin girmediği bu eve sadece uyumak için girebiliyoruz. Sıkça uğradığımız Zafer Çarşısı'nda, günün birinde kitapçı dostumuz Tuncer Tuğcu, bize bir konuk ağırlamamız gerektiğini söylediğinde hiç itiraz etmeden kabul ettik. Kim olduğunu ve ne kadar kalacağını sormadan tabii. Sadece önemli bir insan olduğunu ve ona özen göstermemiz gerektiğini biliyorduk. En sonunda konuğumuz olacak kişinin şair Enver Gökçe olduğunu öğrendiğimizde bu defa da ev arkadaşım Veysel'le bizi aldı bir panik. Türk şiirinin bu önemli ismini rutubetli bir odada nasıl ağırlayabilirdik ? İlk şaşkınlığımız geçince de bu kez biz itiraz ettik Tuncer Tuğcu'ya. Oturduğu evin iki odalı olması ve çocuklarını da hesaba kattığımızda, usta şairin Tuncer Tuğcu'da kalmasının olanaksızlığı ortadaydı. Tuğ-

cu da çaresiz kalmıştı. İster istemez şairin, daha sağlıklı bir yer bulununcaya değin, bir süre bizde kalmasının zorunluluğuna ikna edildik. Hem sevinç içindeyiz, hem de rahat koşullarda büyük bir şairi ağırlayamayacağımız için utanıyoruz.

Evimize taşındığında Gökçe, oldukça hastaydı. Ve de bakıma oldukça muhtaçtı. 1960'larda Ankara'yı terk edip, Erzincan'ın Kemaliye (Eğir) İlçesi'nin Çit Köyü'ne yerleşmiş, orada yaşıyordu. Tedavi için Ankara'ya gelmişti. Bulgar hükümeti kendisini tedavi ettirmek istiyor, ancak hükümet yurtdışına çıkmasına izin vermiyordu. Hiçbir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadığı için de çaresizdi. Dostları yardım etmek için çırpınıp duruyorlardı. Koca devlet, tedavi olması için hiçbir şey yapmazken, 'elin ülkesi' hiçbir karşılık beklemeden yardım etmek istiyordu usta şaire.

Evimizdeki iki yataktan birini Veysel'le paylaşıırken, diğerini de Enver Gökçe'ye hazırladık. Gün görmez bodrumumuzda ölse, bizden bilinecek korkusuyla on gün boyunca başucunda nöbetleşe baktık Veysel'le. Beraberliğimiz boyunca usta bir şairden şiir üzerine çok şeyler dinlemeyi hayal etmişken, hayli sessiz çıkmasın mı Enver Gökçe? Akşamlara dek ağzından neredeyse tek bir kelime çıkmıyor, meraklı bazı sorularımızı ise yalnızca, "Evet, hayır, belki, doğrudur" gibi sözlerle yanıtlıyordu. Arzu ettiğimiz bir sohbet ortamı bulamadığımız gibi, kendisini rahatsız ediyor düşüncesiyle daha çok sessiz kalmaya özen gösteriyorduk. O, bizim heyecanımızı çok iyi anlıyordu. Ancak, onun tutkularımıza ve beklentilerimize yanıt veremeyecek kadar hasta olduğunu galiba biz anlayamamıştık! Arada bir minnettarlığını belirtmesi ise bizi oldukça utandırıyor.

1940 toplumcu kuşağının önemli şairlerinden biri olan Enver Gökçe; sessiz, az konuşan, suskun bir kimliği benimsemiş gibi bir izlenim bıraktı bizde. Belki de bize öyle görünüyordu. Bir

‘kavga şairi’ olarak nitelendiriliyordu edebiyat çevrelerinde. Kavgacı biri olmadığını, kavgasını sadece şiirleriyle verdiğini ise çok sonra anlayacaktım! Evimizden ayrıldığı gün, yüzündeki tebesüm, kalın gözlüklerinden dışarıya yansıyor gibiydi. Uzun bir dönem gizliden gizliye usta şairi nasıl konuk ettiğimizle övündük.

İzlenimlerimizi arkadaşlarımıza aktarırken daha iyi ağırlayamadığımız için Veysel’le birbirimizi suçlayıp durduk. Belleğimden artık silinen o günlerden geriye sadece hasta yatağından bir hatıra fotoğrafı ile birasıyla bir Enver Gökçe sureti kaldı. Gel de inanma fotoğrafın belgesel gücüne!

Mehmet Bayrak ve Metin Alemdar’la birlikte, 1980’lerde dostlarının yardımıyla yerleştirildiği Seyranbağları Huzurevi’ne, kendisini son bir kez ziyaret etmek ve bir görüşme yapmak üzere gittik. Daracık odasında bir yatak ile başucunda çekmecesini, sürahi ve su bardağından başka hiçbir lüksü yoktu usta şairin. Çekmecesinin üstünde, tomarla, dağınık bir halde duran şiirlerinin tümü el yazısıyla yazılmıştı. Mehmet Bayrak kendisiyle uzun bir görüşme yaparken, ben de portrelerini çektim ikinci kez. Yıllar önce öğrenci evimize konuk olduğunu söylediğimde anımsamadı o günleri. Bu son karşılaşmamızda hayli canlı görünüyordu. Eğin’deki yaşamını anlattı uzun uzun. Bizlerin sorularını içtenlikle yanıtlarken, kapkara gözlüklerinin altından bir an içimizi okuduğunu hissettim.

Son kez deklanşöre bastığımda, kalın çerçeveli kara gözlüklerinin ardından, önünde oturduğu pencerenin ötesindeki Ankara’nın puslu bir gününü izliyordu. Dudakları sessiz bazı sözleri dile getirir gibi usulca hareket ediyordu. Bizi unutmuştu besbelli!

25 Mart 1996

Fotoğraf sanatı alanındaki eserleri ve kurumsal çalışmalarıyla tanınan Çerkes Karadağ, bu kitapta bilim ve sanat dünyasından portrelerin yanı sıra, onlarla olan dostluklarını da fotoğrafçı gözüyle ele alıyor.

Çerkes Karadağ, edebiyatçı yanını sanat dünyasına ilişkin tanıklıklarla buluşturmakta, kamera arkasının kazandırdığı sezgi ve gözlem ustalığını portre yazılarıyla pekiştirmektedir. Fotoğraflarında olduğu gibi yazılarında da, izlenimlerini duru ve saf bir dille bize aktarmakta, tanıklıklarını farklı bir kulvar çizerek edebiyatla yoğurmaktadır

ISBN: 978-605-66914-1-6

9 786056 691416

